

Priručnik o uspješnim i inovativnim praksama za održivi turizam u zaštićenim područjima

Sadržaj

Predgovor	4
1 Uvod.....	5
Analiza postojećih politika održivosti koje se primjenjuju na upravljanje turizmom u zaštićenim područjima u Europi i potencijalne socioekonomske koristi u primjeni održivog pristupa turizmu	5
1.1 Preporuke.....	5
2 Načela održivog turizma	7
2.1 Temeljna načela	8
2.2 Potencijalne koristi od turizma.....	9
2.3 Mogući negativni utjecaji na prirodne resurse	10
2.4 Mogući negativni socioekonomski utjecaji	11
2.5 Definicije: ekoturizam – održivi turizam	12
3 Sažetak preporuka za stručnjake	14
3.1 Smjernice Konvencije o biološkoj raznolikosti (CBD)	14
3.1.1 Sastavnice smjernica	15
3.1.1.1 Opseg	15
3.1.1.2 Kreiranje politike, planiranje razvoja i upravljački proces:	15
Okvir za upravljanje turizmom i biološkom raznolikošću	15
3.1.1.3 Proces obavještanja u odnosu na upravljački okvir	15
3.1.1.4 Edukacija javnosti, podizanje svijesti i izgradnja kapaciteta vezanih uz turizam i biološku raznolikost	16
3.2 Smjernice Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN).....	16
3.3 Smjernice (direktive) Europske komisije	17
3.4 Prioriteti Nature 2000 za održivi turizam u zaštićenim prirodnim područjima (strategija – politika – planiranje).....	18
3.4.1 Procjena resursa, prepoznavanje ranjivosti, odabir odgovarajuće vrste turizma	18
3.4.2 Izrada strategije temeljene na savjetovanju i partnerstvu	19
3.4.3 Provedba, evaluacija i ažuriranje strategije održivog turizma, povezujući je s nacionalnom politikom	20
3.5 Europska povelja za održivi turizam (ECST)	21
4 Studije slučaja, primjeri.....	22
4.1 Načelo 1. U razvoj i upravljanje uključiti sve one na koje utječe turizam u i oko zaštićenog područja.....	22
4.1.1 STUDIJA SLUČAJA I	22
4.1.2 STUDIJA SLUČAJA II	24
4.2 Načelo 2: Izraditi i primijeniti održivu turističku strategiju i akcijski plan za zaštićeno područje	27
4.3 Načelo 3: Zaštititi i unaprijediti prirodnu i kulturnu baštinu područja, za i kroz turizam, te ih zaštititi od prekomjernog turističkog razvoja.....	29

4.3.1	STUDIJA SLUČAJA I	29
4.4	Načelo 5: Posjetiteljima učinkovito komunicirati posebne vrijednosti područja	33
4.4.1	STUDIJA SLUČAJA I	33
4.5	Načelo 6: Ohrabriti specifične turističke proizvode koji garantiraju otkrivanje i razumijevanje područja.....	34
4.5.1	STUDIJA SLUČAJA I	34
4.6	Načelo 7. Povećati znanje o zaštićenom području i pitanjima održivosti među svima koji su uključeni u turizam	36
4.6.1	STUDIJA SLUČAJA I	36
4.6.2	STUDIJA SLUČAJA II	38
4.7	Načelo 9: Povećati koristi od turizma za lokalnu ekonomiju	39
4.7.1	STUDIJA SLUČAJA I	39
4.7.2	STUDIJA SLUČAJA II	40
5	Iskustva projekta CEETO u vezi s projektima održivog turizma u zaštićenim područjima	42
5.1	Popis alata za planiranje/upravljanje/praćenje za primjenu u zaštićenim područjima i uspješni primjeri održivog razvoja u zaštićenim područjima.....	42
5.1.1	Uvod.....	42
5.1.2	Izbor metodologije	42
5.1.3	Sinoptički dijagram glavnih metodologija	43
5.1.4	Identificirane metodologije	43
5.1.5	Analiza metodologije.....	45
5.1.6	Informacije o metodologiji	46
5.1.7	Sinoptička tablica	55
5.2	Dobre prakse	59
5.2.1	<i>Big data</i> podaci mobilne telefonije u Nacionalnom parku Gran Paradiso (ITA) u svrhu identificiranja prisutnosti turista i tokova kako bi se razumjela kretanja na tom području	59
5.2.1.1	Opis	59
5.2.1.2	Metodologija	60
5.2.1.3	Rezultati	60
5.2.2	Brojenje automobila provedeno u prirodnom području Veluwe (NL) korištenjem ulaznih rampi za praćenje i smanjenje prometa u tom području.....	61
5.2.2.1	Opis	61
5.2.2.2	Metodologija	62
5.2.2.3	Rezultati	63
5.2.3	Nacionalni park Harz (DE) koristio je brojenje posjetitelja kako bi razvio plan upravljanja stazama	64
5.2.3.1	Opis	64
5.2.3.2	Metodologija	64
5.2.3.3	Rezultati	65
5.2.4	Nacionalni park Tatra (PL) razvio je sustav praćenja turnih skijaša GPS-om	66
5.2.4.1	Opis	66
5.2.4.2	Metodologija	67
5.2.4.3	Rezultati	67
5.2.4.4	Bilješke	67
5.2.5	Intervjui kako bi se otkrile preferencije u Nacionalnom parku Tatra (SK).....	68
5.2.5.1	Opis	68
5.2.5.2	Metodologija	68

5.2.5.3	Rezultati	69
5.2.6	Ankete u kombinaciji s GPS praćenjem za profiliranje posjetitelja u svjetskoj baštini UNESCO-a Parku Průhonice (CZ)	70
5.2.6.1	Opis	70
5.2.6.2	Metodologija	70
5.2.6.3	Rezultati	71
5.2.7	Metoda St. Gallen za analizu prekograničnih strateških turističkih tokova u Parku prirode Primorske Alpe (IT) i Nacionalnom parku Mercatour (FRA)	72
5.2.7.1	Opis	72
5.2.7.2	Metodologija	73
5.2.7.3	Rezultati	74
5.2.8	Korištenje društvenih medija za identifikaciju preferiranih mjesta u Nacionalnom parku Pallas-Yllästunturi (FIN)	75
5.2.8.1	Opis	75
5.2.8.2	Metodologija	75
5.2.8.3	Rezultati	76
5.2.8.4	Bilješke	77
5.2.9	Korištenje <i>time-lapse</i> videosnimanja za brojenje posjetitelja i razumijevanje rekreativnih upotreba Nacionalnog parka Donau-Auen (AT)	77
5.2.9.1	Opis	77
5.2.9.2	Metodologija	78
5.2.9.3	Rezultati	79
5.2.10	Procjena tokova upotrebom geotagiranih fotografija i gravitacijskog modela na području svjetske baštine UNESCO-a Dolomiti (IT)	79
5.2.10.1	Opis	79
5.2.10.2	Metodologija	80
5.2.10.3	Rezultati	81
5.2.11	Upotreba bioakustike u detektiranju ljudske aktivnosti u prirodnom okruženju	81
5.2.11.1	Opis	82
5.2.11.2	Metodologija	82
5.2.11.3	Rezultati	83
5.2.12	Fokus-grupa za identificiranje VERP načela u Nacionalnom parku Gesaeuse (AT)	84
5.2.12.1	Opis	84
5.2.12.2	Metodologija	84
5.2.12.3	Rezultati	85
6	Pogovor	86

Predgovor

Održivi turizam postojano dobiva kredibilitet unutar europske turističke industrije. Smatramo da održivi turizam unutar zaštićenih područja može biti najučinkovitiji alat za valorizaciju prirodne baštine, doprinos njezinu očuvanju i postizanju dobrobiti lokalnih zajednica.

Ovaj priručnik¹ pripremljen je u okviru projekta Ekoturizam Srednje Europe: alati za zaštitu prirode (engl. *Central Europe Eco-Tourism: tools for nature protection*, CEETO)² koji je sufinanciran kroz program Interreg Središnja Europa. Cilj projekta je uspostaviti inovativne modele upravljanja održivim turizamom utemeljenim na participativnom pristupu, s namjerom unapređenja kapaciteta upravitelja zaštićenih područja za održivo upravljanje i korištenje prirodnih vrijednosti. U projektu, kao projektni partneri, sudjeluje šest europskih zemalja: Austrija, Hrvatska, Italija, Mađarska, Njemačka i Slovenija.

Nadamo se da će ovaj priručnik pomoći u informiranju i potaknuti ideje za učinkovito upravljanje zaštićenim područjima širom Europe. Priručnik pruža alate i uspješne primjere za unapređenje kapaciteta upravljanja zaštićenim područjima u cilju očuvanja i održivog korištenja prirodne baštine.

¹ Cjelovita verzija priručnika dostupna je na engleskom jeziku

² <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/CEETO.html>

1 Uvod

Analiza postojećih politika održivosti koje se primjenjuju na upravljanje turizmom u zaštićenim područjima u Europi i potencijalne socioekonomske koristi u primjeni održivog pristupa turizmu

Između jeseni 2017. i proljeća 2018. u šest CEETO partnerskih zemalja provedeno je sedam anketa među različitim ciljnim skupinama. Ankete su ispitale sljedeće teme:

- I. Procjena kompetencija CEETO projektnih partnera i specifične informacije o njihovim zemljama
- II. Procjena turističkih/ekoturističkih praksi u CEETO partnerskim zemljama
- III. Procjena turističkih politika u zaštićenim područjima u CEETO partnerskim zemljama
- IV. Analiza turističkih praksi u CEETO partnerskim zemljama koje pomažu očuvanju prirode, uključujući praktična iskustva
- V. Procjena studija slučaja koje su dostavili CEETO projektni partneri
- VI. Analiza stavova dionika prema održivom turizmu/ekoturizmu
- VII. Analiza mogućih pilot-projekata na temelju mišljenja dionika.

Cilj istraživanja bio je pružiti uvid u sadašnje trendove i procese u vezi s turizmom, ekoturizmom te održivim turizmom.

Cijela analiza može se pronaći u završnoj verziji priručnika objavljenoj na engleskom jeziku. Priručnik s jedne strane sumira sadržaj istraživanja koje je provedeno tijekom prve godine CEETO projekta i informira o njegovim rezultatima. S druge strane, donosi prijedloge i ideje kako prikupiti više znanja o zaštićenim područjima i načine kako usmjeriti turistički razvoj.

U nastavku su predstavljene preporuke izvedene iz istraživanja.

1.1 Preporuke

Stručnjaci koji su sudjelovali u istraživanju u mnogim su se aspektima složili, međutim, postoji i nekoliko razlika u mišljenju. Svi su se partneri složili da se nijedan kvalitetan turistički projekt ne može ostvariti bez uključenosti lokalnih zajednica. Istodobno, postoje i drugi zahtjevi i parametri koje treba uzeti u obzir kako bi se pridonijelo javnoj koristi od turističkih projekata i mjerama očuvanja u pogledu učinkovitosti ekoloških politika.

U nastavku je istaknuto nekoliko izravnih poruka istraživanja:

- Iz istraživanja je vidljivo da postoje male razlike u tumačenju pojmova „održivi turizam“, „ekoturizam“ i „turizam“ u okviru zaštite prirode. Postojeća međunarodna terminologija ne koristi se u svim zemljama obuhvaćenima istraživanjem. Dugoročno bi moglo biti korisno uspostaviti jedinstveni skup definicija i jasan, kvantitativno mjerljiv sustav pokazatelja.

- Osim ujednačene terminologije, postaje sve očitija potreba za širenjem ujednačenijeg, dosljednije primijenjenog sustava praćenja kako bi se dostigli profesionalni ciljevi u području socijalne politike, globalne zaštite okoliša i prirodnih vrijednosti koje predstavljaju turističke atrakcije. Ključno je osigurati mjerljivost pokazatelja održivosti, zaštite prirode i onih vezanih za ekoturizam. Za uspostavu i ujednačeniju primjenu sustava praćenja bilo bi korisno izraditi dugoročne prijedloge.
- U okviru održivog turizma potrebno je uzeti u obzir ekološki osviještena tehnološka rješenja koja će se primjenjivati u razvoju i održavanju. Danas su nam dostupne ekološki prihvatljive tehnologije, koje su same po sebi također prikladne za podizanje ekološke svijesti (solarni kolektori, solarne ćelije, kompostni ili toaleti koji koriste kišnicu, tehnologije aktivne kuće, ekološki osviještena transportna rješenja itd.). Stoga je, osim inicijativa za mjerenje globalnog ekološkog otiska turističkih usluga, potrebno koristiti sve dostupne zelene tehnologije.
- U CEETO partnerskim zemljama neophodno je proširiti primjenu načela održivog turizma i u skladu s tim se unutar turističke industrije mora širiti znanje o okolišu i prakse podizanja ekološke svijesti. No, ciljeve održivosti nije moguće promicati sve dok nema inicijative da se unutar turističke djelatnosti izdvajaju usluge temeljene na metodologiji (održivi ili masovni turizam), a ekološka svijest mjeri se na temelju turističkih atrakcija unutar destinacije (vinski turizam, aktivni turizam ili jednostavno turizam temeljen na promatranju prirode). Potrebno je što prije stvoriti priliku za kvalifikacijske sustave u turizmu kako bi se razlikovale usluge koje se temelje na „eksploatacijskom“, resursno-intenzivnom pristupu i projektima koji se provode uzimajući u obzir načela održivog razvoja. Za to se, političkim inicijativama, mora uvjeriti donositelje odluka da učine što je više moguće kako bi ojačali ulogu održivog i ekoturizma unutar industrije.
- EU regulativa ili barem uvođenje jedinstvenog sustava zaštitnog znaka/označavanja bili bi korisni za ostvarenje prethodno navedenog cilja, no također bi vrijedilo razmotriti mogućnosti koje nudi koordinacija koju vodi zajednička međunarodna organizacija. U Europi, uz malo pretjerivanja, postoji toliko mnogo praksi i metoda koliko postoji nacionalnih parkova. Izrada ujednačenijeg europskog okvira označavanja poželjna je kako bi se sačuvala zajednička europska prirodna baština.
- Trenutačno gotovo da ne postoje značajniji podaci o udjelu i prisutnosti ekoturizma unutar turizma, te je zato neizbježna suradnja s ekonomistima i turističkim stručnjacima u definiranju, čak i u okviru bruto domaćeg proizvoda (BDP) ili ostalih aspekata, udjela ekoturizma i početku reformiranja turističke industrije. U bliskoj budućnosti treba postići usklađenost turizma usmjerenog na zaštićena područja s načelima održivosti, no i druge turističke grane (agroturizam, lovni turizam itd.) također bi se trebale približiti održivosti. Izuzetno je pozitivno da se u odgovorima uglavnom djelatnika u zaštiti prirode uvelike odražava interes lokalnih zajednica, pa time i prisutnost aspekata ruralnog razvoja koji su usmjereni na održivost. No ovaj pristup ne bi trebao biti prisutan samo u turizmu u zaštićenim područjima.
- Ne postoje jedinstveni i dostatni podaci o prisutnosti ekoturizma u zaštićenim područjima, iako bi to trebao biti i cilj stručnjaka u zaštiti prirode. Turizam može predstavljati rizik za okoliš, stoga je ključno da zemlje imaju potpunu sliku o pojedinostima turizma usmjerenog na zaštićene vrijednosti. Zbog raznolikosti propisa, praćenje zaštićenih vrijednosti odvija se i regulira različitim intenzitetom, što predstavlja još jedan rizik. Bilo bi važno da su tijela

ili organizacije za zaštitu prirode kontinuirano informirani o turizmu koji utječe na zaštićena područja ili zaštićene vrste i da ublažavaju rizike odgovarajućom intervencijom.

- U zemljama članicama EU-a trebalo bi razmotriti jačanje propisa EU-a, ali osim toga potrebno je i jačanje propisa na nacionalnoj razini. Vrijedilo bi razmotriti to pitanje u okviru institucionalnog okvira EU-a s jedinstvenim profesionalnim pristupom kako bi se preporuke Nature 2000 mogle transformirati u direktive i tako pridonijeti očuvanju prirodnih vrijednosti u EU-u. Sigurno je da se ispitanici iz struke slažu da bi razvoj u ovom području mogao poboljšati politiku zaštite prirode.
- Kako se ispostavilo iz ankete i primjera u odgovorima ispitanika, ključne su stručne preporuke (ne samo u odnosu na IUCN, CBD ili Naturu 2000 nego i na projekte slične CEETO-u) prevedene na nacionalne jezike i njihova opsežna diseminacija u sektorima turizma, zaštite prirode i ruralnog razvoja. Bez diseminacije stručnih dokumenata, njihova detaljnog predstavljanja i uključivanja u edukacijske materijale, njihovi profesionalni ciljevi ne mogu biti ispunjeni. Izrada prevedenog dokumenta, sažetka preporuka ili skraćениh verzija dostupnih za lokalne pružatelje usluga ključna je zadaća stručnih institucija u bliskoj budućnosti.
- Pogreške do kojih dolazi zbog nedostatka obuke i profesionalnog iskustva često upućuju na potrebu za nastavnim materijalom o turizmu, ruralnom razvoju i zaštiti prirode s ujednačenijim pristupom, kao i na potrebu educiranja djelatnika u tom području. Bez poznavanja osnovnih načela održivog razvoja ekoturizam se ne može učinkovito organizirati, a za to partnerske zemlje moraju uskladiti sustav osposobljavanja.
- Najvažnija preporuka iz projekta CEETO može biti ta da lokalni turistički projekti i investicije mogu podržati samo projekte koji su usmjereni na ciljeve koji uzimaju u obzir zajednicu, očuvanje prirode i ciljeve ruralnog razvoja, a da pritom ne ugrožavaju prirodna dobra koja predstavljaju turističke atrakcije u bilo kojem obliku. S druge strane, te bi projekte uvijek trebalo osmisliti s globalnim pristupom. Ne treba poticati turističke projekte koji pridonose globalnim ekološkim problemima čak i djelomično, a u svakom slučaju trebalo bi uključiti zelene/održive aspekte ili u tehnologije ili u metode provedbe.

Očuvanje prirodnih dobara Europske unije, na način da ekosustav također osigurava dobrobit života lokalnih zajednica, moguće je samo kada su aspekti održivosti uvijek integrirani.

2 Načela održivog turizma

Turizam se dugo vremena smatralo „nevinom industrijom“, što znači da se mislilo kako nema potrebe da se mjere njegovi negativni okolišni, socio-kulturni i ekonomski utjecaji³. U 1960-im i ranim 1970-im godinama turizam je hvaljen kao pogonska sila ekonomskog razvoja i učinkovit alat za promoviranje razumijevanja između nacija i kultura. Zato su brojne države uložile ozbiljne napore u porast turističkih dolazaka i razvijanje neophodne infrastrukture. Tek su sredinom 1970-ih postavljena pitanja o utjecaju turizma na prirodno, ekonomsko i socio-kulturno okruženje.

³ Anna Iványi: Linkages between biodiversity and tourism - an introduction, 2011., http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/bidi_tourism.pdf

Putovanja i turizam danas čine najveću uslužnu djelatnost na svijetu i nastavljaju rasti. Ova industrija stimulira rast BDP-a u državama domaćinima i znatno pridonosi proračunskom prihodu od poreza. Sektor putovanja i turizma vrijedan 7,6 bilijuna američkih dolara, čini 10% globalnog BDP-a i predstavlja 7% cjelokupne međunarodne trgovine i 30% svjetskog izvoza usluga⁴.

Prihodi od turizma pružaju važan izvor deviznog priljeva za države širom svijeta te omogućavaju ekonomski rast i investicije u brojnim drugim sektorima. U 2016. turizam je zabilježio porast od 3,1%, nadmašivši globalni ekonomski rast od 2,5%⁵.

Iskustvo pokazuje da kontinuirani i često nekontrolirani razvoj industrije može voditi u ozbiljnu degradaciju prirodnog i kulturnog okruženja. Povećana svijest o vrijednostima i ljepotama prirode zajedno s degradacijom i prekomjernom upotrebom klasičnih turističkih naselja dovela je do povećanog interesa za „neiskvarene“ i manje razvijene egzotične destinacije s niskom turističkom gustoćom. Danas turizam u prirodnim odredištima čini oko 50% cjelokupnog međunarodnog turizma i raste 10 do 30% godišnje, mnogo brže od industrije u cijelosti. Prethodno zanemarena udaljena područja sada se „otkrivaju“ i postaju sve posjećenija, što stavlja povećani pritisak na područje domaćina. Što se brže i intenzivnije turizam razvija na prirodnom području, to više mijenja prirodno i socio-kulturno okruženje u zahvaćenoj regiji. Postalo je očito da se mora poduzeti nešto kako bi se minimalizirali nepovoljni utjecaji turističke djelatnosti.

2.1 Temeljna načela

Spoznaja da turizam može imati i negativan i pozitivan utjecaj dovela je do stalnih napora kako bi se turistička djelatnost uskladila s načelima održivog razvoja i pridonijela očuvanju prirode i dobrobiti lokalnih zajednica.

U znanstvenim krugovima postoji određeni konsenzus oko načela održivog turizma⁶:

- Uključuje putovanje u prirodne destinacije: te su destinacije često udaljena područja, naseljena ili nenaseljena, i često su obuhvaćene nekom razinom zaštite okoliša.
- Minimalizira utjecaj: turizam uzrokuje štetu. Održivi turizam stremi minimalizirati štetne utjecaje hotela, staza i drugih vrsta turističke infrastrukture. Smanjenje utjecaja na najmanju moguću mjeru također zahtijeva da se broj i ponašanje turista reguliraju kako bi se osiguralo ograničavanje štete za ekosustav. To se može postići ograničavanjem turizma na nosivi kapacitet područja (npr. ograničavanje broja turista, smanjenje potrošnje vode, energije i drugih resursa, niska razina mobilnosti i upotreba okolišno prihvatljivog prijevoza, minimalne promjene u obrascima korištenja krajolika kroz gradnju itd.).
- Izgrađuje okolišnu svijest: ekoturizam također znači obrazovanje, i za turiste i za stanovnike zajednica na koje utječe. Turisti će „učiti o mjestima i ljudima koje posjećuju“ kako bi „minimalizirali svoj negativni utjecaj dok posjećuju osjetljive okoliše i kulture“, u skladu sa smjericama Međunarodnog društva za ekoturizam (engl. *The International Ecotourism Society*, TIES). Ekoturizam zahtijeva dobro obučene, višejezične vodiče s vještinama u prirodnoj i kulturnoj povijesti, interpretaciji okoliša, etičkim načelima i učinkovitoj komunikaciji. Ekoturistički projekti trebali bi pridonijeti obrazovanju lokalne zajednice i šire javnosti u državi domaćinu.

⁴ World Tourism Organization (UNWTO) (2017.), World Tourism Barometer, Volume 15, lipanj 2017.

⁵ World Travel & Tourism Council (WTTTC) (2017.), Travel & Tourism Global Economic Impact & Issues 2017

⁶ Anna Iványi: Linkages between biodiversity and tourism - an introduction, 2011., http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/bidi_tourism.pdf

- Pruža izravne financijske koristi za očuvanje: održivi turizam trebao bi financijski podupirati i namicati sredstva za zaštitu okoliša, istraživanje i edukaciju.
- Pruža financijske koristi i osnažuje lokalne zajednice: potrebno je uključiti dionike, uključujući lokalne i autohtone zajednice, te osigurati njihovo sudjelovanje u planiranju, razvoju i provedbi. Oni također moraju imati prihod i druge opipljive dobrobiti (pitka voda, ceste, zdravstvene ustanove i sl.) od zaštićenih područja i turističkih objekata. Lokalnom stanovništvu moraju biti osigurani pravedni radni uvjeti i prilike, a objektima treba upravljati, ili biti partner u upravljanju, lokalna zajednica određene destinacije. Ekoturizam također mora pomoći u prebacivanju ekonomske i političke kontrole na lokalnu zajednicu, selo, zadrugu ili poduzetnika.
- Poštuje lokalnu kulturu: održivi turizam teži poštivanju kulture i minimalnom utjecaju na prirodni okoliš i stanovništvo države domaćina. Ekoturizam, kao i svi oblici turizma, često uključuje odnos između posjetitelja i domaćina koji je neravnopravan i motiviran novcem. Odgovorni ekoturist prije puta uči o lokalnim običajima, poštuje način odijevanja i druge društvene norme i ne nameće se zajednici.

Kao brzo rastući sektor, turizam je sve veći izvor pritiska na prirodne resurse i okoliš, utječe na društvene uvjete, kulture i okoliš turističkih područja. Ovaj trend može voditi smanjenju koristi od turizma za lokalnu i širu ekonomiju.

Što se tiče ekonomskih koristi, turizam sigurno predstavlja priliku za ekonomski razvoj, ekonomsku diversifikaciju i rast povezanih aktivnosti. Zato turizam može predstavljati potencijal za ostvarenje koristi. Ekoturistička strategija Australije navodi da⁷: „ekoturizam nudi potencijal za generiranje zarade od međunarodne razmjene, zaposlenosti i druge ekonomske i društvene koristi, posebno u regionalnim područjima. [...] Ekoturizam također može pružiti resurse za očuvanje i upravljanje okolišem i poticaj za očuvanje i održivu upotrebu privatnog zemljišta.“

Glavni pritisci dolaze od prijevoza, upotrebe vode i zemljišta, upotrebe energije u zgradama i postrojenjima i proizvodnje otpada. Erozija tla i utjecaj na bioraznolikost također su pitanja povezana s turizmom. U nekim popularnim destinacijama ovi su pritisci uzrokovali nepovratnu degradaciju lokalnog okoliša.

Turizam je glavni pokretač porasta potražnje u putničkom prijevozu i s njime povezanim okolišnim utjecajima. Očekuje se da će potražnja rasti i dalje, uključujući i veliki doprinos udvostručenju zračnog prometa u sljedećih dvadeset godina. Automobili i zrakoplovi, okolišno najštetniji oblici prijevoza, i dalje su najkorišteniji.⁸

2.2 Potencijalne koristi od turizma

- diversifikacija ekonomskih aktivnosti
- porast lokalnih prihoda
- prilike za zapošljavanje, potencijal za kvalificirane, poslove s visokom dodanom vrijednošću
- multiplikativni učinci, poticanje rasta u drugim gospodarskim sektorima
- poboljšana proizvodnja transferom tehnologije

⁷ Tourism, Biodiversity and Sustainable Development: Assessing tourism: impacts in Asia and Pacific, O. P. Kandari Gyan Publishing House, 2004., str. 210

⁸ Europe's environment: the third assessment (European Environment Agency, 2003.) (pristupljeno: 1. travnja 2018.). <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/tourism-travel-by-transport-modes>

- smanjenje prostornih i društvenih nejednakosti
- razvoj infrastrukture
- protuteža tendenciji urbanizacije pružanjem boljih životnih uvjeta za ruralne zajednice
- financiranje za očuvanje prirode
- poticaj zaštiti i obnovi prirodnih i kulturnih vrijednosti, uključujući tradicionalno znanje
- promocija kulturne razmjene i mira
- porast društvene i okolišne svijesti
- rekreacija, doprinos dobrobiti ljudi.

Kako bi se prosudila uloga turizma u održivom korištenju prirodnih resursa i njihovoj raznolikosti, važno je uzeti u obzir potencijalne negativne utjecaje turizma. Oni su grubo podijeljeni na utjecaje na okoliš i socioekonomske učinke; potonji su uglavnom oni koji su nametnuti lokalnim i autohtonim zajednicama. Iako se takvi utjecaji na prirodne resurse mogu manje lako kvantificirati i analizirati, oni mogu biti barem jednako važni, ako dugoročno ne i važniji, od izravnih utjecaja na okoliš.

2.3 Mogući negativni utjecaji na prirodne resurse⁹

- izravno korištenje prirodnih resursa od turista (voda, energija itd.): potrošnja vode turista na odmoru može 10-100 puta premašiti potrošnju vode lokalnog stanovništva, uzrokujući velike probleme u sušnim i polusušnim područjima, kao što je Mediteran
- korištenje zemljišta za gradnju smještajnih, prometnih i drugih infrastrukturnih objekata izuzima zemlju iz poljoprivrede i druge tradicionalne uporabe zemljišta
- prekomjerno iskorištavanje resursa kao građevinskog materijala (drvo, kamen itd.)
- krčenje šuma i pojačano ili neodrživo korištenje zemljišta
- oštećeni krajolici, koji tada nisu u stanju ispuniti svoju ekološku ulogu, gube svoje društveno-kulturne i intrinzične vrijednosti i više ne mogu pružiti rekreaciju ili estetski užitak
- izravan utjecaj na sastav vrsta i divlje životinje: a) ubijanje životinja za hranu ili za proizvodnju suvenira za turiste ili za trgovinu živim životinjama; b) lov određene vrste može biti specifični cilj turizma; c) za beskraljeznjake i biljne vrste šetnja i gaženje također mogu biti kobni, a automobili i vozila također utječu na veće vrste; d) vozila često uništavaju bare i druga vlažna staništa, koja su važna za razmnožavanje vodozemaca, gmazova itd.
- uznemiravanje životinja neprimjerenim ponašanjem turista, nepostojeće ili neodgovarajuće upravljanje posjetiteljima i prekoračenje nosivosti. U određenim slučajevima sama prisutnost ljudi dovoljna je da uznemiri parenje, uzgoj, hranjenje ili bilo koju drugu prirodnu aktivnost vrsta
- izmjena staništa i ekosustava divljih životinja, fragmentacija i gubitak staništa; infrastrukturni projekti koji ne vode računa o biljkama i životinjama te mogu presjeći područja za uzgoj i hranjenje ili migracijske putove ili se, u slučaju promjene okolnosti, populacija ne može preseliti na druga, prikladnija mjesta - to čini očuvanje ekoloških koridora i prijelaza iznimno važnim

⁹ Anna Iványi: Linkages between biodiversity and tourism - an introduction, 2011., http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/bidi_tourism.pdf

- rizik uvođenja stranih vrsta, što dovodi do poremećaja ili čak nestanka nekih elemenata lokalne flore i faune
- erozija obale i tla: proizvodnja plodnog sloja tla može trajati stoljećima, ali ako je izložena vjetru i vodi (na primjer u slučajevima kada je uklonjena vegetacija koja ga prirodno štiti) može nestati tijekom nekoliko sezona
- velika proizvodnja otpada
- crpljenje podzemnih voda
- odlaganje netretiranih otpadnih voda
- odlaganje otpada
- onečišćenje zraka, prvenstveno od prometa
- buka.

2.4 Mogući negativni socioekonomski utjecaji¹⁰

- Priljev ljudi koji traže posao i poduzetničke prilike i pripadajuća društvena degradacija; zbog sezonske prirode poslova i prihoda ne može se osigurati cjelogodišnje zapošljavanje tih ljudi, što uzrokuje nesigurnost; istovremeno, tradicionalni izvori zarade nestaju jer ljudi napuštaju svoju zemlju u nadi za bolji život u turističkoj djelatnosti, što vodi u gubitak tradicionalnih znanja i kulturnih vrijednosti, a također i u istiskivanje drugih gospodarskih sektora i gubitak tradicionalnih mogućnosti za zapošljavanje.
- Iznenadni gubitak prihoda i poslova u vremenima pada, u slučajevima monostrukturnog razvoja i teške ovisnosti o vanjskim faktorima.
- Zarada od turizma često ne donosi korist regiji ili državi domaćinu zbog odljeva profita u inozemstvo; ako su hoteli i drugi turistički objekti u vlasništvu stranih investitora.
- Nejednaka raspodjela ekonomskih koristi među članovima lokalne zajednice; porast nejednakosti vodi u relativno siromaštvo u zajednicama.
- Zanemarivanje razvoja ljudskih resursa, ponuda samo nekvalificiranih i loše plaćenih poslova za lokalno stanovništvo; posjetitelji upoznaju lokalno stanovništvo samo u ulozi „slugu“ turistima, što otvara put za površne, obmanjujuće, pogrešno interpretirane međukulturalne susrete.
- Konfliktna upotreba resursa, turizam i turistički objekti su privilegirani, čak i kada osnovne potrebe ili interesi lokalne zajednice nisu zadovoljeni.
- Iskrivljeni razvoj infrastrukture, daleko iznad lokalnih potreba; održavanje izgrađene infrastrukture predstavlja teško opterećenje lokalnog stanovništva čak i kada turisti odu (izvan sezone ili zato što destinacija više nije tako u trendu ili zbog globalnih sukoba koji sprečavaju putovanja)
- Porast cijena zemlje i robe široke potrošnje; u slučaju posjećenih destinacija za odmor cijene mogu toliko porasti da si lokalni stanovnici ne mogu priuštiti kupnju zemljišta ili kuće za sebe i svoju djecu ili jesti u restoranu.

¹⁰ Anna Iványi: Linkages between biodiversity and tourism - an introduction, 2011., http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/bidi_tourism.pdf

Mora se uzeti u obzir da turizam ima važne financijske aspekte za države. Sektor turizma i aktivnosti postao je uistinu tržište vrijedno milijarde i milijarde eura. U Europi je u 2015. generirao 37 000 milijuna eura, utrošujući cjelokupnu tržišnu vrijednost iznajmljivanja vozila (10 000 milijuna eura) i dosegao gotovo polovicu cjelokupnog tržišta hotelskih rezervacija (80 000 milijuna eura).¹¹ Međunarodni turistički dolasci rasli su za značajnih 7% u 2017. i dosegli 1,322 milijuna, prema posljednjem Svjetskom turističkom barometru WTO-a. Očekuje se da će se ovaj značajni napredak sektora nastaviti i u 2018. po stopi od 4 do 5%.¹² Ne čudi stoga što se turistički sektor sve više vidi kao ključni pokretač gospodarskog razvoja i osnova za stvaranje poslova i prosperitet zajednica širom svijeta.

No, još uvijek je veliki izazov osigurati da ovaj razvoj i profit koristi svakom članu svake zajednice domaćina, da je ekološko odgovoran, univerzalno pristupačan i u skladu s ciljevima održivog razvoja.

Prema Ujedinjenim narodima, 2015. je bilo gotovo 1,2 milijarde međunarodnih putnika, što je porast od 674 milijuna u usporedbi s 2000. Posljednja brojka predstavlja gotovo svakog sedmog stanovnika svijeta i očekuje se da će narasti na 1,8 milijardi ljudi do 2030. UNWTO predviđa da će broj međunarodnih dolazaka doseći 1,56 milijardi do 2020.¹³

No, važno je imati na umu da samo prilično mali postotak svjetske populacije ima mogućnost putovati u inozemstvo i da su to primarno ljudi iz dobrostojećih industrijaliziranih država.

2.5 Definicije: ekoturizam - održivi turizam

Bilo je nekoliko pokušaja da se da jasna definicija ekoturizma i održivog turizma, no nijedna od njih nije široko prihvaćena i prepoznata, a postojeće definicije ponekad se znatno razlikuju. Rasprave su burne čak i oko korištenih termina, a da se ne spominje točni sadržaj i praktična primjena. Sljedeće definicije mogu pomoći u razlikovanju.

Ekoturizam je „...odgovorno putovanje u prirodna područja koje čuva okoliš i podržava dobrobit lokalnog stanovništva“¹⁴.

Ekoturizam je ekološko odgovorno putovanje i posjet relativno netaknutim prirodnim područjima, kako bi se uživalo i cijenilo prirodu (i sve pripadajuće kulturne značajke - i prošle i sadašnje), koji promiče očuvanje, ima mali utjecaj na okoliš i osigurava aktivnu društveno-ekonomsku uključenost lokalnog stanovništva¹⁵.

Ekoturizam je „turizam temeljen na prirodi koji uključuje edukaciju i interpretaciju prirodnog okoliša i kojim se upravlja kako bi bio ekološki održiv“¹⁶.

Održivi turizam „djeluje unutar prirodnih kapaciteta za obnovu i buduću produktivnost prirodnih resursa; prepoznaje kako ljudi i zajednice, običaji i životni stil pridonose turističkom iskustvu; prihvaća da ti ljudi moraju imati pravedan udio u ekonomskim koristima od turizma; i vođen je željama lokalnog stanovništva i zajednica u područjima domaćina“¹⁷.

¹¹ <https://www.treksoft.com/en/blog/travel-tourism-stats-2016> (pristupljeno: 2. travnja 2018.)

¹² <http://media.unwto.org/press-release/2018-01-15/2017-international-tourism-results-highest-seven-years> (pristupljeno: 12. ožujka 2018.)

¹³ <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284403950> (pristupljeno: 2. travnja 2018.)

¹⁴ The International Ecotourism Society, 1991., <https://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>

¹⁵ IUCN, 1996., <http://www.ecogo.org/tag/iucn-ecotourism-definition/>

¹⁶ The Australian Commission on National Ecotourism Strategy, 1994., <http://www.greengetaways.com.au/sustainability-in-tourism-in-australia/>

¹⁷ Tourism Concern & WWF, 1992., <http://www.earthsummit2002.org/toolkits/women/ngo-doku/ngo-comm/csd/csd19994.html>

Održivi turizam su „svi oblici turističkog razvoja, upravljanja i aktivnosti koje trajno održavaju okolišni, društveni i ekonomski integritet i dobrobit prirodnih, izgrađenih i kulturnih resursa“.¹⁸

Održivi turizam je turizam koji u svom razvoju, upravljanju i integraciji stavlja održivi razvoj u praksu u šire gospodarstvo, društvo i okoliš. Uključuje sudjelovanje lokalnih zajednica u turizmu i osigurava im ravnopravan udio u njegovim koristima, kako bi se zaštitili kvalitetni ljudski i prirodni okoliš i resursi o kojima turizam ovisi; i funkcionira u okviru prirodnih kapaciteta za obnovu i produktivnost prirodnih resursa.¹⁹

Održivi turizam je „svaki oblik razvoja ili upravljanja turističkim aktivnostima, koji osigurava dugoročnu zaštitu i očuvanje prirodnih, kulturnih i društvenih resursa i na pozitivan i pravedan način pridonosi ekonomskom rastu i dobrobiti pojedinaca koji žive u, rade u ili posjećuju zaštićeno područje“.²⁰

¹⁸ Federation of Nature and National Parks, 1993., http://www.federparchi.it/PDF/Loving.them.to.death_small.pdf

¹⁹ UNEP 1999., <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5>

²⁰ The European Charter for Sustainable Tourism in Protected Area, 1995., <https://www.europarc.org/wp-content/uploads/2015/05/2010-European-Charter-for-Sustainable-Tourism-in-Protected-Areas.pdf>

3 Sažetak preporuka za stručnjake

Između ostalih, postoje četiri važne, međunarodno prihvaćene stručne smjernice koje je potrebno uzeti u obzir u kontekstu održivog turizma:

1. **Konvencija o biološkoj raznolikosti** (engl. *Convention on Biological Diversity*, CBD) i njezine smjernice o biološkoj raznolikosti i razvoju turizma
2. smjernice za planiranje i upravljanje održivim turizmom **Međunarodne unije za očuvanje prirode** (engl. *International Union for Conservation of Nature*, IUCN)
3. **Smjernice Europske komisije**, inicijative i dobre prakse u Europi za održivi turizam i Natura 2000
4. **Europska povelja za održivi turizam** (engl. *European Charter for Sustainable Tourism*, ECST).

3.1 Smjernice Konvencije o biološkoj raznolikosti (CBD)²¹

Konvencija je otvorena za potpisivanje na Konferenciji o okolišu i razvoju Ujedinjenih naroda (engl. *UN Conference on Environment and Development*, UNCED) u lipnju 1992. Na snagu je stupila 29. prosinca 1993. i trenutačno ima 188 potpisnica. Primarni ciljevi Konvencije o biološkoj raznolikosti su:

1. očuvanje biološke raznolikosti
2. održiva upotreba njezinih sastavnica
3. pravedno i jednako dijeljenje koristi koje proizlaze iz korištenja genetskih resursa, uključujući odgovarajući pristup genetskim resursima i odgovarajući prijenos relevantnih tehnologija, kao i odgovarajuće financiranje.

O turizmu se unutar Konvencije raspravlja već godinama. Budući da je turizam jedan od najvećih svjetskih gospodarskih sektora, Konvencija je prepoznala potrebu da se uključi u procedure razvoja turizma, što je dovelo do razvoja međunarodnih preporuka s naglaskom na održivost. Nakon višegodišnjih konzultacija, na 7. sastanku Konferencije stranaka Konvencije (CBD/COP7), koji je održan u Kuala Lumpuru, Malezija, 2004. godine, usvojene su međunarodne smjernice za aktivnosti vezane za održivi razvoj turizma: Smjernice CBD-a o biološkoj raznolikosti i razvoju turizma.

U njima su uključeni osjetljivi kopneni, morski i obalni ekosustavi i staništa od velike važnosti za biološku raznolikost i zaštićena područja, uključujući krhke obalne i planinske ekosustave.

Ove smjernice mogu se smatrati dokumentima podrške za sve dionike razvoja turizma i očuvanja bioraznolikosti (uključujući kreatore politika, upravitelje, bilo u nacionalnoj bilo lokalnoj upravi, privatni sektor, lokalne zajednice, nevladine ili druge organizacije), s obzirom na to da definiraju područja primjene, upravljačke procese, zadatke i odgovornosti odgovarajućih institucija, procjenu utjecaja na okoliš i praćenje. Nadalje, proces obavještanja, odnosi s javnošću i jednaka raspodjela koristi od velike su važnosti za postizanje održivog turizma. Kao najuspješniji multilateralni okolišni sporazum, CBD predstavlja odgovarajući okvir za izradu globalnih smjernica o biološkoj raznolikosti i razvoju turizma.

²¹ Guidelines on Biodiversity and Tourism Development, published by the Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal 2004, <https://www.cbd.int/doc/publications/tou-gdl-en.pdf>

3.1.1 Sastavnice smjernica²²

3.1.1.1 Opseg

Smjernice pokrivaju sve oblike i aktivnosti turizma, uključujući, ali ne i ograničavajući se na, konvencionalni masovni turizam, ekoturizam, baštinski turizam, turizam utemeljen na prirodi i na kulturi, turizam za slobodno vrijeme i sport, kruserski turizam. Ove aktivnosti trebale bi biti u skladu s preporukama za očuvanje prirode i održivu upotrebu biološke raznolikosti. Smjernice su važne za turizam i biološku raznolikost na svim geografskim lokacijama i turističkim destinacijama.

3.1.1.2 Kreiranje politike, planiranje razvoja i upravljački proces:

Okvir za upravljanje turizmom i biološkom raznolikošću

Koraci upravljačkog procesa trebali bi se provoditi kroz proces koji uključuje više dionika, uključujući autohtone i lokalne zajednice kako bi se osiguralo njihovo sudjelovanje, vladina tijela, turistički sektor, nevladine organizacije kako bi se povećala njihova svijest i promovirala razmjena informacija i najboljih praksi. Proces kreiranja politike, planiranja razvoja i upravljanja sastoji se od sljedećih koraka:

- osnovne informacije i pregled
- vizija i smjer
- ciljevi
- pregled zakonodavstva i mjera nadzora
- procjena utjecaja
- upravljanje i ublažavanje utjecaja
- donošenje odluka
- primjena
- praćenje i izvještavanje
- prilagodljivo upravljanje.

3.1.1.3 Proces obavještanja u odnosu na upravljački okvir

Svim zainteresiranim stranama na koje turizam utječe, uključujući autohtone i lokalne zajednice, treba pružiti potpune informacije o planovima turističkog razvoja, uzimajući u obzir lokalne, regionalne i nacionalne utjecaje. Preporučene mjere uključuju popis informacija koje treba objaviti kako bi se osigurala odgovarajuća transparentnost.

²² Anna Iványi: Linkages between biodiversity and tourism, 2011., An introduction, http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/bidi_tourism.pdf

3.1.1.4 Edukacija javnosti, podizanje svijesti i izgradnja kapaciteta vezanih uz turizam i biološku raznolikost

Aktivnosti edukacije i podizanja svijesti trebale bi se fokusirati na širok raspon dionika, uključujući opću javnost, stručne sektore i sve razine vlasti, kao i sam turistički sektor, zajedno s turistima, kako bi se osiguralo očuvanje prirodne i kulturne baštine i izbjegli nepovoljni učinci. Aktivnosti za izgradnju kapaciteta trebale bi pridonijeti učinkovitoj primjeni smjernica tako da se dionicima na svim razinama omogući sudjelovanje u procesu.

3.2 Smjernice Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN)

Cilj je izvještaja Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN) pod nazivom „**Održivi turizam u zaštićenim područjima: Smjernice za planiranje i upravljanje**“²³ pomoći upraviteljima zaštićenih područja i drugim dionicima u planiranju i upravljanju zaštićenim područjima na temelju praktičnih studija slučajeva i iskustva. Te smjernice pružaju konceptualnu podlogu za razumijevanje parkovnog turizma i upravljanja njime, pružajući teoretsku osnovu za upravljanje, uključujući praktične savjete.

U izvješću se zaključuje da upravitelji zaštićenih područja trebaju kontinuirano nastojati komunicirati sa svim dionicima. Upravljanje će dugoročno biti uspješno samo uz široku podršku zajednice. Smjernice predlažu da nacionalne i međunarodne organizacije trebaju poticati vlade na poboljšanja u sljedećim kritičnim područjima:

1. podrška učinkovitom zakonodavstvu, s dostatnim sredstvima za primjenu
2. izrada nacionalnih politika o zaštićenim područjima i upravljanju turizmom (kao i obrazovanje o okolišu i očuvanju okoliša) i
3. razvoj plana upravljanja za svako zaštićeno područje, koji pokriva sve aktivnosti, uključujući i turizam, kako bi se osiguralo da se ciljevi postignu, a resursi koriste na prikladan način.

Osnovni je cilj osigurati da turizam pridonosi svrhama zaštićenih područja i da ih ne potkopava. Smjernice su predložene u svrhu povećanja koristi od turizma u svim vrstama zaštićenih područja, bilo da su u vlasništvu ili pod upravom javnih, privatnih, dobrovoljnih ili društvenih tijela, putem sljedećih aktivnosti:

- osigurati točno i potpuno mjerenje aktivnosti, obujma i utjecaja turizma te učinkovito komuniciranje podataka
- uskladiti usluge i proizvode dostupne u zaštićenom području s motivima za putovanje u određeno područje
- ponuditi turistima proizvode i usluge na koje mogu trošiti (npr. usluge rekreacije, smještaja, rukotvorina i hrane)
- stremiti većoj kvaliteti u svim turističkim uslugama
- razviti klijentelu zadovoljnih posjetitelja zaštićenih područja koji pružaju podršku, odnosno ljudi koji će zagovarati ciljeve zaštićenih područja u širim političkim raspravama u društvu
- omogućiti posjetiteljima zaštićenih područja da igraju pozitivnu ulogu u upravljanju tim područjem (putem članstva, osiguravanjem donacija za ciljane programe ili pružanjem osobne pomoći osoblju)

²³ Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management, Eagles, Paul F. J., Haynes, Christopher D., McCool, Stephen F., 2002. http://cmsdata.iucn.org/downloads/pag_008.pdf

- osigurati da svi programi informiranja i interpretacije stvore prikladna očekivanja
- minimalizirati odljev novca iz lokalne zajednice (zadržati potrošnju lokalno putem maksimalne lokalne samodostatnosti) razvojem veza s lokalnim industrijama
- osigurati mogućnost lokalnog smještaja
- osigurati ponudu rekreacijskih aktivnosti
- potaknuti potrošnju lokalno proizvedene hrane
- osigurati lokalno sudjelovanje i kontrolu (npr. usluge lokalnih vodiča)
- osigurati raspodjelu prihoda ili programe izravnog plaćanja
- razumjeti ulogu zaštićenih područja u regionalnim i nacionalnim turističkim aktivnostima
- razumjeti fiskalne i gospodarske uloge turizma u zaštićenim područjima
- organizirati specijalna događanja
- osigurati prilike lokalnoj zajednici za slavljenje svoje kulturne tradicije
- pomoći u obrazovanju lokalnog stanovništva u vještinama koje su potrebne za turizam, ondje gdje je potrebno
- evaluirati sve turističke usluge koje pruža privatni sektor kako bi se osigurala kvaliteta usluga i usklađivanje s politikama zaštićenog područja
- osigurati da zaštićeno područje ima osoblje obučeno u turističkom planiranju i upravljanju
- kontinuirano evaluirati sve turističke programe kako bi se osiguralo ostvarenje ciljeva
- osigurati da su turistički programi utemeljeni na kompetentnom financijskom upravljanju
- adekvatno naplaćivati
- adekvatno odrediti prihode od naknada.

Turistički objekti i programi unutar zaštićenih područja trebali bi ujedno djelovati kao oni koji postavljaju standarde u okolišno osjetljivom planiranju i poslovanju. Dobro planiranje i suosjećajno djelovanje mogu povećati lokalnu svijest i svijest posjetitelja o ključnim vrijednostima zaštićenog područja i pokazati svim posjetiteljima predanost uprave zaštićenog područja zaštiti okoliša. To se može postići:

- minimaliziranjem negativnog utjecaja na okoliš usluga podrške posjetiteljima
- stvaranjem atmosfere u kojoj posjetitelji osjećaju da su na posebnom mjestu
- postavljanjem primjera okolišno osjetljivog planiranja i načina rada, kako bi se educiralo i pokazalo vrijednost i praktičnost održivih, inovativnih i učinkovitih rješenja.

3.3 Smjernice (direktive) Europske komisije

U okviru Europske unije (EU), Direktive o pticama (1979.) i Direktive o staništima (1992.), 1999. godine razrađen je novi projekt za sve dionike koji se bave razvojem održivog turizma, kako bi oblikovali nacionalne zakone usmjeravanjem zaštite određenih vrsta i staništa. Pod Direktivom o pticama države članice odabiru najprikladnija područja i izravno ih označavaju kao Područja posebne zaštite (engl. *Special Protection Area*,

SPA). Ta područja zatim automatski postaju dio mreže Natura 2000²⁴. Cilj je bio stvoriti jedinstvenu ekološku mrežu zaštićenih područja u EU, gdje se staništa i vrste održavaju u povoljnom stanju očuvanosti i obnavljaju u njihovu prirodnom opsegu. Zaštita biološke raznolikosti u za to određenim područjima može zahtijevati održavanje ljudskih aktivnosti. Cilj mreže Natura 2000 zato nije stvoriti prirodna utočišta iz kojih je sva ljudska aktivnost sustavno isključena. No, ljudske aktivnosti moraju biti u skladu s ciljevima zaštite određenih područja. Stoga se turističke aktivnosti mogu provoditi na područjima Nature 2000, dok god se njima pravilno upravlja unutar nosivog kapaciteta. Status područja Natura 2000 može povećati važnost područja kao destinacije, a zauzvrat koristi koje iz toga proizlaze mogu se usmjeriti u zaštitu i obnovu.

Članak 6 Direktive o staništima obvezuje države članice da odrede mjere zaštite. Čini se da je najbolji način da se to postigne putem planova upravljanja specifično osmišljenih za područje o kojem je riječ ili integrirane u druge razvojne planove. Iako ne postoji odgovarajuća regulativa, bilo bi posebno važno uključiti lokalne zajednice u planiranje i upravljanje, zato što će ljudske aktivnosti ostati organski dio mreže. Veliki problem s mrežom Natura 2000 je u tome što stanovnici tih područja nisu uvijek dovoljno informirani te se zato boje ograničavanja svojih aktivnosti.

3.4 Prioriteti Nature 2000 za održivi turizam u zaštićenim prirodnim područjima (strategija - politika - planiranje)

3.4.1 Procjena resursa, prepoznavanje ranjivosti, odabir odgovarajuće vrste turizma²⁵

Razmatranje područja uvrštenih u Natura 2000 mrežu i planova upravljanja:

- imati na umu zahtjeve za uvrštavanje područja u Natura 2000 mrežu, kao što su članci 6.1-6.4 Direktive o staništima za područja Nature 2000
- integrirati smjernicama *Sustainable tourism and Natura 2000 - Guidelines, initiatives and good practices in Europe* (EC, 2001) u postojeće planove upravljanja
- osvrnuti se na postojeće regionalne i nacionalne planove i strategije
- Članak 6 jedan je od najvažnijih članaka u Direktivi o staništima jer definira kako se upravlja i štiti područja Nature 2000²⁶. Paragrafi 6(1) i 6(2) traže da države članice unutar Nature 2000:
 - poduzmu odgovarajuće mjere zaštite prirode za održavanje i obnovu staništa i vrsta za koje je područje uvršteno kao područje u povoljnom stanju očuvanosti
 - izbjegavaju štetne aktivnosti koje bi mogle značajno uznemiriti te vrste i uništiti staništa zaštićene vrste ili vrstu staništa.
- Paragrafi 6(3) i 6(4) određuju procedure koje treba slijediti pri planiranju novih zahvata koji bi mogli utjecati na područje Nature 2000. Stoga:

²⁴ Sustainable tourism and Natura 2000 - Guidelines, initiatives and good practices in Europe
http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/sust_tourism.pdf

²⁵ European Commission: Environment - Management of Natura 2000 sites (pristupljeno: 12. travnja 2018.), str. 47.
http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/sust_tourism.pdf

²⁶ European Commission, Environment, Management of Natura 2000 sites (pristupljeno: 12. travnja 2018.)
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

- svaki će projekt koji može imati značajan utjecaj na Naturu 2000, bilo pojedinačno ili u kombinaciji s drugim projektima, proći odgovarajuću procjenu kako bi se utvrdio njegov utjecaj na zaštićeno područje. Nadležne vlasti mogu odobriti projekt tek nakon što su se uvjerali da on neće štetno utjecati na navedeno područje (Članak 6.3)
- u posebnim okolnostima projekt može dobiti dozvolu unatoč negativnoj ocjeni, ako nema alternativnih rješenja, a plan ili projekt smatra se opravdanim jer za to postoji prevladavajući javni interes. U takvim slučajevima države članice moraju poduzeti prikladne kompenzacijske mjere kako bi osigurale da se sačuva sveukupna jedinstvenost mreže Natura 2000.

Početi s razumijevanjem lokacije:

Sve što se radi treba se temeljiti na cjelovitom poznavanju potreba i osjetljivosti lokacije. Provesti popis prirodnih i ljudskih resursa, procijeniti njihovu dobrobit i potrebu za očuvanjem i potencijal za korist turizmu. U tu svrhu mogu se upotrijebiti informacije dostupne u obrascu Natura 2000 koji je popunjen pri uvrštavanju područja u Natura 2000 mrežu.

Poduzeti daljnja istraživanja:

Ako je potrebno, uvesti nova stručna istraživanja područja pod pritiskom i ugroženih vrsta, kako bi se bolje shvatila njihova ranjivost.

Upoznati postojeće posjetitelje:

Upotrijebiti istraživanja kako bi se točno shvatilo tko trenutačno posjećuje lokaciju, kada, zašto i s kakvim utjecajem.

Biti svjestan tržišnog potencijala i pritiska:

Biti realan oko količine i vrste posjetitelja koji bi mogli doći u budućnosti. Biti na oprezu u vezi s rastućim pritiscima i tržišnim potencijalom.

Identificirati ograničenja kapaciteta:

Ocijeniti postoje li, gdje i kada, ograničenja u broju i vrstama posjetitelja koje bi lokacija trebala primiti u budućnosti, a da se okoliš i baština ne degradiraju.

Odabrati tipove turizma u skladu s resursima i tržištima:

Na temelju procjene potreba, resursa i tržišta, identificirati vrste turizma koje su prikladne za to područje u budućnosti.

3.4.2 Izrada strategije temeljene na savjetovanju i partnerstvu²⁷

Uključiti sve dionike od početka:

Uključiti širok spektar lokalnih partnera od samog početka. Razmotriti održavanje otvorenog foruma. Pobriniti se da je strategija utemeljena na širokom savjetovanju među upravom područja, stručnjacima za zaštitu prirode, turističkim djelatnicima i lokalnim zajednicama.

Uspostaviti partnerske grupe:

²⁷ European Commission: Environment - Management of Natura 2000 sites (pristupljeno: 12. travnja 2018.), str. 48.
http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/sust_tourism.pdf

Unaprijediti strategiju uspostavom radnih skupina i seminara. Potaknuti udruživanje lokalnih turističkih djelatnika da postanu službeni partneri odgovorni za strategiju.

Podići svijest i predanost:

Široko promicati svijest o procesu izrade i provedbe strategije. Uključiti lokalne medije. Organizirati terenske izlete, lokalno i na druga područja. Zamoliti sve dionike da se formalno obvežu strategiji, uključujući potpisivanje povelje koja može proizaći iz procesa.

Dodijeliti potrebne resurse:

Ostaviti dovoljno vremena za izradu strategije (najmanje 6 mjeseci). Ako je potrebno, koristiti vanjske konzultante za pomoć u metodologiji, izradi nacрта i evaluaciji. Izabrati i osposobiti stručnjaka za održivi turizam za koordinaciju i nadgledanje strategije.

Pobrinuti se da je strategija jednostavna i jasna:

Izraditi precizan, lako čitljiv i razumljiv strateški dokument i distribuirati ga.

Održavati sve uključenima i informiranima:

Informirati partnere u svakoj fazi. Organizirati široku raspravu o ranim nacrtima. Kada je strategija završena, službeno je pokrenuti putem događaja i promovirati rane rezultate i vidljive koristi.

Proširiti opseg zaštićenog područja:

Riješiti strateška pitanja upravljanja i razvoja turizma u područjima oko zaštićenog područja, uključujući i tampon-zone.

3.4.3 Provedba, evaluacija i ažuriranje strategije održivog turizma, povezujući je s nacionalnom politikom²⁸

Uspostaviti realistične akcijske programe i planove:

Pripremiti realistične i primjenjive godišnje akcijske programe temeljene na strategiji.

Odabrati pokazatelje praćenja:

Na početku, razmisliti o tome kakve bi pokazatelje učinka i utjecaja trebalo koristiti za praćenje strategije i procjenu uspješnosti.

Identificirati odgovornosti:

Putem akcijskog programa dodijeliti odgovornost za određene akcije odgovarajućim partnerima.

Koristiti raspon izravnih akcija, poticaja i kontrola:

Uključiti akcije koje će uprava zaštićenog područja izravno poduzeti, kao i poticaje i kontrole drugih. Koristiti relevantne lokalne i regionalne zakone i mjere kao što su financijski poticaji, kontrole planiranja, oznake i nagrade. Uključiti korektivne mjere i akcije za ispravljanje problema, kao i traženje novih mogućnosti.

Tražiti procjenu i priznavanje strategije:

²⁸ European Commission: Environment - Management of Natura 2000 sites (pristupljeno: 12. travnja 2018.) str. 49.
http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/sust_tourism.pdf

Zatražiti od vanjskih konzultanata da procijene strategiju i rezultate ili se pozvati na službene nacionalne ili europske procese ocjenjivanja.

Odražavati i utjecati na regionalne/nacionalne strategije:

Pobrinuti se da odabrani pristup odražava nacionalne i regionalne strategije o održivom turizmu i zaštiti prirode. Svojim radom pokušati utjecati na politike, zakone i djelovanje na tim višim razinama.

Preispitati strategiju svakih 3-5 godina:

Promatrati strategiju kao dinamičan proces. Pokušati je preispitati svake 3 do 5 godina.

3.5 Europska povelja za održivi turizam (ECST)

Europska povelja za održivi turizam, koju je definirala EUOPARC Federacija, alat je za planiranje i oznaka kvalitete. 10 načela Povelje su sljedeća:

- Raditi u partnerstvu
 - **Načelo 1:** Uključiti sve ljude na koje utječe turizam u i oko zaštićenog područja u njegov razvoj i upravljanje.
- Pripremiti i primijeniti strategiju
 - **Načelo 2:** Pripremiti i primijeniti strategiju održivog turizma i akcijski plan za zaštićeno područje.
- Riješiti ključna pitanja
 - **Načelo 3:** Zaštititi i obogatiti prirodnu i kulturnu baštinu područja, za i kroz turizam, te ih zaštititi od pretjeranog razvoja turizma.
 - **Načelo 4:** Pružiti svim posjetiteljima visokokvalitetno iskustvo u svim aspektima njihova boravka.
 - **Načelo 5:** Učinkovito iskomunicirati posjetiteljima posebne kvalitete područja.
 - **Načelo 6:** Ohrabriti specifične turističke proizvode koji pomažu otkrivanju i razumijevanju područja.
 - **Načelo 7:** Povećati znanje o zaštićenom području i pitanjima održivosti među svima uključenima u turizam.
 - **Načelo 8:** Osigurati da turizam podržava, a ne smanjuje kvalitetu života lokalnih stanovnika.
 - **Načelo 9:** Povećati koristi od turizma za lokalnu ekonomiju.
 - **Načelo 10:** Pratiti i utjecati na priljev posjetitelja kako bi se smanjili negativni utjecaji.

4 Studije slučaja, primjeri

U studijama slučaja u ovom poglavlju istaknuto je nekoliko primjera kako su nacionalni parkovi i privatni turoperatora uspješno u praksi primijenili načela Europske povelje o održivom turizmu u različitim zaštićenim područjima. Nadalje, dobre prakse promotrili smo prema načelima i podnačelima. U nekim slučajevima predstavljeno je više od jedne dobre prakse za isto načelo.

4.1 Načelo 1. U razvoj i upravljanje uključiti sve one na koje utječe turizam u i oko zaštićenog područja

4.1.1 STUDIJA SLUČAJA I

(Održavanje dobre komunikacije i uključenosti lokalne zajednice, poslovnih djelatnosti, posjetitelja i uprave zaštićenog područja)

U Nacionalnom parku Una²⁹ u Bosni i Hercegovini nalazimo odličan primjer kako pokretanje turističkog klastera s ciljem stvaranja novih turističkih proizvoda i ekonomske revitalizacije može pridonijeti boljem životu lokalne zajednice.

Sl. 1 - Štrbački buk, Nacionalni park Una, (c) Haris Hadžihajdarević

Nacionalni park Una (IUCN II. kategorija) smješten je na sjeverozapadu Bosne i Hercegovine, većinom na području Općine Bihać. Park obuhvaća dolinu rijeke Une, kanjon rijeke Unac i orogafske padine planina Grmeč, Plješevica i Osječenica.

²⁹ Studiju slučaja izradili su Haris Hadžihajdarević (Javna ustanova Nacionalni park Una), Andrea Štefan (WWF Adria), Zrinka Delić (WWF Adria), Ana Krvarić (WWF Adria)

Zbog manjka strateškog pristupa i tijela koja bi se bavila pitanjem razvoja održivog turizma u kontekstu zaštićenih područja, 2017. inicirano je pokretanje turističkog klastera. Turistički klaster Una rezultat je nekoliko godina suradnje lokalne zajednice, turističkih djelatnika, nevladinih organizacija, sportskih društava i drugih dionika na području Bihaća, te je osmišljen kako bi se lokalnim poslovnim djelatnostima i turističkim tijelima pomoglo da iskoriste gospodarske mogućnosti koje nudi porast turizma u Nacionalnom parku Una. Klaster je pokrenut u okviru WWF-ova programa Zaštićena područja za prirodu i ljude (engl. *Protected Areas for Nature and People*)³⁰, terenski projekt Una, koji je financirala Švedska agencija za međunarodni razvojna agencija (SIDA).

Članovi klastera rade na izgradnji identiteta destinacije, standardizaciji i jačanju kvalitete usluga, promicanju sveukupne turističke ponude i širenju ponude, kao i zajedničkim aktivnostima na jačanju sektora održivog razvoja i zaštite prirode u Nacionalnom parku Una.

Klaster organizira edukaciju svojih članova o različitim temama s ciljem promicanja postojećih i stvaranja novih turističkih proizvoda, radi na brendiranju i označavanju proizvoda članova klastera, standardizaciji poslovanja i proizvoda članova te podržava suradnju među članovima klastera. Također, radi na stvaranju vizualnog identiteta za klaster, promovira turizam na području Bihaća i podiže svijest na svim razinama (klaster je predstavljen na turističkim sajmovima, kao i svim razinama vlasti putem kontinuiranog zagovaranja). Subvencije za razvoj novih turističkih proizvoda i poboljšanje kvalitete postojećih proizvoda i usluga daju se u obliku poticaja, čime se podupire gospodarski razvoj u tom području. Putem raznih aktivnosti u koje su uključeni lokalni dionici kontinuirano se radi na razvoju svijesti lokalne zajednice o važnosti zaštite prirode.

Park aktivno provodi niz aktivnosti koje pridonose razvoju održivog turizma na tom području. Primjerice, prije proglašenja nacionalnog parka sportske aktivnosti poput raftinga i kajakarenja na Uni odvijale su se bez ograničenja, čime su se ugrožavale vrlo osjetljive naslage sedre (potencijalno stanište Nature 2000). Danas Javna ustanova Nacionalni park Una regulira zone u kojima se mogu održavati takve aktivnosti kao i uvjete za rad, te dodjeljuje dozvole i koncesije specijaliziranim lokalnim agencijama, čime se minimalizira utjecaj na rijeku i sedrene naslage. Također, proglašenjem parka na pojedinim dijelovima ribičkih područja Une, Unca i Krke organizirana je nova regulacija ribolovnog režima, čime su omogućeni uvjeti za daljnje promicanje ovog sporta. U posljednje vrijeme sportski i rekreativni ribolov, posebno mušičarenje, najčešća je zabava za ljubitelje prirode koji kao turisti posjećuju park. Ova aktivnost temelji se na načelu „ulovi i pusti“ i ima pozitivan utjecaj na riblji fond, osobito na očuvanje autohtonih vrsta *Thymallus thymallus* i *Salmo trutta*. Korištenjem ribolovnih aktivnosti, pritisak invazivne strane vrste *Oncorhynchus mykiss* na domaće vrste može se ublažiti i njome se može upravljati. S druge strane, postoji i odlična suradnja parka i lokalnih pčelara (i pčelarske udruge) kroz razvoj pčelarstva, prezentaciju (i edukaciju) posjetiteljima i promociju proizvoda i lokalne faune i flore. Zajednička suradnja, posebno putem razvoja takozvane oznake „prijatelj medvjeda“ usmjerene lokalnim poljoprivrednicima, tvrtkama i obrtnicima, pridonosi suživotu medvjeda i ljudi putem aktivnosti „prijateljskih prema medvjedima“ ili aktivnom promocijom zaštite medvjeda na lokalnom području.

³⁰ Contributing to a better local community life (pristupljeno: 13. siječnja 2018.)
https://natureforpeople.org/wwf_examples/local_una/

Sl. 2 - Lokalni proizvodi s područja rijeke Une, (c) Haris Hadžihajdarević

4.1.2 STUDIJA SLUČAJA II

(Podrška ekonomskoj održivosti i uspješnosti lokalnih turističkih poduzeća i osiguravanje lokalnog zapošljavanja u turizmu)

Primjer otočja Galápagos u Ekvadoru ističe važnost uključivanja svih zainteresiranih strana u uspješno upravljanje turizmom, kako bi turizam pružao korist lokalnim stanovnicima, na ovaj ili onaj način.

Otočje Galápagos mali je lanac od trinaest otoka 1000 kilometara udaljenih od zapadne obale Južne Amerike, gdje već desetljećima prihodi od turizma pomažu financirati i zaštititi jedinstveni biljni i životinjski svijet arhipelaga. Divovske kornjače, galapagoški pingvini, plavonoge blune, morski legvani, karakteristične vrste zebe koji su Charlesu Darwinu pružili podatke za rad o evoluciji, nadahnule su desetke tisuća posjetitelja i ovom vulkanskom arhipelagu među prvima u svijetu donijele status svjetske baštine.

Posljednjih nekoliko desetljeća turizam na Galápagosu ubrzano raste. Na arhipelagu koji ima oko 30.000 stanovnika, godišnji broj turističkih posjeta dosegao je 200.000 u 2015. godini.³¹ Uz to, velika dobit je ostvarena od ribarstva, što predstavlja značajan prihod za brojne lokalne stanovnike. Ulozi su bili veliki: bilo je važno upravljati smjerom širenja lokalne turističke industrije, dok se istovremeno moralo baviti rastućim sukobima koji su iz toga proizlazili.

³¹ Changing Planet, Galápagos Tourism Backfires, Jonathan Tourtellot (pristupljeno: 1. svibnja 2015.)
<https://blog.nationalgeographic.org/2015/01/05/galapagos-tourism-backfires/>

Sl. 3 - Dr. Steve Blake i divovska kornjača, © Christian Ziegler³²

Turizam temeljen na moru bio je uobičajeni način obilaska otoka. Nakon dolaska zrakoplovom, tipični strani ekoturist odmah bi prelazio na turistički brod na jedan ili dva tjedna. Brodovi vode izlete na različite dijelove otoka, uglavnom unutar Nacionalnog parka Galápagos, koji zauzima 97% kopnene površine otočja. Posjetitelji odlaze na kratke šetnje po označenim stazama, a mogu i roniti na dah i s opremom.

Uprava parka, znanstvenici i organizatori putovanja pažljivo su razradili ograničenja u vremenskom rasporedu izleta i veličini grupa kako bi se izbjeglo nepotrebno ometanje biljnog i životinjskog svijeta. Znanstvenici Istraživačke stanice Charles Darwin pomogli su s rješavanjem problema povezanih s invazivnim vrstama i zaštitom faune Morskog rezervata Galápagos, kao što su morski psi i tune. Već desetljećima Galápagos se smatra jednim od najboljih svjetskih primjera upravljanja turizmom radi očuvanja prirodnog staništa.

Međutim, na otocima je došlo do velikog sukoba između stanovnika i turističke industrije. Problem je bio u tome što mnogi mještani nisu imali mnogo od turizma na otocima; osjećali su da ne dobivaju svoj dio od iskorištavanja otočnih resursa.

Turisti bi sletjeli i otišli u park, uzimajući svoj novac sa sobom na brodove, ostavljajući lokalno stanovništvo bez mogućnosti da imaju koristi od prihoda od turizma. Povrh svega, 90-ih godina ribari su se pobunili protiv ograničenja u ribolovu, pritom su zloglasno napali ured nacionalnog parka i zaklali nekoliko divovskih

³² Sustainable Tourism 4/5: Managing Ecotourism in Galapagos (pristupljeno: 26. travnja 2018.)

<http://www.discoveringgalapagos.org.uk/discover/sustainable-development/sustainable-tourism/managing-ecotourism-in-galapagos/>

kornjača kako bi se čuo njihov glas. Održivi turizam zahtijeva značajnu korist za ljude koji žive na području na kojem se odvija, a to ovdje nije bilo tako.³³

Galápagos je također primjer da turizmom treba dobro upravljati. Ako se to ne radi, pa suvenirnice koje prodaju jeftine majice, hoteli, sportsko-ribolovni brodovi i turističke tvrtke nisu odgovarajuće regulirani, turistička industrija može biti samoj sebi najgori neprijatelj i na kraju sama sebe uništiti. Masovni turizam može nadmašiti broj obrta koji prodaju kvalitetne rukotvorine i otjerati posjetitelje koji cijene prirodno bogatstvo i kulturnu baštinu Galápagosa.

Problemom - nezadovoljstvom stanovnika - pozabavilo se tek kada je kroz proces rješavanja sukoba omogućeno lokalno sudjelovanje, a kao dio rješenja pokrenut je i turizam na kopnu. Potreba da se osigura više prihoda od turizma za stanovnike Galápagosa dovela je do drugog i najbrže rastućeg stila turizma, temeljenog na smještaju na kopnu i dnevnim izletima.

Promjena je bila temeljita. Sada oko 45% čine turisti na kopnu, što je mnogo više nego prije 10 godina.³⁴ Godine 2000. gotovo svi od 69.000 turista na Galápagosu krenuli su na krstarenje. U 2015. godini, od 225.000 turista koji su došli na Galápagos (porast od 326% u 15 godina), 152.000 su bili turisti na kopnu, dok je samo 73.000 bilo smješteno na brodovima. Vladine brojke pokazuju vrhunac posjetitelja na brodovima od 83.000 u 2008. i predviđaju smanjenje na 71.000 u 2021. godini, dok se predviđa da će broj posjeta na kopnu dosegnuti 209.000 te godine.³⁵

Kako je turizam počeo koristiti lokalnim zajednicama, sve se veći broj ribara prebacio na brodove za turističke izlete, smanjujući pritisak na morsku faunu. U posljednje vrijeme sve si više Ekvadoraca može priuštiti putovanje na Galápagos, što je vrlo korisno jer je Ekvadorcima s kopna više stalo do zaštite prirodne baštine Galápagosa nakon što sami vide otoke.

Međutim, tek nakon što su brojni lokalni, nacionalni i međunarodni partneri pokrenuli kombinaciju socijalnih, institucionalnih i ekonomskih poticajnih mjera, situacija se počela popravljati.³⁶ Ovi su koraci pomogli u suočavanju s prijetnjama za biološku raznolikost mora i donijeli socijalni mir na Galápagos. Mnoge od tih poticajnih mjera imaju dugu povijest, ali nisu prije primijenjene zbog nedostatka društvene i političke podrške:

- društvene poticajne mjere - rješavanje sukoba i participativno planiranje
- institucionalne poticajne mjere - posebni zakon za Galápagos i plan upravljanja morskim rezervatom
- ekonomske poticajne mjere - sredstva za provedbu, izdavanje certifikata u ribarstvu i zaštitu prirode.

³³ Changing Planet, Galápagos Tourism Backfires, Jonathan Tourtellot (pristupljeno 1. svibnja 2015.)

<https://blog.nationalgeographic.org/2015/01/05/galapagos-tourism-backfires/>

³⁴ Changing Planet, Galápagos Tourism Backfires, Jonathan Tourtellot (pristupljeno 1. svibnja 2015.)

<https://blog.nationalgeographic.org/2015/01/05/galapagos-tourism-backfires/>

³⁵ Fodor's: Don't go to Galapagos in 2018, 7. prosinca 2017. (pristupljeno: 17. travnja 2018.)

<https://www.cnhtours.com/news/2017/12/7/fodors-dont-go-to-galapagos-in-2018/>

³⁶ Julia W. Novy (WWF-USA): Incentive measures for conservation of biodiversity and sustainability: a case study of the Galapagos Islands (pristupljeno: 17. travnja 2018.) <https://www.cbd.int/doc/case-studies/inc/cs-inc-ec-galapagos-en.pdf>

4.2 Načelo 2: Izraditi i primijeniti održivu turističku strategiju i akcijski plan za zaštićeno područje

U hrvatskim morskim zaštićenim područjima, Parku prirode Telašćica i Parku prirode Lastovsko otočje³⁷, izrađena je i primijenjena strategija održivog turizma, s uključenim širokim spektrom dionika.

Zaljev Telašćica nalazi se u središnjem dijelu istočne obale Jadranskog mora, na jugoistočnom dijelu Dugog otoka. Ovaj zaljev okružen s 13 otoka i otočića, zajedno sa šest otočića unutar samog zaljeva, zbog svoje je ljepote i značaja proglašen parkom prirode 1988. Plan održivog turizma razvijen je za park i Dugi otok u suradnji nacionalnih, regionalnih i lokalnih aktera, pri čemu su lokalni dionici prepoznati kao najvažniji akteri u procesu i imaju najviše koristi od održivog korištenja resursa na tom području. U cilju poboljšanja komunikacije i suradnje s lokalnom zajednicom te poticanja aktivnog angažmana u planiranju i provedbi održivog razvoja područja, osnovan je Savjetodavni odbor.

Sl. 4 - Litice, mirne uvale i jezero Mir u Parku prirode Telašćica³⁸

Odbor se sastoji od dionika koji pružaju turističke usluge i planiraju ih pružati i u budućnosti, kao i od drugih zainteresiranih strana za održivi razvoj cijelog područja. Uzimajući u obzir brojne preduvjete, dionici su prepoznali održivi turizam i Park prirode Telašćica kao pokretače razvoja cijelog područja Dugog otoka. Zato su aktivnosti u planu razvijene kako bi se sačuvala priroda i istovremeno pridonijelo razvoju lokalne zajednice i turističkom razvoju. One su fokusirane na podizanje svijesti o zaštiti kulturnih, tradicionalnih i prirodnih vrijednosti otoka, unapređenje sustava posjećivanja i podizanje kvalitete destinacije, poboljšanje postojećih i razvoj novih turističkih sadržaja i jačanje suradnje svih aktera u turističkom sektoru na otoku. Stvaranje dobre komunikacijske mreže s institucijama na otoku kroz Savjetodavni odbor ključno je za rješavanje prioritarnih problema na otoku kako bi se turizam razvijao na održivi način. Uz podršku lokalne vlasti počeo se rješavati problem gospodarenja otpadom, kao i razvoj i unapređenje novih i postojećih turističkih proizvoda (podizanje kvalitete posjetiteljske infrastrukture, marketing i brendiranje lokalnih usluga i proizvoda itd.) u suradnji s lokalnom turističkom zajednicom i lokalnim ponuđačima usluga.

³⁷ Studije slučaja sastavili su Andrea Štefan i Ana Krvarić (WWF Adria), Nikolina Baković i Vesna Petešić (Javna ustanova Park prirode Telašćica), Jelena Matoković i Bruna Đuković (Javna ustanova Park prirode Lastovsko otočje)

³⁸ <https://www.visitadriatic.eu/en/hrvatske-regije/nacionalni-parkovi/park-prirode-telascica/> (pristupljeno: 19. kolovoza 2018.)

Sl. 5 - Najmlađi hrvatski park prirode s više od 40 otoka u arhipelagu: Park prirode Lastovsko otočje³⁹

Lastovsko otočje nalazi se u Općini Lastovo u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Park prirode Lastovsko otočje proglašen je 2006. Pokriva 195 km², od čega morska površina čini više od 2/3 ukupne površine parka i dio je Nature 2000.

Plan održivog turizma za Park prirode Lastovsko otočje razvijen je kroz suradnju privatnog i civilnog sektora. Od samog početka, u proces je uključen i širok krug lokalnih dionika koji su se bavili turizmom ili planiraju to učiniti u budućnosti, tako da korist od održivog razvoja turizma ostaje u lokalnoj zajednici. U okviru plana, park je zamišljen kao prepoznatljivo odredište ekoturizma koji promiče zaštitu prirodnih vrijednosti i tradicija otoka, pridonosi održivom financiranju lokalne zajednice i pruža posjetiteljima priliku da postanu dio suživota čovjeka i prirode na Lastovskom otočju.

Rad na razvoju održivog turizma nastavio se kroz projekt DestiMED, sufinanciran sredstvima EU-a, koji razvija i testira ekoturističke standarde, ponudu i alate za praćenje u 13 zaštićenih područja u mediteranskom bazenu, stvarajući kvalitetne komponente za buduću organizaciju za upravljanje turističkom destinacijom (DMO)⁴⁰.

Dok je Park prirode Telašćica već poznat kao turistička destinacija i suočava se s masovnim turizmom, Park prirode Lastovsko otočje nije afirmirana destinacija i nema velik broj posjetitelja. Velik korak za oba zaštićena područja i lokalne zajednice napravljen je tijekom projekta MedPAN⁴¹, kada su javne institucije koje upravljaju zaštićenim područjima započele jaču suradnju s lokalnim zajednicama, integrirajući njihova mišljenja i komentare u plan upravljanja i time stvarajući čvrste temelje za buduće suupravljanje. Od 2014. do 2017. i Park prirode Telašćica i Park prirode Lastovsko otočje, zajedno s nekoliko drugih zaštićenih

³⁹ https://www.solsemestra.com/en/croatia/85/nature_parks_of_croatia/lastovo_islands_nature_park (pristupljeno: 19. kolovoza 2018.)

⁴⁰ WWF - Mediterranean Ecotourism Destination - DestiMED
http://croatia.panda.org/en/what_we_do/seas/mediterranean_ecotourism_destination_destimed/ (pristupljeno: 22. travnja 2018.)

⁴¹ WWF, The MedPAN South Project: a visual account, <http://mediterranean.panda.org/?203649/The-MedPAN-South-Project-a-visual-account>

područja, uključeni su u projekt SEA-Med: Razvoj održivih gospodarskih aktivnosti u morskim zaštićenim područjima, usmjeren na podršku zaštićenim morskim područjima u južnom i istočnom Mediteranu u razvoju financijske samoodrživosti. Cilj projekta bio je, uz participaciju dionika, razviti i postupno implementirati planove održivog turizma za parkove, povećati podršku i svijest javnosti, donosioca odluka i investitora o okolišnim, društvenim i ekonomskim vrijednostima parkova.⁴² S druge strane, smatrano je važnim osigurati da organizacije za zaštitu prirode imaju kapacitete, vještine i alate za aktivno uključivanje u planiranje i razvoj održivih ekonomskih aktivnosti u Parku. Konkretno, osigurana je podrška za implementaciju plana upravljanja u parkovima, razvoj plana održivog turizma, promociju turizma temeljenog na prirodnim vrijednostima i prepoznavanje financijskih mehanizama koji osiguravaju dugoročnu održivost.

Zaposlenici Parka prirode Lastovsko otočje u suradnji s lokalnom zajednicom i WWF-om osmislili su ekoturistički paket u parku. Uloga WWF-a u projektu bila je osigurati kvalitetu i održivost i preporučiti mjere koje bi smanjile utjecaj turizma na prirodne resurse.

Paket uključuje istraživanje i učenje o prirodi područja kroz razne aktivnosti (ronjenje, kajakarenje itd.) i lokalnim tradicijama kroz sudjelovanje u nekim od svakodnevnih aktivnosti u lokalnoj ekonomiji. Lokalni dionici i pružatelji usluga uključeni su u realizaciju paketa, čime se osigurava financijska održivost lokalne zajednice. Projekt pridonosi razvoju svijesti o prirodi kao jednom od najvažnijih resursa, koji zahtijeva održivo upravljanje. Edukacija posjetitelja o prirodnim i kulturnim vrijednostima područja, kao i podizanje svijesti o važnosti zaštite prirode, ostvaruje se raznovrsnim aktivnostima kao što su ronjenje, koje vode ovlaštene ronilačke agencije, ili vođene brodske izlete u pratnji parkovnih rendžera, koji postoje u ponudi parka.

4.3 Načelo 3: Zaštititi i unaprijediti prirodnu i kulturnu baštinu područja, za i kroz turizam, te ih zaštititi od prekomjernog turističkog razvoja

4.3.1 STUDIJA SLUČAJA I

(Praćenje utjecaja turizma)

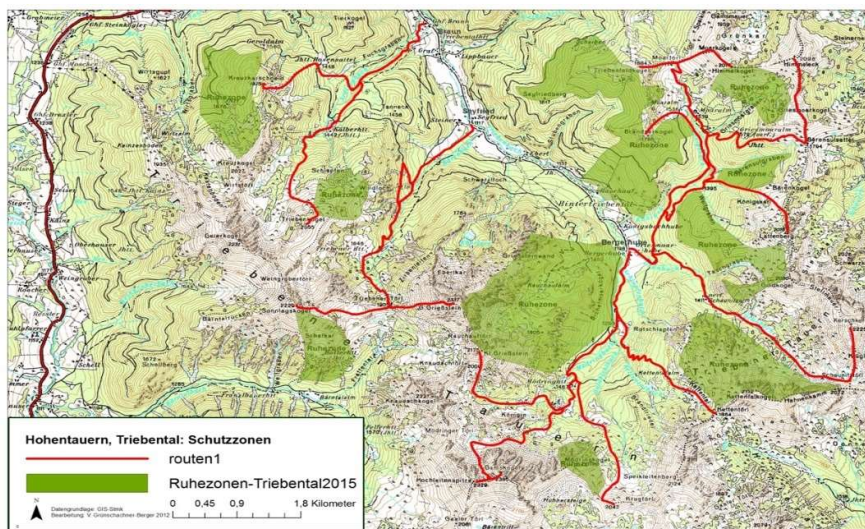
U austrijskoj dolini Trieben možemo promatrati⁴³ kako ljudske aktivnosti na otvorenom, kao što je turno skijanje, utječu na ponašanje životinja i kako se mogu primijeniti mjere koje sprečavaju negativne utjecaje.

Kopitari i papkari te druge divlje životinje općenito često izbjegavaju područja koja posjećuju brojni turisti i nestaju kada ljudske rekreativne aktivnosti postanu preintenzivne. Turisti obično nisu svjesni svoga utjecaja na prirodu. Zato su za očuvanje bioraznolikosti nužni upravljanje tokovima posjetitelja, utočišta za divlje životinje (dobrovoljno prihvaćena) i informiranje.

Dolina Trieben nije posebno zaštićeno područje. No, to je jedno od najposjećenijih područja za zimsko turno skijanje u pokrajini Štajerskoj na jugoistoku Austrije. Nalazi se na području Niskih Tura, koje karakteriziraju kristalinske stijene koje stvaraju idealno stanište za tetrijeba i divokoze (patuljasto grmlje, mozaični pejzaž itd.).

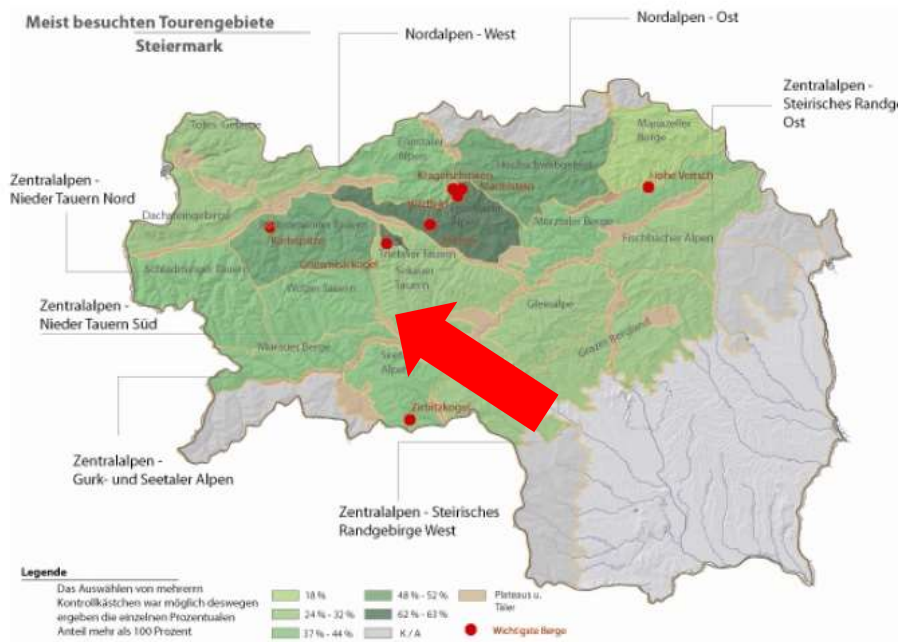
⁴² https://natureforpeople.org/sustainable_business/mpa/ (pristupljeno: 23. ožujka 2018.)

⁴³ Studiju slučaja sastavila je Veronika Grünsachner-Berger, organizator i voditelj projekta 2013. - 2015.

Sl. 6 - Zeleno područje: utočište za divlje životinje, crvene linije: preporučene skijaške rute

U godinama prije nego što je započeo projekt Dolina Trieben, skijaški turizam se proširio, posebno u području koje je lako dostupno iz Graza, glavnoga grada pokrajine Štajerska. Bilo je utjecaja na lokalni biljni i životinjski svijet. U posljednjih se dvadeset godina posebno smanjila populacija divokoza (kao i u cijeloj Štajerskoj i Austriji). Godine 2013. objavljen je novi vodič za skijaški turizam koji je uključivao nova područja za skijaški turizam, a koja su bila utočište za divokoze i druge životinje. Zato je vlasnik zemljišta (veliki kršćanski samostan Stift Admont, koji posjeduje većinu doline) mobilizirao institucije za zaštitu životinja Štajerske.

Sl. 7 - Schitter, 2010.: najposjećenija područja za skijaški turizam u Štajerskoj; crvena strelica: dolina Trieben, jedno od najposjećenijih područja u Štajerskoj za skijaški turizam

U projekt su uključeni sljedeći dionici: Odjel za zaštitu životinja Štajerske, lokalna turistička udruga iz Visokih Tura, Odjel za zaštitu prirode Alpskog kluba Austria, Austrijski alpski klub Naturfreunde, VAVÖ: Savez alpskih klubova Austrije, Lovačko udruženje Štajerske, dužnosnici lokalne vlasti, vlasnik zemljišta kojeg zastupa upravitelj područja, lokalni lovci, lokalni domaćini i turoperateri. Cilj je bio da svaki dionik sudjeluje u troškovima projekta.

Cilj projekta bio je zaštititi osjetljiva zimska boravišta, osobito staništa divokoza i tetrijeba (skloništa za divlje životinje). Dodatni cilj bio je pošumljavanjem zaštititi neka područja od skijaškog turizma.

Procesi u sklopu projekta:

Početni sastanak definirao je zajedničke ciljeve/pitanja koja treba analizirati: koja područja se intenzivno koriste za alpske ture? Koji su osjetljivi zimski areali tetrijeba i divokoze? Kako kombinirati ove interese?

Kao rezultat: a) održana su predavanja o rezultatima projekta vezanih uz poremećaje u biologiji alpskih vrsta. Izrađene su karte s važnim područjima, b) definirana su područja na koja treba obratiti pozornost jer ih koriste i turisti i divlje životinje, c) organizirana su putovanja u teška „žarišna područja“, gdje se raspravljalo o različitim rješenjima o tome kako razdvojiti skijaše i divlje životinje, d) održano je nekoliko konferencija kako bi se upoznali s potrebama drugih dionika i potrebama životinja, e) zajednički su odabrana područja utočišta za divljač, f) na kraju projekta dogovorene su zajedničke staze i utočišta za divlje životinje i sve zainteresirane strane poštovala su tako definirana osjetljiva područja.

Praktične mjere upravljanja:

Nema područja zatvorenih za javnost (osim stanica za hranjenje jelena u dnu doline). Skijaški turisti su informirani i zamoljeni da izbjegavaju utočišta za divlje životinje. Izrađeni su materijali za pomoć u pronalaženju uobičajenih skijaških ruta i utočišta. Oni su bili dostupni na početnoj stranici lokalne turističke organizacije i na početnim točkama staza. Brošure su između sezona revidirane.

Vlasnik zemljišta presjekao je neke šumske prolaze kako bi usmjerio skijaše na prave staze.

U jesen 2015. godine na početnim točkama staza postavljene su tri velike info-ploče. Na tom području postavljene su i oznake na težim prijelazima. Održana je konferencija za novinare, a u prosincu 2015. poslano je priopćenje za medije važnim lokalnim i regionalnim novinama. Informacije su također objavljene u skijaškim planinarskim klubovima. Namjera je bila obavijestiti vodiče skijaških tura o stazama, kako bi ih mogli spomenuti na sljedećoj turi.

Skitouren im Triebental

Bergerhube - Triebental Süd und Moaralm

Tourengeher, Wildtiere und Wald

Gams & Birkhuhn: Wälderschränken im Winter ihre Aktivitäten auf die Notwendigkeit an, um Energie zu sparen. Daher brauchen sie ungenutzte Aufwandsenergie. Meistens ist vor Menschen flüchten, verhalten sie sich wild und Energie.

Die Strategie: Gams und Birkhuhn haben ein wenig verfügbare Nahrung von ihren Feindern bekommen. Sie haben sich gerne zu sonnigen und abgegrenzten Flächen auf.

Birk- und Schneeföhler graben sich in Schneehüllen um um die zu warmen Wäldern zu vermeiden. Meistens ist es was der Höhe flüchten, kühlt das viel Energie.

Wie zu häufig gestört wird, überlebt im Winter nicht!

Tourengeher: Erlauben Natur, sportliche Betätigung, der Genuss der wunderschönen Alpiden Landschaft

UMWELT SCHONEN:

- Halte dich fern von den empfindlichen den Bäumen und Büschen. Du kannst sie sicher sein, dass die Wälderschränke nicht gestört werden. Lass deshalb auch deinen Hund auch fernhalten!
- Bitte beachten auch, dass Langwaid (oder 3) in Höhe nicht belassen werden darf! Wird die Hauptlinie einer jungen Pflanze abgegraben, kann die Baum nur mehr erholen oder gar nicht mehr forstlich genutzt werden.

Naturverträglicher Verhalten und Rücksichtnahme auf wirtschaftliche Nutzungen: helfen den Lebensraum und seine Bewohner zu erhalten!

Ruhezonen für die Wildtiere:

- Bleibe die orange markierten Ruhezone bei Aufstieg und Abstieg!
- Bleib auf dem üblichen Routen!
- Wildtiere flüchten bei unvorhergesehenen Begegnungen mit Menschen und verbrauchen dabei viel Energie!

Diese Zeichen weisen dich auf Skitouren für und lassen davon, besonders sensible Gebiete der Tierwelt.

Team Triebental: alpevernetzt, WILDO, ADKANT, ANTI-Schneeföhler, Das Land (Steiermark), waldplan.at

Sicherheit - Alpine Gefahren:

Beachte, dass du dich im ungeschützten alpinen Gelände befindest, insbesondere der Lawengefahr! Sicherheitsbestimmungen beachten! (FS-Guide Seite 175) (Check die Wetter-Informationen, Schneehöhe, Wind, Bewusstheit und Druck im Park!)

Touren Moaralm

Lattenberg: **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel...

Touren Triebental Süd

Gamskogel, Fuchselentener: **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel...

Waldkogel, Himmelkogel, Triebentafelkogel: **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel...

Brandnerkogel: **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel...

Pumuckeltal, Kragkoppe: **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel...

Kettenföhler: **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel... **Hilfsweg:** Auf der Himmelsleiter über die Gabel...

Sl. 8 - Jedna od velikih info-ploča na početku jedne od staza

Usklađivanje dionika:

Kako bi se postigli projektni ciljevi, bilo je važno postići usklađivanje skijaških turista i ostalih dionika koji predstavljaju skijaški turizam. Oni su morali prenijeti ideju svojim članovima i pokazati da prihvaćaju projekt. Partnerne se motiviralo tako da je svima uključenima u projekt omogućeno da se njihov logo uvrsti u brošure i na velike info-ploče. Projekt će biti evaluiran 2020. godine, kada će se izvršiti potrebne izmjene. U međuvremenu, lokalni lovci promatraju pridržavaju li se turisti novih pravila. Brošure su se uzimale dragovoljno.

Cilj projekta: za podizanje svijesti o potrebama divljih životinja i vlasnika zemljišta koriste se informacije i apeli umjesto potpune zabrane. Na taj se način mogu uskladiti zahtjevi skijaških turista, divljih životinja i vlasnika zemljišta, dok se degradacija biološke raznolikosti može izbjeći. Sport ne bi smio dovesti do izumiranja životinja.

Projekt se smatra primjernim zbog izvrsnog kolektivnog rada svih dionika. Naglasak je stavljen na usklađivanje interesa svih projektnih partnera. Mnogo je vremena utrošeno na razbijanje predrasuda. Svaki je dionik bio uključen od samog početka. Ostavljeno je mnogo vremena da bi se saslušalo argumente drugih strana. Takvi su uvjeti stvorili savršenu radnu atmosferu za objektivnu raspravu o problemima i pronalaznje dobrih rješenja.

4.4 Načelo 5: Posjetiteljima učinkovito komunicirati posebne vrijednosti područja

4.4.1 STUDIJA SLUČAJA I

U slovenskom Parku prirode Sečoveljske soline⁴⁴ tradicionalno ručno skupljanje soli na poljima soli posebna je značajka kulturne baštine mediteranske Slovenije. On također osigurava uvjete za zaštitu jedne od najznačajnijih prirodnih baština u regiji. Prema pisanim zapisima, Sečoveljske soline stare su više od 700 godina.⁴⁵

Sl. 9 - Najveća funkcionalna slovenska solana nalazi se u Parku prirode Sečoveljske soline⁴⁶

Sečoveljske soline su tehnološki objekt koji se mora stalno održavati u odgovarajućem stanju. Zaštitni nasipi solane ujedno su zaštitni nasipi za zaleđe solane s poljoprivrednim zemljištem, važnim prometnicama, zračnom lukom i drugim gospodarskim djelatnostima. Tradicionalna proizvodnja soli u Sečoveljskim solinama stvorila je poseban prostor i zadržava u njemu visoku biološku raznolikost kroz tradicionalne postupke pripreme soli.

⁴⁴ Studiju slučaja sastavila Tina Primožič <http://www.kpss.si/en/intro>; <https://share.upr.si/fhs/PUBLIC/diplomske/Primozic-Tina.pdf>

⁴⁵ Sečovlje Salina Nature Park, About Park, <http://www.kpss.si/en/the-park> (pristupljeno: 1. svibnja 2018.)

⁴⁶ <https://gaia-s.org/en/2017/10/24/secovlje-saltworks-nature-park/> (pristupljeno: 19. kolovoza 2018.)

Park prirode Sečoveljske soline svojim posjetiteljima omogućava da ga dožive na različite načine: kroz učinkovito pomaganje posjetiteljima u orijentaciji (info-centri i točke, informativne table, staze u parku), vođene ture, radionice u prirodi, kreativne radionice i razne edukativne programe. Odgovarajući oblici rekreacije su oni koji slijede osnovnu misiju parka. Festival solane u parku privlači brojne entuzijaste te ljubitelje tradicije solane i domaće hrane. Istraživačka djelatnost odvija se i u parku, u različitim sferama, u okviru redovnog i projektnog rada. Prikupljeni podaci pomažu upravi u pripremi stručnih podloga i daljnjim istraživanjima.

Što se tiče obrazovnog rada, razvoj svijesti igra važnu ulogu u shvaćanju ovog zaštićenog područja, a time i u stavu prema njemu.

Aktivnosti parka u ovoj sferi su sljedeće:

- priprema različitih publikacija
- planirana komunikacija s javnošću
- priprema i provedba različitih obrazovnih programa, osobito za mlade, i
- akcije razvoja svijesti.

Prijevoz u parku ide u smjeru održive mobilnosti. Zaposlenici i posjetitelji prevoze se električnim vozilima. Uprava parka surađuje i organizira događaje uz sudjelovanje lokalne zajednice, a u parku su zaposleni i mještani (turistički vodiči, sezonski radnici, projektni tim).

4.5 Načelo 6: Ohrabriti specifične turističke proizvode koji garantiraju otkrivanje i razumijevanje područja

4.5.1 STUDIJA SLUČAJA I

(Promocija upotrebe javnog prijevoza i drugih alternativa automobilima)

Nacionalni park Gran Paradiso nalazi se na sjeverozapadu Italije, na granici regija Dolina Aosta i Pijemont. Park je dobio ime po Gran Paradisu, najvišem vrhu na tom području (visine 4061 m) i prvi je talijanski nacionalni park, osnovan 1922. godine. Zaštićeno područje prvotno je uspostavljeno kako bi se zaštitilo alpske kozoroge od krivolovaca.

Projekt održive mobilnosti Šetnja po oblacima (tal. *A piedi tra le nuvole*)⁴⁷, koji je NP Gran Paradiso promovirao, bio je među finalistima nagrade Pametni gradovi (engl. *Smart City*) 2014. Ta se nagrada dodjeljuje najuspješnijim iskustvima i inovativnim projektima u području tehnologije i održive mobilnosti. „Šetnja po oblacima“ odabrana je jer je omogućila promicanje zaštićenog područja i pokazala se pokretačem rasta i razvoja za uključene lokalne zajednice.

U sklopu projekta park promiče mobilnost koja je prijateljska prema okolišu, regulira promet privatnih vozila tijekom ljeta po cestama koje vode do prijevoza Nivolet, potiče hodanje i bicikljanje te promiče upotrebu *shuttle* autobusa.

⁴⁷ Studiju slučaja sastavili su Patrizia Vaschetto (Nacionalni park Gran Paradiso) i Paolo Pigliacelli (Federparchi).

Sl. 10 - Treking u Nacionalnom parku Gran Paradiso⁴⁸

Park je opremio svoj vozni park novim uređajem protiv lebdećih čestica, nazvanim Tre "D" Econovan, kojim se smanjuje potrošnja i emisija onečišćujućih tvari koje proizvode dizelska vozila. Ovo je pilot-pokušaj, koji park promovira prvi u Italiji.

Nivolet je veličanstvena visoravan tresetišta i vlažnih područja na visini od 2500 metara, koju je formiralo povlačenje i tok rijeke Dore. To je stanište kozoroga, divokoze, svizaca, hermelina, lisica, ptica selica i ptica stanicarica te rijetkih vrsta cvijeća. Do nje se može doći pješice ugodnim stazama preko Valsavarenchea i automobilom od Ceresole Realea. Nivolet, koji je oduvijek bio odredište biciklista i izletnika, posljednjih se godina, pogotovo nedjeljom ljeti, sve više pretvara u veliko parkiralište u brdima.

Kako korištenje automobila nije u skladu s misijom parka, kao alternativa je 2003. godine započeo projekt koji, osim reguliranja prometa, predviđa i obogaćivanje cijelog područja putem kvalitetnih turističkih prijedloga. Svake nedjelje od 9. srpnja do 29. kolovoza i na blagdan 15. kolovoza, posljednjih šest kilometara ceste zatvoreno je za privatne automobile. Moguće je nastaviti pješice, biciklom ili *shuttle* autobusom. Turisti mogu doći do jezera Serrù vlastitim automobilom ili *shuttle* autobusom koji polazi iz Ceresole Realea, a zaustavlja se nekoliko puta duž rute. U 10.00, 11.00, 11.30 i 14.00 sati s parkinga Serrù polazi vođena tura *shuttle* autobusom. Pod vodstvom vodiča iz parka, na ovoj se turi upoznaje okoliš parka. Ova su područja - bez zagađenja zraka i buke koje stvaraju automobili - pravi raj, s jedinstvenim krajolicima, mirisima i bojama.

⁴⁸ <https://verticalife.it/it/gran-paradiso-tour-escursioni-trekking/tour-gran-paradiso-e-salita-in-vetta-con-guida> (pristupljeno: 19. kolovoza 2018.)

4.6 Načelo 7. Povećati znanje o zaštićenom području i pitanjima održivosti među svima koji su uključeni u turizam

4.6.1 STUDIJA SLUČAJA I

Bence Máté mađarski je fotograf prirode koji je bio pionir u tehnici fotografiranja iza jednosmjernog promatračkog stakla, koja je danas popularna u svijetu među fotografima koji prirodu fotografiraju iz skrovišta. Njegova slika „Čudo mrava“ donijela mu je 2010. godine prestižni naslov Fotograf divljine godine. Njegov je cilj fotografijama odražavati stvarnost na najprecizniji mogući način. Danas je vjerojatno jedan od najpoznatijih svjetskih fotografa divljine, a svoju slavu koristi za poticanje održivog turizma.

On je počeo graditi skrovišta u prirodi za turiste, tako da ljudi mogu promatrati divlje životinje u svom prirodnom okolišu. Time je pomogao stvoriti novu turističku atrakciju najprije u Mađarskoj, zatim u različitim dijelovima svijeta te pridonio razvoju „ciklusa baštine“ (engl. *Heritage Cycle*) koji čini sljedeće⁴⁹:

- razumjeti - ono što shvate će i cijeniti
- ako nešto cijene, željet će se brinuti za to
- ako se brinu za to, uživat će u tome
- ako u tome uživaju, željet će razumjeti
- pomažući ljudima da nešto razumiju, može se povećati njihova spremnost da se brinu za to.

Sl. 11 - Bence Máté u jednom od svojih fotografskih skrovišta⁵⁰

⁴⁹ <http://www.cultivatingculture.com/2013/04/05/the-importance-of-cultural-heritage/>

⁵⁰ https://itthonadelafoldon.blog.hu/2014/03/21/fotozz_mate_bence_leseibol (pristupljeno: 19. kolovoza 2018.)

Bence Máté pomogao je stvoriti staništa za zaštićene vrste kako bi ih se moglo promatrati iz skrovišta. Svoja skrovišta postavio je izvan zaštićenih područja, tako da je pridonio tome da ekoturiste izvede iz zaštićenih područja, što je smanjilo gužvu u njima. Svojim je fotografijama pomogao približiti ljude prirodi, pridonio je tome da ekoturizam postane popularniji među stanovnicima grada i pomogao u stvaranju radnih mjesta i životnih uvjeta za ljude izgradnjom staništa za ugrožene vrste.

Popularnost televizijske serije „Nevidljivi fotograf ptica“ među djecom inspirirala je Bencea da osmisli igrališta za fotografiranje prirode, uvodeći djecu u fotografiranje divljih životinja. Skrovišta su opremljena jednosmjernim staklom, električnim grijačima i gnijezdima, kao i penjalicama i toboganima kako bi se potaknulo sudjelovanje djece u aktivnostima na otvorenom. Bence svoje fotografije daje mađarskim nacionalnim parkovima besplatno u svrhu zaštite prirode. 2013. godine proglašen je veleposlanikom nacionalnih parkova.

U Africi je predložio alternativu za krivolov. Dizajnirao je ekskluzivna skrovišta za promatranje ptica i velike divljači za rezervat Zimanga Private Game Reserve u Južnoj Africi, što je pokrenulo posao utemeljen na najvjerojatnijim afričkim fotografskim skloništima kao alternativni klasičnom safariju.

4.6.2 STUDIJA SLUČAJA II

Obrazovanje o okolišu može pomoći sustavu zaštićenih područja da stvori svijest o prirodnoj baštini i zaštiti prirode. Primjerice, kada je u Kostariki 1960-ih pokrenut sustav nacionalnih parkova i prirodnih rezervata, svijest javnosti o potrebi za zaštitom prirodne baštine bila je niska. Zato je bilo nužno prvo razviti osjećaj vrijednosti izvanredne biološke raznolikosti koju ta zemlja posjeduje. To se postiglo na nekoliko načina:

- poticanjem stanovnika da posjećuju parkove (vrednovanje kroz iskustvo)
- usmjeravanjem ulazaka u edukacijske objekte u istaknutim nacionalnim parkovima (npr. izgradnjom interpretacijskog centra za posjetitelje na ulazu u Nacionalni park Volcan Poas)
- tumačenjem na licu mjesta (razumijevanje stečeno putem raznih displeja, informativnih materijala i vodiča)
- nacionalnim školskim programom obrazovanja za okoliš (osiguravanje da buduće generacije razumiju prirodnu baštinu zemlje)
- poticanjem školskih posjeta (pojedini su parkovi uveli aktivne školske programe).

Kao rezultat nekoliko mjera, izgrađena je velika industrija održivog turizma, a u Kostariki se razvila i industrija bioloških istraživanja, kako u javnom tako i u privatnom sektoru. I jedno i drugo dovelo je do povećanja zaposlenosti obrazovanih. Tijekom vremena razvoj ekoturizma potaknuo je lokalni gospodarski razvoj, zajedno s jakim nacionalnim uvažavanjem važnosti prirodnih resursa zemlje. Zbog posjeta parkovima, edukacije o okolišu i razvoja privatnog ekoturizma, nacionalni parkovi i rezervati prirode danas se smatraju temeljnim obilježjem kostarikanskog društva.

Sl. 12 - Logo kostarikanskog certifikata održivog turizma⁵¹

⁵¹ <https://destinet.eu/who-who/market-solutions/certificates/fol442810/certification-for-sustainable-tourism-cst-costa-rica> (pristupljeno: 19. travnja 2018.)

4.7 Načelo 9: Povećati koristi od turizma za lokalnu ekonomiju

4.7.1 STUDIJA SLUČAJA I

Vrijedno je spomenuti inovativno partnerstvo između lokalnih stručnjaka za ekoturizam i malih poljoprivrednika u Kostariki.⁵² Tvrtka Fair Trade Adventures organizira male grupne ture do jedinstvenih destinacija u Kostariki i drugim zemljama Latinske Amerike koje pružaju putnicima rijetku priliku da upoznaju poljoprivrednike i obrtnike koji stoje iza popularnih *fair-trade* proizvoda kao što su kava, čokolada i rukotvorine. U isto vrijeme, turisti mogu iskusiti neke od kulturnih prizora i prirodnih znamenitosti. Grupne ture tvrtke Fair Trade Adventures osmišljene su kako bi bile manjeg opsega i imale manji utjecaj, tako da poljoprivrednici, obrtnici, autohtoni narodi i drugi koji djeluju kao domaćini, mogu nastaviti i uživati u svom tradicionalnom načinu života dok zarađuju dio mjesečnog prihoda od održivog turizma.

Još jedan primjer iz Kostarike je osobni ekoturistički operator Elemento Natural, koji koristi veze između održivog turizma i lokalnih zajednica⁵³. Osim izleta po prirodi, oni stvaraju prilike za kulturnu razmjenu tražeći od klijenata da kupuju lokalne proizvode, jedu lokalno, govore španjolski i provode vrijeme u zajednicama. Elemento Natural djeluje na načelima ekološke održivosti ulažući napore u štednju energije, smanjenje otpada i transport. Ideja je ponuditi gostima ono što žele putem prilagođenih tura, koje mogu uključivati sve značajke po kojima je Kostarika poznata, kao i obrazovni element boravka u zajednici koji na kraju poboljšava iskustvo Kostarike.

⁵² Sumak Travel & Cafédirect Producers' Foundation team up to offer Fair Trade Adventures, (pristupljeno; 16. travnja 2018.)
<http://www.ecotourism.org/news/sumak-travel-caf%C3%A9direct-producers-foundation-team-offer-fair-trade-adventures>

⁵³ Roberto Lizano: Embracing the Indigenous Identity in Costa Rica through Tourism (pristupljeno 16. travnja 2018.)
<http://www.ecotourism.org/news/embracing-indigenous-identity-costa-rica-through-tourism>

4.7.2 STUDIJA SLUČAJA II

U Italiji, na području Nacionalnog parka Toskansko-emilijanski Apenini, jedno je planinsko selo pronašlo način da se uhvati u koštac s depopulacijom uz pomoć održivog turizma ⁵⁴.

Zadruga temeljena na zajednici Valle dei Cavalieri (Dolina vitezova) osnovana je kako bi se nosila s depopulacijom sela Succiso, čije se stanovništvo smanjilo s više od 1000 stanovnika u 1950-im na 64 stanovnika početkom 1990-ih. Zahvaljujući snažnom sudjelovanju zajednice, razvijene su inovativne i autentične turističke atrakcije koje su rezultirale razvojem turističkih aktivnosti i unapređenjem jedinstvenog kulturnog identiteta sela.

Sl. 13 - Valle dei Cavalieri, Nacionalni park Toskansko-emilijanski Apenini⁵⁵

Zadruga Valle dei Cavalieri osnovana je 1991. godine i od samog početka postavila je za cilj obnovu lokalne zajednice. U tu svrhu, osnivači su tijekom godina razvili mnoge aktivnosti kao što su:

⁵⁴ UNWTO Knowledge Network, Community and Resilience: two villages tackle depopulation, Valle dei Cavalieri, Italy: <http://know.unwto.org/content/community-and-resilience-two-villages-tackle-depopulation-valle-dei-cavalieri-italy>

⁵⁵ <http://www.lavocedelnordest.eu/a-succiso-paese-cooperativa-ogni-giorno-si-cambia-lavoro-chiude-lultimo-bar-e-nasce-un-progetto-di-rilancio-della-comunita-video/> (pristupljeno: 19. kolovoza 2018.)

- tradicionalni uzgoj ovaca
- proizvodnja sira
- agroturizam (smještaj, ugostiteljstvo)
- ekološka edukacija za škole
- planinarenje
- ekoturizam
- jahanje konja
- mali fitness-centar
- upravljanje jednim od informacijskih centara NP Toskansko-emilijanski Apenini
- upravljanje planinarskim skloništima i usluge za stanovništvo (prijevoz, zabava, trgovina i sportski objekt).

Neke aktivnosti u selu proizvode gubitak, ali se on nadoknađuje profitom od drugih. Neke igraju vrijednu društvenu ulogu s ekonomski neprofitabilnim ciljevima, kao što je dostava lijeka bolesnim ljudima i usluga školskog autobusa koji odvodi učenike iz sela u udaljenu školu. Na taj način stanovnici sela mogu uživati u svim osnovnim uslugama, kao što su trgovina, kafić, školski prijevoz, a da ne moraju dugo putovati do najbližih gradova.

Turisti su smješteni u sigurnom i prijateljskom selu, gdje mogu kušati lokalne proizvode poput ovčjeg sira i mesa, gljiva, kruha i šumskih plodova, uživajući u planinama, šumama i prirodi s visine od 1000 m do preko 2000 m/nv.

Svi lokalni stanovnici uključeni su u zadrugu stvarajući radna mjesta i ostvarujući prihod te postaju primjer koji se može preslikati u svim ruralnim i planinskim područjima koja se suočavaju s depopulacijom.

5 Iskustva projekta CEETO u vezi s projektima održivog turizma u zaštićenim područjima

5.1 Popis alata za planiranje/upravljanje/praćenje za primjenu u zaštićenim područjima i uspješni primjeri održivog razvoja u zaštićenim područjima

5.1.1 Uvod

Ovaj popis predstavlja alate za planiranje/upravljanje/praćenje i uspješne primjere održivog turizma na temelju iskustava različitih zaštićenih područja u Europi.⁵⁶

Popis je namijenjen upraviteljima zaštićenih područja (lokalnim, regionalnim ili nacionalnim javnim tijelima, nadležnim agencijama) i zainteresiranim stranama kao što su nevladine organizacije, istraživački centri i sveučilišta ili mala i srednja poduzeća, koji bi mogli biti zainteresirani za povezivanje očuvanja okoliša i biološke raznolikosti s razvojem strategija održivog turizma.

U prvom dijelu popisa je pregled glavnih metodologija korištenih za praćenje i analizu turističkih tokova, što pomaže upraviteljima zaštićenih područja u donošenju strateških odluka kako bi se zajamčili ciljevi očuvanja biološke raznolikosti i istovremeno planirao održivi turizam koji može obogatiti prirodnu baštinu, pridonijeti njezinoj zaštiti i dobrobiti lokalnih zajednica koje žive na tim područjima.

U drugom dijelu na primjerima dobrih praksi prikazano je kako su neka europska zaštićena područja primijenila navedene metodologije, ističu se njihove karakteristike i rezultati. Primjeri se mogu koristiti kao nadahnuće u razvoju daljnjih aktivnosti te korisnicima ovog priručnika pružaju uvid u kontekst analiziranih metoda u praksi.

Konačni rezultat je alat koji može poslužiti svim zainteresiranim za praćenje i upravljanje turističkim tokovima unutar zaštićenih područja ili područja s visokom prirodnom vrijednošću.

Kako bi se izradio popis glavnih metodologija za analizu turističkih tokova u zaštićenim područjima, provedeno je bibliografsko istraživanje studija i projekata u okviru europskih zaštićenih područja na temelju postojeće i slobodno dostupne literature. Iz ovog je razloga jedan od glavnih stupova na kojima se temelji istraživanje bila međunarodna konferencija „Praćenje i upravljanje posjetiteljima u rekreacijskim i zaštićenim područjima“ (engl. *Monitoring and Management of Visitors in Recreational and Protected Areas*, MMV).

5.1.2 Izbor metodologije

Kako bi se bolje razumjelo koju metodologiju/alat koristiti i kako implementirati aktivnosti planiranja/upravljanja/praćenja, korisno je prisjetiti se nekih važnih aspekata.

Prije svega, prvo pitanje na koje treba odgovoriti je zašto upravitelji trebaju provoditi praćenje. Treba jasno definirati koji je cilj praćenja jer svaki cilj može uključivati različite kombinacije tehnika.

⁵⁶ Izardili Filippo Lenzerini (vanjski stručnjak - Federparchi) i Diego Albanese, (koordinatore projekta - Federparchi).

Nakon definiranja cilja, sljedeće pitanje koje treba postaviti je što je potrebno za praćenje kako bi se ostvarila njegova svrha, na primjer koje su informacije potrebne: točan broj posjetitelja, tokovi ili aktivnosti koje se provode unutar parka itd.

Usko povezano s pitanjem što je potrebno je i pitanje koga treba pratiti, zato što svi ljudi koji ulaze u neko zaštićeno područje nisu automatski posjetitelji. Treba imati na umu da se u tim područjima često obavljaju poljoprivredne aktivnosti, odnosno zemljoradnja i uzgoj stoke, a radnike koji rade na tim poslovima također ne bi trebalo smatrati posjetiteljima, kao i osoblje koje je zaposleno u upravi tog područja. Nadalje, tu su ceste kojima se za prolazak kroz to područje koriste stanovnici koji također ne bi trebali biti uračunati u broj posjetitelja. Osim toga, nisu svi posjetitelji isti. Ako želimo razumjeti utjecaj brdskog biciklizma na biološku raznolikost, ne bi trebalo u obzir uzeti izletnike.

Da bismo imali točne podatke koji ne preuveličavaju ili ne podcjenjuju konačni rezultat, važno je odabrati gdje će se provoditi aktivnost praćenja. Od ključne je važnosti imati na umu cilj jer, ako je predmet interesa upoznati odnos između posjetitelja i prirode, treba razmotriti aktivnosti praćenja na ključnim mjestima zaštićenog područja; a ako je cilj steći uvid u turističke tokove, bit će korisnije primijeniti kontrolne točke za brojenje.

Naposljetku, postavlja se pitanje kada. Premda je to složenije i skuplje, kako u smislu vremena tako i novca, kvalitetno praćenje treba provoditi tijekom dugog vremenskog razdoblja i po mogućnosti pokriti sva godišnja doba. Važno je prikupiti vanjske podatke kao što su vremenski uvjeti, blagdani i državni praznici itd. kako bismo podatke postavili u kontekst.

Nakon što mogu odgovoriti na ova pitanja o učinkovitom i djelotvornom praćenju, upravitelji mogu početi razmatrati koje se tehnike mogu koristiti za pružanje veće podrške u donošenju odluka.⁵⁷

5.1.3 Sinoptički dijagram glavnih metodologija

Identificirane metodologije kombinacija su dobro konsolidiranih metoda, koje se koriste već niz godina, i onih inovativnih, koje posljednjih godina dobivaju na važnosti i vjerodostojnosti. Time je moguće predstaviti cjelovit pregled alata koji se mogu prilagoditi potrebama svakog zaštićenog područja. Dolje navedeni sinoptički dijagram može se smatrati polazištem, a može se dodatno unaprijediti i razviti uvođenjem drugih tehnika ili transformacijom postojećih kako se one budu unapređivale.

5.1.4 Identificirane metodologije

U ovom odjeljku započinjemo uvodom u kojem se ukratko objašnjavaju različite metodologije identificirane za praćenje turističkih tokova u zaštićenim područjima kako bi se dobio pregled onoga što se može učiniti i što će biti detaljnije opisano u sljedećem dijelu popisa.

Metoda St. Gallen

Metoda St. Gallen omogućuje analizu strateških tokova posjeta polazeći od informacija koje imaju dionici, koji ih potom označavaju i opisuju na kartama koje se zatim kombiniraju i preklapaju kako bi se identificirale rute kojima su se turisti kretali i, kao posljedica toga, koje turističke proizvode traže na određenom području.

⁵⁷ Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas Conference Proceedings, ur. A. Arnberger, C. Brandenburg, A. Muhar 2002, str. 1-6. http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/muhar_andreas_arnb-2002-methods_for_visitor.pdf

S praktične točke gledišta, da bi se primijenila ova metodologija, potrebno je imati:

- karte područja u raznim mjerilima
- ortofotografije.

Brojenje automobila

Ova metoda temelji se na brojenju automobila koji prolaze kroz uspostavljene „kontrolne točke“. To nam daje dobar uvid u gustoću prometa na određenom području te kako ona varira tijekom određenog razdoblja.

Za primjenu ove metodologije potrebni su alati za brojenje (piroelektrika, ulaznice, parkirališta, videokamere, fotočelije).

Brojenje osoba

Ova metoda temelji se na brojenju osoba koje prolaze kroz uspostavljene „kontrolne točke“, čime se dobivaju informacije o tome koliko ljudi ulazi na određeno područje te kako taj broj varira tijekom određenog razdoblja.

Za primjenu ove metodologije potrebni su alati za brojenje (piroelektrični, tlačni, optički, infracrveni ili magnetski brojači, ulaznice, videokamere, okretna vrata).

Signal mobitela

Ova metoda temelji se na *big data* podacima, koristeći podatke prikupljene u mobilnim mrežama i analizirajući ih kako bi se dobile informacije o kretanju posjetitelja unutar zaštićenog područja (anonimno, jer se analiziraju zbirni podaci).

Za primjenu ove tehnike potrebna je georeferencirana baza podataka dobivena od telefonskog operatora.

Intervju

Ovo je jedna od najčešće korištenih metoda jer omogućuje specifične informacije o posjetitelju navedene u bazi njegovih preferencija i potreba.

Za primjenu ove metodologije dovoljno je koristiti uređaj za snimanje.

Ankete

Poput intervjua, to je jedna od najčešće korištenih metoda kada je potrebno prikupiti podatke o preferencijama posjetitelja kako bi se primijenile odgovarajuće strategije upravljanja.

Za ovu tehniku potrebni su internetski obrasci ili papirnate kartice jer se ona može provesti *online* ili uživo.

GPS praćenje

Ova se tehnika proširila jer omogućuje „praćenje“ posjetitelja unutar parka i informacije o tome koje su rute omiljene i mjesta najposjećenija.

Da bi se mogla koristiti ova tehnika, potrebni su GPS uređaji za praćenje.

Društveni mediji

Upotreba velike količine podataka i informacija koje se mogu dobiti od društvenih medija jedna je od najuspješnijih metodologija jer omogućuje upraviteljima da doznaju trendove,

preferencije i ponašanje posjetitelja na vrlo jednostavan način, provjeravajući što ovi objavljuju na internetu.

Statistički modeli

Statistički modeli su skup statističkih alata, više ili manje razrađenih, koji se koriste za dobivanje procjene predmeta istraživanja, u ovom slučaju tokova posjetitelja. Primjenjuju se kada nisu dostupne sve informacije ili kada treba proučiti neke promjene.

Fokus-grupa

Fokus-grupa je korisna tehnika za produblјivanje teme ili pojedinih aspekata teme, intervjuiranjem homogene skupine ljudi.

Videokamera

Korištenje kamera na ulazu u parkove ili na nekim žarišnim točkama može biti korisno za prikupljanje informacija o broju, toku i ponašanju posjetitelja unutar područja.

Za ovu metodologiju potrebne su kamere i, ako je moguće, softver za analizu sličica snimke (ili videoanalizu), inače bi to morao ručno obaviti operater.

Bioakustika

Bioakustika je grana zoologije, strogo povezana s etologijom, koja istražuje proizvodnju i prijem zvuka kod životinja, uključujući čovjeka, i kako životinje komuniciraju putem zvuka.

Za provedbu ove tehnike nužno je imati:

- mikrofon/hidrofon
- snimač
- računalo sa svim potrebnim programima za obradu zvuka.

5.1.5 Analiza metodologije

Svaka metodologija analizirana je na temelju devet aspekata. Počinje se od jakih i slabih strana svake metodologije, fokusirajući se na njihove razlikovne značajke i nastoji pokazati praktične i korisne aspekte kako bi se pomoglo pri odlučivanju kojim se metodama služiti.

Zatim se analiziraju složenost i troškovi primjene pojedinih metodologija, pri čemu složenost uključuje aspekte vezane uz provedbu svake metodologije (instaliranje senzora, videokamere, provedba participativnih postupaka itd.), analiza podataka (podaci su dostupni odmah ili se moraju obraditi) i troškovi, usredotočujući se na vrijeme (uzimajući u obzir sve faze koje treba provesti kako bi se došlo do konačne informacije) i novac.

Područje primjenjivosti predstavlja ograničenja koja metodologija može imati. Na primjer, brojenje automobila jednostavno zahtijeva prolaznu cestu, dok GPS treba jasan signal. Područje primjenjivosti nije umetnuto u sinoptičku tablicu jer je to element koji se mora vrednovati od slučaja do slučaja.

Kako bi se pomoglo u odabiru „prave“ metodologije, kao alat za donošenje odluka može biti korisno profiliranje posjetitelja jer ono prikazuje karakteristike (obitelji, vođene skupine itd.), preferencije (planinarenje, biciklizam ili izlet), potrebe (koje usluge posjetitelji traže) i mišljenja ljudi koji posjećuju zaštićeno područje.

Kvaliteta prikupljenih podataka ovisi o količini prikupljenih informacija. Primjerice, broj prebrojenih osoba ima kvalitativno nižu vrijednost u usporedbi s informacijama prikupljenim u upitnicima, koji stvaraju potpuniju sliku o posjetitelju.

Nadalje, preciznost je ključna za „točnost“ podataka u odnosu na stvarnost, tako da su podaci prikupljeni brojenjem ljudi tehnički točniji od onih prikupljenih iz mobilnih mreža koji mogu imati određeni stupanj pogreške.

Fleksibilnost je povezana s time koliko se metoda može prilagoditi i modificirati prema potrebama analitičara. Primjerice, brojenje ljudi manje je fleksibilno od upitnika jer prvo prikuplja samo određenu vrstu podataka, dok potonji može potencijalno istražiti različite aspekte i područja.

Moguće kombinacije više navedenih metoda uključene su jer komplementarna upotreba raznih metoda može pružiti korisne informacije za potpunije tumačenje toka i ponašanja posjetitelja.

Naposljetku, ocijenjena je korisnost metode. Ovim odjeljkom željeli smo dati jednostavan pregled kako se može protumačiti informacija dobivena određenom tehnikom.

5.1.6 Informacije o metodologiji

METODA ST. GALLEN	
Jake strane	<p>Ova metoda omogućuje prikupljanje velikog broja informacija dobivenih od dionika na nekom području, koji na temelju spoznaja koje proizlaze iz njihova odnosa s turistima mogu na kartama iscrtati kretanje turista unutar određenog područja.</p> <p>Oni mogu pružiti i kvalitativne informacije kao što su karakteristike posjetitelja, njihovi razlozi za putovanje, te kvantitativne podatke kao što su brojke i sezonski tokovi. Štoviše, zbog izravnog kontakta koji imaju i poznavanja teritorija, oni također mogu izraziti procjene kao što su kritične točke u određenom sektoru (od prijevoza do stanja staza itd.) ili o općoj turističkoj situaciji.</p> <p>Korisno je kada se istražuju velika područja.</p>
Slabe strane	<p>Kako bi ova metoda funkcionirala i da bi se dobili rezultati, potrebno je da lokalni dionici dobro poznaju turiste. Zapravo, bez tog elementa - mogućnosti opisivanja preferencija i potreba turista - ne može se razraditi strategije i proizvode koji su u skladu sa stvarnošću. Osim toga, može proći dosta vremena do konačne obrade rezultata jer je potrebno analizirati i preklapati mnoge skupove podataka istovremeno da bismo dobili ono što se naziva platformama proizvoda.</p>
Složenost i troškovi	<p>Zahtijeva strukturiranje niza fokus-grupa na određenom teritoriju radi prikupljanja informacija od dionika i daljnje razrade.</p>
Područje primjenjivosti	<p>Ova metoda nema prostornih ili drugih ograničenja.</p>
Profiliranje posjetitelja	<p>Omogućuje dobro profiliranje turista, npr. karakteristike, preferencije i potrebe.</p>
Kvaliteta podataka	<p>Visoka.</p>
Moguće kombiniranje s drugim metodama	<p>Metoda bi se mogla kombinirati s drugim alatima kao što su upitnici kako bismo se bolje upoznali s karakteristikama posjetitelja ili, na primjer, s GPS-om/signalom mobitela kako bismo dobili više detalja o kretanju posjetitelja na određenom području.</p>

Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Metoda je funkcionalna u upoznavanju ponašanja i interesa turista putem čega je moguće identificirati turističke tokove prisutne na nekom području. Poznavanje turističkih tokova od ključne je važnosti jer je poznavanje poticajnog faktora turističke destinacije korisno kod odabira koji će se tokovi promovirati u smislu okolišne održivosti.
Fleksibilnost	Metoda se može prilagoditi kako bi se bolje zadovoljile informacijske potrebe donositelja odluka na temelju specifičnosti pitanja koja se postavljaju dionicima.

BROJENJE AUTOMOBILA	
Jake strane	Upotreba automatskog brojenja kao alata za praćenje korisno je kada se traži kontinuirana metoda tijekom vremena, jer se može provoditi dosljedno tijekom cijele godine. Osim toga, informacije o prosječnom broju ljudi po vozilu omogućuju procjenu broja posjetitelja. Na taj je način također moguće identificirati sezonalnost posjeta tijekom godine. Ovo je prilično jednostavna metoda za provedbu i održavanje, koja daje neposredne i lako čitljive podatke.
Slabe strane	Prva slaba točka povezana je s činjenicom da je povezana s postojanjem cesta prikladnih za automobilski promet. Ovisi o instrumentu koji zahtijeva određenu razinu kalibracije i održavanja, iako nije osobito složen. Također minimalno ovisi o izvorima energije. Ne omogućuje precizno brojenje ljudi, već samo procjenu.
Složenost i troškovi	Složenost i troškovi ovise o točnosti prikupljanja i obrade podataka i tehnologije koja se koristi za brojenje.
Područje primjenjivosti	Povezana je s postojanjem javnih cesta i minimalno ovisi o izvorima energije.
Profiliranje posjetitelja	Ne omogućuje profiliranje posjetitelja.
Kvaliteta podataka	Niska.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Metoda se lako može kombinirati s drugim alatima, posebno s upitnicima i intervjuima koji omogućuju prikupljanje informacija o posjetiteljima.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Metoda je korisna za stjecanje znanja o trendovima protoka posjetitelja unutar zaštićenog područja, kao i za postavljanje ograničenja pristupa kako bi se poštovali ciljevi očuvanja ekosustava područja, a istodobno smanjili utjecaji na okoliš koje ovi tokovi uzrokuju.
Fleksibilnost	Metoda nije fleksibilna jer se prikupljaju samo podaci o broju automobila koji prolaze.

BROJENJE LJUDI	
Jake strane	Primjena ove metode jednostavna je i brza, korisna je kada želite provoditi kontinuirano praćenje tijekom vremena, a ne postoje ulaznice. Može se primijeniti i premjestiti na različite točke kako bi se mogla proučavati i analizirati različita područja zaštićenog područja. Također je otporna na različite klimatske uvjete i njome se može upravljati na daljinu.

Slabe strane	Ova metoda zahtijeva kalibraciju i održavanje i može dati pogreške u brojenju, npr. kod prolaska velikih skupina ili zbog vremenskih uvjeta.
Složenost i troškovi	Može biti relativno jeftina metoda, kako u smislu vremena tako i novca. Osim toga, daje nam samo jednu vrstu podataka, dakle nije osobito složena.
Područje primjenjivosti	Nema restrikcija ili ograničenja u pogledu upotrebe, osim onih koja se odnose na izvor energije.
Profiliranje posjetitelja	Ne omogućuje profiliranje posjetitelja.
Kvaliteta podataka	Niska.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Metoda se lako može kombinirati s drugim alatima, posebno s upitnicima i intervjuima koji omogućuju prikupljanje informacija o posjetiteljima, posebno, na primjer, ako se uzme u obzir korištenje ulaznih vrata.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Procjenjuje broj turista i sezonalnost tokova, smjer, određuje kritične točke za broj posjetitelja koje mogu zahtijevati intervenciju regulacije i zaštite. Korisna je za usmjeravanje resursa u bolju infrastrukturu ili, naprotiv, interveniranje ako su ovi tokovi u sukobu s ciljevima očuvanja.
Fleksibilnost	Metoda nije fleksibilna jer se prikupljaju samo podaci o broju ljudi koji prolaze.

SIGNAL MOBITELA	
Jake strane	<p>Korisna metoda kada želite istražiti kretanje posjetitelja na velikim područjima kao što su zaštićena područja i vrlo je precizna u smislu položaja posjetitelja. Točnost se povećava s velikom količinom podataka.</p> <p>Može potencijalno biti kontinuirana metoda analize jer omogućuje vizualizaciju trenda turista tijekom godine.</p> <p>Pružuje više informacija o posjetiteljima od broja noćenja.</p>
Slabe strane	<p>Ovisi o pokrivenosti telefonskom mrežom određenog područja i može pokazati neke pogreške u lociranju posjetitelja na temelju pozicije repetitora i blizine granica s drugim zemljama.</p> <p>Podatke treba kupiti od operatera koji ih stavljaju na raspolaganje u sirovom obliku.</p>
Složenost i troškovi	Složenost je usko povezana s obradom podataka i izvlačenjem informacija koje mogu biti najkorisnije za određenu temu. Trošak je povezan s kupnjom podataka od telefonskih operatera.
Područje primjenjivosti	Pod utjecajem je pokrivenosti telefonskim signalom.
Profiliranje posjetitelja	Profiliranje turista prema mjestu odakle dolaze i kretanju unutar područja interesa na temelju zabilježenih signala mobitela.
Kvaliteta podataka	Ovisi o razini obrade.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Može se kombinirati s upitnicima i intervjuima kako bi se dobilo više informacija za profiliranje posjetitelja ili s GPS-om kako bi se provjerila točnost prijednog puta.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Ističe rute kojima su se kretali turisti i identificira najpopularnija i najposjećenija mjesta kako bi se moglo intervenirati i aktivnostima zaštite prirode. Osim toga, otkriva podrijetlo posjetitelja te olakšava usmjeravanje ulaganja u marketingu. Osim toga, moguće je identificirati kritične točke unutar promatranog područja i, ako je potrebno, uvesti ograničenja upotrebe posebno osjetljivih područja.

Fleksibilnost	Metoda ne dopušta veću fleksibilnost s obzirom na dostupnu bazu podataka.
---------------	---

INTERVJU	
Jake strane	Jednostavna metoda koja se lako može primijeniti i ponoviti u različitim situacijama. Prilagođava se informacijskim potrebama upravitelja zaštićenih područja. Omogućuje prikupljanje i kvantitativnih i kvalitativnih informacija. Može biti strukturiran na nekoliko razina zahtjevnosti.
Slabe strane	Potrebno je vrijeme za prikupljanje podataka i obradu informacija. Ako ga naručite, može biti skup. Zahtijeva interakciju između ispitivača i ispitanika, tako da to morate učiniti osobno ili putem telefona i može biti osobnih prosudbi ispitivača u prikupljanju i obradi informacija. Zahtijeva statističko znanje.
Složenost i troškovi	Složenost je povezana s vrstom i strukturom intervjua koji se namjerava provesti, a time i vrstom informacija koje se žele prikupiti. Trošak se uglavnom odnosi na vrijeme za prikupljanje i obradu, ali i financijske troškove ako se radi interno (plaća) ili eksterno (ugovor).
Područje primjenjivosti	Nema restrikcija ni ograničenja.
Profiliranje posjetitelja	Omogućuje izvrsno profiliranje posjetitelja.
Kvaliteta podataka	Visoka.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Može se kombinirati s bilo kojom navedenom metodologijom jer se može upotrijebiti kao njihova dopuna. Na primjer, može biti povezana s GPS metodom, tako da možete pratiti i rutu kojom su se posjetitelji kretali.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Daje potpun profil posjetitelja, istražujući njihove preferencije i potrebe. Omogućuje posjetiteljima da lociraju svoja omiljena mjesta. Može biti korisno za testiranje prihvatljivosti rješenja koja će se usvojiti za neka pitanja i aspekte kao što je uvođenje ulaznica ili zatvaranje neke staze. Pruža potpunu viziju o različitim aspektima interesa za zaštićeno područje kako bi se podržale upravljačke odluke i upravljanje tokovima da bi se zajamčilo zadovoljavanje njihovih potreba te poštivanje ciljeva očuvanja prirode.
Fleksibilnost	Metoda se može prilagoditi situaciji u pojedinom zaštićenom području.

ANKETE	
Jake strane	Jednostavna metoda koja se lako može primijeniti i ponoviti u različitim situacijama. Prilagođava se informacijskim potrebama upravitelja zaštićenih područja. Omogućuju prikupljanje i kvantitativnih i kvalitativnih informacija. Mogu biti strukturirani na nekoliko razina zahtjevnosti. Mogu se provoditi i s udaljenog mjesta (<i>online</i>).
Slabe strane	Teškoće za ispitanika mijenjaju se s povećanjem traženih informacija. Možda će trebati vremena za prikupljanje i obradu odgovora. Zahtijeva statističko znanje o uzorkovanju.

Složenost i troškovi	Složenost je povezana s vrstom i strukturom upitnika koji se treba provesti, a time i vrstom informacija koje se prikupljaju. Trošak se uglavnom odnosi na vrijeme za prikupljanje i obradu podataka.
Područje primjenjivosti	Nema restrikcija ni ograničenja.
Profiliranje posjetitelja	Omogućuje izvrsno profiliranje posjetitelja.
Kvaliteta podataka	Visoka.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Može se kombinirati s bilo kojom navedenom metodologijom jer se može upotrijebiti kao njihova dopuna. Na primjer, može se primijeniti s GPS metodom, tako da također možete pratiti put kojim su se posjetitelji kretali.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	<p>Dobiva se potpun profil posjetitelja i istražile njihove preferencije i potrebe. Omogućuje posjetiteljima da lociraju svoja omiljena mjesta.</p> <p>Može biti korisno za testiranje prihvatljivosti rješenja koja će se primijeniti za neka pitanja i aspekte kao što je uvođenje ulaznice ili zatvaranje određene staze.</p> <p>Dobiva se precizan uvid o različitim aspektima interesa za zaštićeno područje u donošenju upravljačkih odluka i upravljanju tokovima kako bi se zajamčilo zadovoljenje njihovih potreba i poštivali ciljevi očuvanja prirode.</p>
Fleksibilnost	Ova se metoda može prilagoditi zaštićenim područjima.

GPS PRAĆENJE	
Jake strane	<p>Jednostavna i precizna metoda koja se lako može primijeniti i ponoviti u različitim situacijama i trenucima.</p> <p>Omogućuje da se identificiraju najčešće korištene rute, a time i odabere određeno izravno ulaganje.</p> <p>Omogućuje identificiranje kritičnih točaka na ruti.</p> <p>Jednostavna primjena jer je dovoljan GPS uređaj.</p>
Slabe strane	<p>Može biti problema s prijemom signala.</p> <p>Posjetitelji je mogu smatrati invazivnom jer ih se zapravo prati.</p> <p>Može biti skupo ako odaberete vrlo napredne instrumente.</p> <p>Za planiranje rute potrebni su specifični programi.</p> <p>Možda će biti potrebno napraviti uzorak posjetitelja zaštićenog područja da bi se dobili potpuniji i točniji podaci.</p>
Složenost i troškovi	Složenost se odnosi na obradu prikupljenih GPS podataka. Trošak, s druge strane, ovisi o vrsti instrumenta koji odlučite koristiti.
Područje primjenjivosti	Jedino ograničenje za ovu metodologiju je jačina GPS signala.
Profiliranje posjetitelja	Ne omogućuje profiliranje posjetitelja.
Kvaliteta podataka	Visoka.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Ova se tehnika može kombinirati s bilo kojom navedenom metodologijom. Na primjer, može se kombinirati s intervjuima i upitnicima za dobivanje više informacija za profiliranje posjetitelja.

Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Spoznaje o ruti kojom se turisti kreću unutar zaštićenog područja, koje su rute i preferirana mjesta te kritične točke po pitanju sigurnosti, usmjeravanje odluka o ulaganjima i praćenje mogućih utjecaja na prirodu, ograničavanje upotrebe nekih posebno osjetljivih područja.
Fleksibilnost	Ova metoda nije vrlo fleksibilna jer ima malo podataka koji se mogu prikupiti.

DRUŠTVENI MEDIJI	
Jake strane	<p>Ovo je izvrsna metoda koja se može upotrijebiti kao dopuna drugima radi prikupljanja i integracije informacija o posjetiteljima zaštićenog područja.</p> <p>Može se koristiti kao metoda kontinuiranog praćenja, kojom se može prikupiti informacije o novim trendovima.</p> <p>Za uporabu ove metodologije dostupna je velika količina informacija.</p>
Slabe strane	<p>Problematična je kod malog broja interakcija na društvenim medijima.</p> <p>Usko je povezana sa spremnošću ljudi koji objavljuju na društvenim medijima da tagiraju ili geotagiraju objavu.</p> <p>Slaba pokrivenost telefonskim signalom u nekim dijelovima zaštićenog područja može destimulirati objavljivanje na društvenim mrežama.</p> <p>Ovisi o aktivnosti na društvenim medijima onih koji posjećuju zaštićeno područje.</p>
Složenost i troškovi	Složenost je usko povezana s informacijama koje želite prikupiti. Sa stajališta troškova, oni su obično vrlo niski jer je potencijalno dovoljno imati računalo s internetskom vezom, ali se mogu povećati ako angažirate vanjske suradnike za tu uslugu (<i>outsources</i> usluge).
Područje primjenjivosti	Ovisi o broju interakcija, o vještinama i znanju onih na njima rade te o postojanju alata koji pogoduju ovoj vrsti analize.
Profiliranje posjetitelja	Omogućuje dobro profiliranje posjetitelja, saznanja o njihovim karakteristikama i preferencijama.
Kvaliteta podataka	Visoka.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Može se kombinirati s bilo kojom navedenom metodologijom, posebno na komplementaran način. Na primjer, u kombinaciji s intervjuima za dobivanje više informacija za profiliranje posjetitelja. Ili povezano s GPS metodom kako biste također mogli pratiti svoju rutu.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Za dobivanje informacija o tome koja mjesta posjetitelji preferiraju, odakle dolaze, njihovu kretanju, aktivnostima kojima su se bavili i njihovu ponašanje, a radi usmjeravanja ulaganja, komunikacijskih i marketinških aktivnosti. Osim toga, može pomoći u utvrđivanju karakteristika, od vremena do nekih specifičnijih elemenata kao što je stanje okoliša.
Fleksibilnost	Ova je metoda fleksibilna jer se može prilagoditi prema tome koje informacije traže upravitelji zaštićenih područja.

STATISTIČKI MODELI	
Jake strane	Ovo je metoda koja omogućuje ispravne procjene analiziranih i istraženih elemenata, koja se može provoditi kontinuirano tijekom vremena, posebno za analizu različitih mogućih scenarija.

	Ovo je isplativa tehnika jer može početi od informacija koje zaštićeno područje već ima na raspolaganju, kao što je broj ljudi koji u njega ulaze. Također zahtijeva manje terenskog rada nego što je nužno potrebno za izračun parametara procjene.
Slabe strane	<p>Ovo može biti složena metoda za primjenu jer zahtijeva statističku i računsku stručnost za osnovnu strukturu i pretpostavke modela koji će se primijeniti. Osim toga, potrebni su posebni programi za analizu podataka.</p> <p>Da bi se odredili parametri, potrebno je jako dobro poznavati teritorij zaštićenog područja i njegove karakteristike.</p> <p>Zahtijeva poznavanje karakteristika posjetitelja, a ako one nisu poznate, treba ih istražiti. Može zahtijevati pretraživanje nekih specifičnih elemenata korisnih za definiranje parametara, ako nisu dostupni, kao što su broj posjetitelja, njihove karakteristike ili preferencije da bi se postavio model procjene (dakle njihovo profiliranje).</p> <p>Ako parametri nisu točno izračunati, to može dovesti do pogrešaka u analizi, koja zahtijeva veliku točnost.</p>
Složenost i troškovi	Složenost ovisi o strukturi primijenjenog modela procjene, ali još je uvijek prilično visoka. Nasuprot tomu, troškovi mogu biti niski, osobito ako zaštićeno područje već ima na raspolaganju neke potrebne podatke.
Područje primjenjivosti	Ne postoje ograničenja primjenjivosti ovog modela. Međutim, on zahtijeva statističko znanje.
Profiliranje posjetitelja	Ne omogućuje profiliranje posjetitelja.
Kvaliteta podataka	Uz točne parametre, kvaliteta podataka je visoka.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Ova metodologija može se kombinirati s drugim metodama, posebno upitnicima za ispravno profiliranje posjetitelja kako bi se upoznale njihove karakteristike i preferencije, aktivnosti kojima su se bavili itd. ili s tehnikama kao što je brojenje ljudi ili automobila za identifikaciju parametara.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	<p>Ova je metoda, ako se pravilno provodi, učinkovita i djelotvorna u donošenju odluka jer se može koristiti za:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upoznavanje trenutačne situacije kada je dostupno malo informacija i ne može se primijeniti potpuno praćenje za dobivanje potpune informacije. - izradu budućih scenarija mogućih utjecaja na biološku raznolikost ili aktivnosti unutar zaštićenog područja vezanih uz promjenu nekih varijabli.
Fleksibilnost	Ova metoda izuzetno je fleksibilna jer se može prilagoditi prema svim informacijskim potrebama zaštićenih područja.

FOKUS-GRUPE	
Jake strane	<p>Ovo je participativni proces koji se može lako primijeniti ako su na raspolaganju subjekti i iskusni facilitator.</p> <p>Korisno je kada trebate informacije o specifičnim i preciznim temama.</p> <p>Može se koristiti paralelno s kvantitativnim postupcima.</p> <p>Ističe društvene i elemente ponašanja.</p>
Slabe strane	Fokus-grupe posebno su prikladne za područja koja nisu jako velika da bi se održala visokokvalitetna razina podataka (npr. središnji dio zaštićenog područja).

	<p>Može zahtijevati suradnju sudionika izvan zaštićenog područja, kao što su stručnjaci ili zainteresirane strane.</p> <p>Potrebno je dosta vremena za provedbu.</p> <p>Postoji rizik od neučinkovitih informacija.</p>
Složenost i troškovi	Složenost i troškovi ovise o tome koje informacije treba prikupiti te o tome angažira li se vanjski facilitator.
Područje primjenjivosti	Nema ograničenja.
Profiliranje posjetitelja	Omogućuje dobro profiliranje posjetitelja.
Kvaliteta podataka	Niska.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Može se kombinirati s bilo kojom navedenom metodologijom kako bi se odgovori dopunili potpunijim informacijama. Na primjer, u kombinaciji s intervjuima da bi se dobilo više informacija za profiliranje posjetitelja. Ili povezano s GPS metodom kako biste mogli pratiti svoju rutu.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	<p>Omogućuje dobivanje potpunog profila posjetitelja, istraživanje njihovih preferencija i potreba te saznanja o omiljenim mjestima unutar zaštićenih područja.</p> <p>Može biti korisno za testiranje prihvatljivosti rješenja koja će se primijeniti za određene probleme i aspekte, kao što je uvođenje ulaznice ili zatvaranje staze.</p>
Fleksibilnost	Metoda se može slobodno odabrati sukladno zahtjevima uprave zaštićenog područja.

VIDEOKAMERE	
Jake strane	<p>Ovo je jednostavna i neposredna metoda koja se može lako primijeniti i ponovno upotrijebiti na različitim mjestima u zaštićenom području kako bi se dobio potpun pregled cijele njegove površine.</p> <p>Može se koristiti kontinuirano tijekom cijele godine.</p> <p>Može se koristiti s udaljenog mjesta i kontinuirano.</p> <p>Može se lako primijeniti na različitim mjestima.</p>
Slabe strane	<p>Gubi učinkovitost u prevelikim područjima.</p> <p>Potrebno je vrijeme za obradu sličica snimki.</p> <p>Treba obratiti pozornost na pitanje privatnosti, stoga bi kamere trebale biti postavljene i kalibrirane na određen način.</p> <p>Može postati skupa, zbog kupnje i održavanja opreme.</p> <p>Potrebna je neka vrsta energije.</p> <p>Ima fiksni položaj pa je ograničenog raspona, stoga se s povećanjem udaljenosti sve više smanjuje učinkovitost.</p>
Složenost i troškovi	Ova metoda nije osobito složena, ali treba vremena za analizu videozapisa i može biti skupa jer zahtijeva tehnologiju i njezino održavanje.
Područje primjenjivosti	Glavno ograničenje odnosi se na izvor napajanja za kamere.
Profiliranje posjetitelja	Omogućuje profiliranje posjetitelja na nižoj razini.

Kvaliteta podataka	Prilično dobra.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Može se kombinirati s bilo kojom navedenom metodologijom. Na primjer, u kombinaciji s intervjuiima da bi se dobilo više informacija za profiliranje posjetitelja. Ili povezano s GPS metodom kako biste također mogli pratiti svoju rutu.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Za dobivanje informacija o broju, preferencijama i ponašanju turista te o aktivnostima kojima se bave, radi usmjeravanja odluka o ulaganjima i aktivnosti za zaštitu prirode kao što je ograničavanje upotrebe osjetljivih područja. Osim toga, može se uzeti u obzir njihova korisnost u praćenju životinjskih vrsta.
Fleksibilnost	Ova metoda nije osobito fleksibilna jer je informacija koje se mogu prikupiti iz sličica snimki malo: broj ljudi, aktivnosti koje se provode itd.

BIOAKUSTIKA	
Jake strane	Ovo je praktična i neposredna metoda koja se može lako primijeniti i ponoviti na različitim mjestima u zaštićenim područjima kako bi se dobio potpun pregled cijele njegove površine. Može se koristiti kontinuirano tijekom cijele godine. Omogućuje procjenu prisutnosti posjetitelja i njihova mogućeg utjecaja na biološku raznolikost. Također može razlikovati različite zvukove u skladu s aktivnostima ako se pravilno postavi i kalibrira. Nizak utjecaj na okoliš u smislu da se mikrofon može postaviti bilo gdje i ne ometa normalan život u okruženju.
Slabe strane	Gubi učinkovitost na prevelikim područjima. Potrebno je vrijeme za obradu prikupljenih zapisa ako na raspolaganju nema namjenskog softvera. Može biti skupa, zbog kupnje i održavanja opreme. Potrebna je neka vrsta energije. Ima fiksni položaj pa je ograničenog raspona, stoga se s udaljenošću sve više smanjuje učinkovitost.
Složenost i troškovi	Metoda nije osobito složena, ali treba vremena za analizu zapisa i može biti skupa, ovisno o tome koja se tehnologija koristi i troškovima njezina održavanja.
Područje primjenjivosti	Glavno ograničenje je povezivanje izvora napajanja s mikrofonom.
Profiliranje posjetitelja	Omogućuje profiliranje posjetitelja na nižoj razini.
Kvaliteta podataka	Dobra kvaliteta podataka.
Moguće kombiniranje s drugim metodama	Može se kombinirati s bilo kojom navedenom metodologijom. Na primjer, u kombinaciji s intervjuiima da bi se dobilo više informacija za profiliranje posjetitelja. Ili povezano s GPS metodom kako biste također mogli pratiti svoju rutu.
Upotrebljivost u planiranju strategija mjera očuvanja u skladu s načelima održivog turizma	Omogućuje otkrivanje prisutnosti posjetitelja čak i na udaljenijim područjima, a možda i na područjima na koja nije dopušteno ući. Ovaj se sustav može koristiti za praćenje određenih vrsta aktivnosti kao što je lov.

	<p>Također je korisno za procjenu kakav utjecaj na biološku raznolikost mogu imati turisti na temelju visine glasa.</p> <p>Osim toga, može se uzeti u obzir korisnost ove metode u praćenju životinjskih vrsta.</p>
Fleksibilnost	Ova metoda nije osobito fleksibilna jer se iz zapisa može prikupiti malo podataka.

5.1.7 Sinoptička tablica

Alat	Jake strane	Slabe strane	Funkcionalnost u održivom turizmu
Metoda St. Gallen	<ul style="list-style-type: none"> • Participativni proces • Istražuje velika područja 	<ul style="list-style-type: none"> • Pod utjecajem saznanja dionika o turistima • Potrebno mnogo vremena 	<ul style="list-style-type: none"> • Saznanja o ponašanju i interesu turista • Razumijevanje turističkih tokova i izbor održive opcije među raznim alternativama.
Brojenje automobila	<ul style="list-style-type: none"> • Kontinuirana analiza • Jednostavnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Malo preciznih podataka • Potrebna kalibracija i održavanje • Tamo gdje pristižu automobili 	<ul style="list-style-type: none"> • Saznanja o sezonalnosti tokova • Ograničena upotreba u osjetljivim područjima • Smanjenje utjecaja na okoliš
Brojenje ljudi	<ul style="list-style-type: none"> • Kontinuirana analiza • Jednostavnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Potrebna kalibracija i održavanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Brojenje turista • Identificiranje kritičnih točaka • Ograničena upotreba u osjetljivim područjima
Signal mobitela	<ul style="list-style-type: none"> • Kontinuirana analiza • Ispituje velika područja • Preciznost • Velika količina podataka 	<ul style="list-style-type: none"> • Pod utjecajem pokrivenosti signalom • Kupnja podataka 	<ul style="list-style-type: none"> • Saznanja o mjestu odakle turisti dolaze • Saznanja o kretanju turista • Poboljšanje komunikacije • Identificiranje kritičnih točaka • Ograničena uporaba u osjetljivim područjima
Intervju	<ul style="list-style-type: none"> • Jednostavnost • Prilagodljivo • Prikupljaju se različite vrste informacija 	<ul style="list-style-type: none"> • Potrebno je vrijeme • Nedosljednost ispitivača • Potrebno je uzorkovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Profil posjetitelja • Upoznavanje omiljenih mjesta • Procjena prihvatljivosti rješenja koja će se primijeniti
Anketa	<ul style="list-style-type: none"> • Jednostavnost • Prilagodljivo 	<ul style="list-style-type: none"> • Potrebno je vrijeme • Nedosljednost ispitivača 	<ul style="list-style-type: none"> • Profil posjetitelja • Upoznavanje omiljenih mjesta

Alat	Jake strane	Slabe strane	Funkcionalnost u održivom turizmu
	<ul style="list-style-type: none"> Prikupljaju se različite vrste informacija 	<ul style="list-style-type: none"> Potrebno je uzorkovanje 	<ul style="list-style-type: none"> Procjena prihvatljivosti rješenja koja će se primijeniti
GPS praćenje	<ul style="list-style-type: none"> Jednostavnost Preciznost 	<ul style="list-style-type: none"> Pod utjecajem pokrivenosti signalom Privatnost Potrebno je uzorkovanje 	<ul style="list-style-type: none"> Prikupljanje informacija o putovanjima Identificiranje kritičnih točaka Ograničena uporaba u osjetljivim područjima
Društveni mediji	<ul style="list-style-type: none"> Integrira postojeće informacije Kontinuirana analiza Informacije o novim trendovima Velika količina podataka 	<ul style="list-style-type: none"> Pod utjecajem broja interakcija Pod utjecajem pokrivenosti signalom Pod utjecajem digitalnog profila prosječnog turista 	<ul style="list-style-type: none"> Prikupljanje informacija o putovanjima Prikupljanje informacija o omiljenim mjestima Prikupljanje informacija o ponašanju i aktivnostima
Statistički modeli	<ul style="list-style-type: none"> Ispravljene procjene o analiziranim elementima Kontinuirana analiza Isplativo 	<ul style="list-style-type: none"> Statističke kompetencije Pod utjecajem spoznaja o području i posjetiteljima Kalibriranje parametara analize 	<ul style="list-style-type: none"> Poznavanje trenutačne situacije kad je dostupno tek nekoliko elemenata Provjera utjecaja na biološku raznolikost i tokova posjetitelja kako se neke varijable mijenjaju
Fokus-grupe	<ul style="list-style-type: none"> Jednostavnost Vrijedi za specifične informacije i preporuke 	<ul style="list-style-type: none"> Potrebno mnogo vremena Postoji rizik u vezi učinkovitosti informacija Nije pogodno za opće informacije 	<ul style="list-style-type: none"> Profiliranje posjetitelja Saznanja o omiljenim mjestima Procjenjivanje prihvatljivosti rješenja koja će se primijeniti
Videokamera	<ul style="list-style-type: none"> Kontinuirana analiza 	<ul style="list-style-type: none"> Nije pogodno za praćenje na većim područjima Problem privatnosti 	<ul style="list-style-type: none"> Brojenje turista Dobivanje informacija o ponašanju i aktivnostima Ograničena upotreba u osjetljivim područjima
Bioakustika	<ul style="list-style-type: none"> Kontinuirana analiza 	<ul style="list-style-type: none"> Potrebno je vrijeme 	<ul style="list-style-type: none"> Prisutnost posjetitelja u divljim područjima zaštićenih područja

Alat	Jake strane	Slabe strane	Funkcionalnost u održivom turizmu
	<ul style="list-style-type: none"> • Praktična za postavljanje i pomicanje • Nema utjecaja na okoliš 		<ul style="list-style-type: none"> • Utjecaj aktivnosti posjetitelja na biološku raznolikost • Praćenje biološke raznolikosti

Alat	Složenost	Profiliranje	Kvaliteta podataka	Moguće kombinacije	Fleksibilnost
Metoda St. Gallen					
Brojenje automobila					
Brojenje ljudi					
Signal mobitela					
Intervju					
Ankete					
GPS praćenje					
Društveni mediji					
Statističke metode					
Fokus-grupe					
Videokamera					
Bioakustika					

Legenda:

<ul style="list-style-type: none"> Vrlo lako napraviti Visoka razina profiliranja, kvalitete podataka, 	<ul style="list-style-type: none"> Lako napraviti Dosta visoka razina profiliranja, kvalitete podataka, 	<ul style="list-style-type: none"> Prilično lako napraviti Srednja razina profiliranja, kvalitete podataka, 	<ul style="list-style-type: none"> Teško napraviti Niska razina profiliranja, kvalitete podataka, 	<ul style="list-style-type: none"> Vrlo teško napraviti Vrlo niska razina profiliranja, kvalitete podataka,

točnosti i fleksibilnosti	točnosti i fleksibilnosti	točnosti i fleksibilnosti	točnosti i fleksibilnosti	točnosti i fleksibilnosti
------------------------------	------------------------------	------------------------------	------------------------------	------------------------------

5.2 Dobre prakse

5.2.1 *Big data* podaci mobilne telefonije u Nacionalnom parku Gran Paradiso (IT) u svrhu identificiranja prisutnosti turista i tokova kako bi se razumjela kretanja na tom području

Metodologija: Signal mobitela

5.2.1.1 Opis

Nacionalni park Gran Paradiso zaštićeno je alpsko područje smješteno na granici Doline Aosta i Pijemonta, a sastoji se od šest dolina.

Planine koje danas vidimo u prošlosti su urezali i oblikovali gigantski glečeri i potoci koji su stvorili doline. Najčešća stabla su ariši, pomiješani sa smrekama, švicarskim borovima i, rjeđe, jelama u dolini. Na višim dijelovima padina stabla postupno nestaju i zamjenjuju ih prostrani alpski pašnjaci, koji su u kasno proljeće u punom cvatu. Krajolik Gran Paradisa uzdiže se do 4061 m, a karakteriziraju ga stijene i glečeri. Fauna ima svoj simbol u alpskom kozorogu, simbolu parka.

Sl. 14 - Krajolik Nacionalnog parka Gran Paradiso. (Izvor: <http://www.parks.it/parco.nazionale.gran.paradiso/par.php>)

Uprava Nacionalnog parka Gran Paradiso već je posjedovala podatke o broju gostiju, integrirajući postojeće s drugim vrstama podataka koji omogućuju prebrojavanje posjetitelja koji ne borave u smještajnim objektima. To je metoda koja je najbolje ostvarila cilj i omogućila dobivanje informacija korisnih za provedbu strategija održivog turizma u skladu s karakteristikama teritorija i turističkim tokovima.

5.2.1.2 Metodologija

Studija je usmjerena na područje parka, a ne na cijelo područje lokalnih samouprava koje on zahvaća.

Analiza se temelji na podacima iz dobro poznate talijanske telefonske mreže, anonimiziranih i obrađenih ad hoc algoritmima. U skladu s propisima o privatnosti i zaštiti osobnih podataka, korišteni podaci su anonimni i agregirani. Upotrijebljene informacije odnose se isključivo na ukupan promet na mreži: korištene informacije ne mogu se izravno, neizravno ili na bilo koji drugi način povezati s bilo kojim korisnikom mreže.

5.2.1.3 Rezultati

Provedena je analiza konteksta kojom su razmatrani glavni pokazatelji turizma:

- prisutnost i intenzitet posjeta
- struktura po regionalnom/nacionalnom podrijetlu
- trajnost
- ponavljanje.

Provedena je analiza dinamike kako bi se naglasile veze i tokovi između mjesta u regiji:

- povezivanje između mjesta (ukupno i razlikovno za sjever i jug)
- fokus na dinamiku turista iz Lombardije.

Segmentna analiza kako bi se utvrdilo kako turisti dijele teritorij prema svom ponašanju:

- dijelovi koje karakterizira visoka homogenost posjeta
- mreže međusobnog povezivanja parka i susjednih područja.

Analiza iskustava kako bi se provjerila središnja mjesta u ukupnom iskustvu posjetitelja:

- općenite teritorijalne preferencije
- teritorijalne preferencije posjetitelja iz doline Aosta, Pijemonta, Ligurije i Lombardije.

Svi ovi rezultati korisni su i funkcionalni prije svega za usmjeravanje marketinških strategija tako da one budu u skladu s ciljnom publikom posjetitelja parka. Konkretno, kombinacija s upitnikom pomaže u boljem profiliranju posjetitelja, njihovih potreba i preferencija pružanjem prilagođenijih usluga.

Ako želite saznati više o ovoj dobroj praksi, posjetite početnu stranicu Nacionalnog parka Gran Paradiso.⁵⁸

⁵⁸ <http://www.pngp.it/notizie/sviluppo-e-strategie-turistiche-nel-parco-i-risultati-dello-studio-con-i-big-data>

5.2.2 Brojenje automobila provedeno u prirodnom području Veluwe (NL) korištenjem ulaznih rampi za praćenje i smanjenje prometa u tom području

Metodologije: brojenje automobila i upitnici

5.2.2.1 Opis

U Nacionalnom parku De Hoge Veluwe velika pozornost posvećena je rješenjima prometnih gužvi i problema s parkiranjem uzrokovanih velikim brojem posjetitelja, što je predstavljalo prijetnju prirodnim resursima i rekreacijskoj upotrebi parka.

Veluwe je jedno od najvećih prirodnih područja u Nizozemskoj i nalazi se u središtu te zemlje. Područje obuhvaća nekoliko sela, kampove i restorane, poljoprivredna područja, prirodna područja i dva nacionalna parka. Područje se uglavnom posjećuje zbog njegovih krajolika i prirodnih ljepota te je u vrijeme analize privlačilo do 30 milijuna posjetitelja godišnje. Stoga je automobilski promet postao veliki problem jer je bio u suprotnosti s očekivanjima turista i ciljevima zaštite prirode.

Provincija Gelderland, u kojoj se Veluwe nalazi, u prošlosti je već primjenjivala strategije smanjenja prometa, na primjer, zatvaranje cesta, vrlo niske dopuštene brzine i, na kraju, ulazne rampe.

Sl. 15 - Lovačka kuća Sv. Hubertus, Nacionalni park Hoge Veluwe. (Izvor: <https://www.flickr.com/photos/fdiotalevi/2811120375>)

Ulazne rampe postavljene su u sklopu projekta EU Interreg IIIB „Parkovi prirodno bez granica!“ (engl. *Boundless Parks Naturally!*). Trenutačno turisti koji posjećuju Veluwe za parkiranje svojih automobila koriste brojna parkirna mjesta razmještena oko parka. To je dovelo do dobrog kompromisa s prometom na cestama u tom području. Međutim, ulazi bi trebali privući posjetitelje tako što parkiraju u blizini granice s Veluweom, što im omogućava da ondje provedu vrijeme ili istraže područje drugim prijevoznim sredstvima. Ulazi se nalaze u blizini autocesta i željezničkih kolodvora i nude razne usluge kao što su restorani, turistički informacijski uredi, centri za posjetitelje te biciklističke ili jahačke staze.

Svrha ovih objekata je privući većinu posjetitelja, koncentrirajući promet u blizini ulaza i smanjiti broj automobila unutar tog područja. Osim toga, ulazi će također ponuditi nove mogućnosti za sektor turizma. Koncentracija turističkih objekata na određenom mjestu trebala bi privući nove turiste i ponuditi dodatne mogućnosti za pružanje komercijalnih usluga.

Sl. 16 - Područja za parkiranje u Nacionalnom parku Veluwe. (Izvor: <http://www.raoulbeunen.nl/pubs/Veluwetransferium%20Posbank.pdf>)

5.2.2.2 Metodologija

Za proučavanje rekreacijskog korištenja u području ulaznih rampi u Veluwe-u korištene su dvije različite pristupne točke, Nunspeet i Posbank. Kako su bile potrebne detaljne informacije o ponašanju na parkiralištima i aktivnostima u slobodno vrijeme, u ta je dva pristupna područja proveden program praćenja posjetitelja, kombinirajući mehaničko brojenje prometa i upitnike za posjetitelje.

Kako bi se proučila potencijalna uloga ulaza, bilo je potrebno pojačati rekreacijsko korištenje područja. Stoga su prikupljene informacije o broju posjetitelja, tome odakle dolaze i kako se rekreiraju. Program praćenja posjetitelja u Nunspeetu proveden je 18 mjeseci nakon službenog otvaranja glavnog ulaza, dok je onaj u području Posbank proveden u sklopu procesa implementacije programa praćenja posjetitelja.

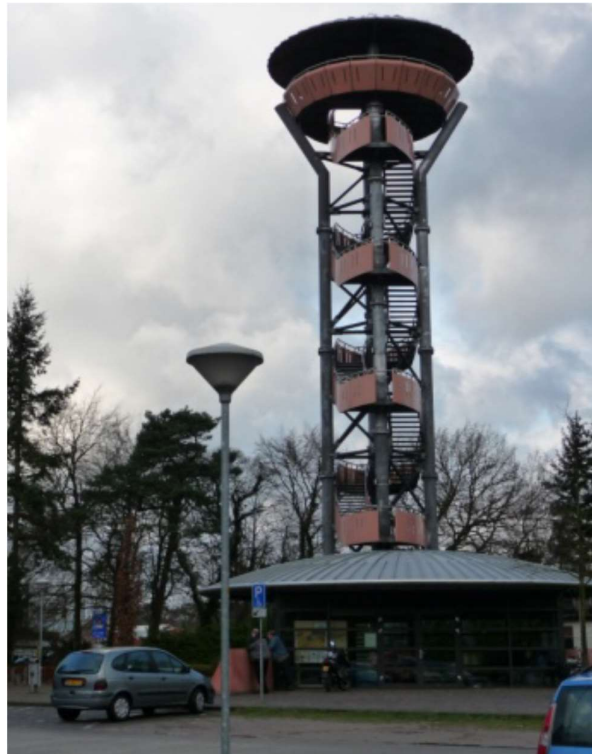
Na oba mjesta promet se mehanički mjerio godinu dana. Program mehaničkog brojenja prometa ne samo da je omogućio određivanje broja automobila već i vremenskih fluktuacija i raspodjele na tom području. Te su informacije bile važne za utvrđivanje opsega prometnih problema i kada su se oni pojavili. Provedeno je dodatno ručno brojenje kako bi se odredila točnost mehaničkog brojenja i utvrdila prosječna popunjenost vozila.

Potonje je također korišteno za procjenu broja posjetitelja.

Ankete su korištene za proučavanje ponašanja, zahtjeva i očekivanja posjetitelja te pružanje informacija o željama i potrebama posjetitelja, kao i svrhe, učestalosti i procjene njihovih posjeta. Ankete su također uključivale pitanja o tome zašto su posjetitelji došli u to područje, zašto su parkirali automobile na određenom

parkiralištu i kako doživljavaju prometne probleme. Ankete su bile usmjerene na ljude koji dolaze automobilom.

Sl. 17 - 30 metara visoka promatračnica u Nunspeetu. (Izvor: <http://www.raoulbeunen.nl/pubs/Veluwetransferium%20Nunspeet.pdf>)

5.2.2.3 Rezultati

Cilj je potaknuti rekreacijske aktivnosti, bez ugrožavanja (a u nekim slučajevima i poboljšavajući) zadovoljstva posjetitelja. Poduzete su mjere kojima se utjecalo na ponašanje posjetitelja, kao što su ograničenja pristupa i cestarine, ali i mjere usmjerene na promicanje korištenja alternativnih prijevoznih sredstava kao što su javni prijevoz i pješačke staze.

Cilj je pristupnih točaka upravo potaknuti ljude da posjete određeno mjesto tako da ostave automobile na toj točki i idu u obilazak na druge načine, hodajući, drugim prijevoznim sredstvima, bez ograničenja pristupa. Pristupne točke stoga su orijentirane na način da zadržavaju automobile izvan parka i istovremeno stvaraju nova mjesta koja mogu postati prave destinacije za rekreaciju. Zbog toga je potrebno uvesti neke usluge koje mogu zadovoljiti potrebe i preferencije samih posjetitelja.

Ako želite saznati više o ovoj dobroj praksi, posjetite stranicu Raoula Beunena, docenta upravljanja okolišem.⁵⁹

⁵⁹ http://www.raoulbeunen.nl/?page_id=32

5.2.3 Nacionalni park Harz (DE) koristio je brojenje posjetitelja kako bi razvio plan upravljanja stazama

Metodologije: brojenje osoba i ankete

5.2.3.1 Opis

Nacionalni park Harz pokriva područje koje se proteže od niskog gorja u blizini Herzberga na južnom dijelu gorja, preko masiva Harz do njegovih sjevernih padina u blizini Bad Harzburga i Ilsenburga. Ovdje posjetitelji mogu pronaći vrlo raznolike karakteristične ekološke sustave, s varijacijama u visini, padinama i stijenama. Park nudi ekološki složen krajolik i sadrži različite vegetacijske zone.

Nacionalni park Harz trebao je program praćenja kako bi u sljedeće tri godine razvio novi opći plan upravljanja i plan upravljanja stazama, na temelju potvrđenih empirijskih podataka o posjetima i rekreacijskoj upotrebi.

5.2.3.2 Metodologija

Koncept se temelji na automatiziranom brojenju (brojenje posjetitelja) i upitnicima (istraživanje posjetitelja). Oba elementa podijeljena su na module kako bi se omogućila maksimalna fleksibilnost s konceptom praćenja.

Tehnički, brojenje posjetitelja temeljilo se na kombinaciji piroelektričnih brojila. Osim toga, instalirani su brojači prometa kako bi se provjerio odnos između prometa i stvarnih posjetitelja.

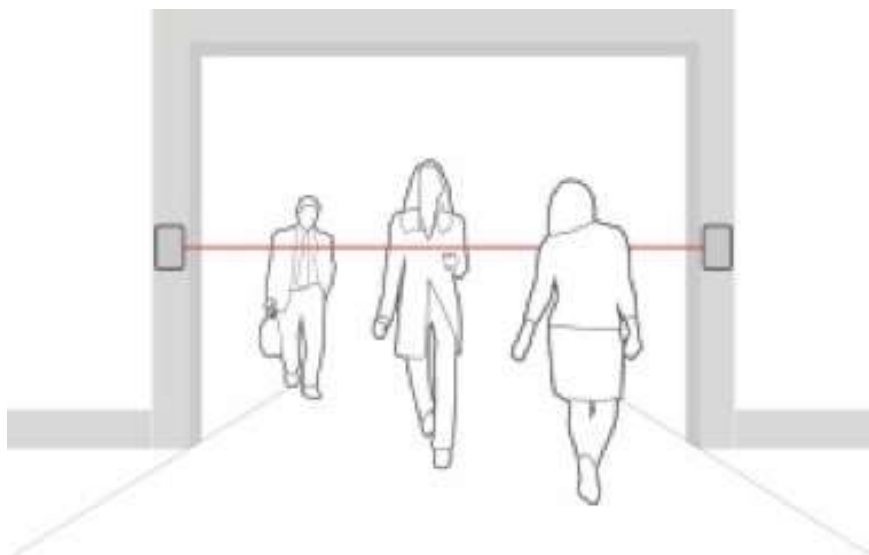
Sl. 18 - Potok na planini Harz. (Izvor: <https://www.nationalpark-harz.de/de/der-nationalpark-harz/lebensraeume/fliessgewaesser/>)

Pozicije za sve brojače odabrane su na temelju ad hoc radionice s čuvarima parka koji imaju bogato znanje iz tog područja, s informacijama koje proizlaze iz njihova iskustva o tome koja su područja najčešće

posjećivana. Osnovni raspored kontinuiranog brojenja posjetitelja uključuje 25 lokacija u nacionalnom parku:

- 21 stalnu
- 4 sezonske tijekom ljeta
- svih 25 lokacija bilježi planinare
- 17 bilježi brdske bicikliste
- 11 lokacija bilježi skijaše.

Istraživanje je također podijeljeno u nekoliko modula u kojima se podaci mogu prikupljati odvojeno i prilagođeno potrebama. Osnovni moduli uključuju demografske podatke, interese posjetitelja i znanje o parku. Dodatni moduli uključuju zadovoljstvo posjetitelja stazama, interpretativne eksponate i informacije te socioekonomske podatke.

Sl. 19 - Horizontalni infracrveni snop preko ulaza, koji broji osobe koje prolaze. (Izvor: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Generation_Infrared_Beam_Counter.jpg)

5.2.3.3 Rezultati

Podaci potrebni za razvoj ovih planova zahtijevali su višestupanjski pristup, koristeći različite, uglavnom kvantitativne metode za generiranje informacija o:

- broju ukupnih posjeta u cijelom parku
- preferiranim načinima upotrebe od posjetitelja
- distribuciji posjetitelja u cijelom parku
- potencijalnim konfliktima između upotrebe parka od posjetitelja i ciljeva zaštite prirode.

Ako želite saznati više o ovoj dobroj praksi: http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/von_ruschkowski_eic-2008-designing_a_visitor.pdf

5.2.4 Nacionalni park Tatra (PL) razvio je sustav praćenja turnih skijaša GPS-om

Metodologija: GPS praćenje

5.2.4.1 Opis

Priroda turnog skijanja je prodrijeti u divlje prostore i slobodno se kretati na otvorenom terenu pokrivenom snijegom, što može dovesti do konflikta u područjima gdje se mogu susresti brojne vrste divlje faune. Ovi konflikti između rekreacijskog korištenja zaštićenih područja i zaštite prirode zabilježeni su širom svijeta, pa tako i u Nacionalnom parku Tatra u Poljskoj. Budući da je riječ o jedinim planinama alpskog tipa u toj državi (s najvišim vrhom na 2499 metara nadmorske visine), NP Tatra nudi jedinstvenu priliku za turne skijaše. Njegova veličina (21 164 ha) i vrlo velik broj posjeta (oko 3 000 000 godišnje) često su uzrok prekoračenja nosivog kapaciteta. Zajedno sa slovačkom stranom, Visoke Tatire od 1993. godine čine UNESCO rezervat biosfere.

Sl. 20 - Prekrasni planinski lanac Tatra. (Izvor: <https://www.flickr.com/photos/polandmfa/6126997458>)

Turno skijaški promet koncentriran je u proljeće zbog duljeg dana, sunčanog vremena, niskog rizika od lavina i dovoljnog snježnog pokrivača. U ožujku i travnju promet je na vrhuncu. Ukupan broj posjeta turnih skijaša NP Tatra nedavno je dosegao 10 000 dnevno (od prosinca do svibnja). Popularnost turnog skijanja u Tatrarnu ubrzano raste, što jako zabrinjava upravu parka jer se ta aktivnost nekontrolirano širi iznad linije drveća. S druge strane, propisi parka strogo definiraju pravila i staze određene za skijaše. Osoblje parka prijavilo je nekoliko slučajeva nezakonitog ulaska u posjed (neobjavljeni podaci NP Tatra, 2013.), ali nije dostavljena statistika o njihovoj prostornoj i vremenskoj distribuciji.

5.2.4.2 Metodologija

Kako bi se izradila digitalna karta aktivnosti skijaša u NP Tatra, na četiri ulazna mjesta u park tijekom zimske sezone 2011. raspoređeni su GPS *loggeri*. Kada se tijekom kasnog proljeća snježni pokrivač topio, distribucijske točke preseljene su u planinske kolibe na većoj nadmorskoj visini. Položaj turnih skijaša registriran je svakih 120 sekundi i/ili svakih 50 metara. GPS *loggeri* prikupljeni su u kutije na ulaznim/izlaznim točkama u park što je omogućavalo 24-satno vraćanje. Ukupno 343 zapisa uspješno su preuzeta na računalo, dok očitavanje samo 31 GPS zapisa nije uspjelo. Nakon toga, bilo je potrebno očistiti neke pogreške u trenutku pokretanja u dubokim planinskim dolinama ili kada su skijaši stajali na jednom mjestu dulje vrijeme.

5.2.4.3 Rezultati

U ovoj studiji autori su pokušali koristiti GPS uređaje kako bi prepoznali prostornu i vremensku raspodjelu skijaša u parku. To je dovelo do stvaranja digitalnih mapa gustoće, koje su omogućile definiranje područja parka s visokom koncentracijom turnih skijaša, kao i procjenu potencijalnih opasnosti za prirodni okoliš, kao što je prelazak područja divlje faune.

Nadalje, zbog internih propisa parka bilo je važno identificirati postotak skijaškog prometa izvan označenih staza (nezakonita disperzija).

5.2.4.4 Bilješke

GPS podaci mogu se kombinirati s, primjerice, teorijom grafova koja pomaže u razumijevanju stupnja povezanosti koji postoji u mreži staza. Smatra se da dobra povezanost staza pridonosi učinkovitom protoku pojedinaca između različitih lokacija.

Procjena relativne važnosti mrežnih čvorova posebno je važna iz perspektive upravljanja stazama. Informacije o ključnim čvorovima u mreži staza mogu podržati oblikovanje i raspodjelu oznaka, karata na licu mjesta, interpretativnih staza i druge infrastrukture. Također, uređaji za brojenje posjetitelja tijekom programa praćenja obično se instaliraju na takve čvorove. Središnje točke čvorova izračunate za funkcionalnu mrežu istovremeno uzimaju u obzir upotrebu posjetitelja i topološke veze između mrežnih komponenti. Stoga, ova indikacija najvažnijih čvorova u mreži staza može biti posebno vrijedna. Informacije o smjerovima tokova posjetitelja na određenim segmentima putova također mogu podržati odluke koje se tiču infrastrukture kao i upravljanja društvenim sukobima. Pokazalo se da smjer kretanja ima značajan utjecaj na percepciju gužve.

Za dobivanje GPS podataka može se pristupiti dobrovoljnim geoinformacijama dostupnim na platformama kao što su GPSies, Wikiloc, Geobserver itd., kako bi se analizirao broj, distribucija (prostorna i vremenska), profil i preferencije korisnika staze.

Ako želite saznati više o ovoj dobroj praksi, pročitajte članak „Korisnost GPS praćenja u praćenju aktivnosti turnih skijaša u Nacionalnom parku Tatra u Poljskoj“, koji su napisali Mikołaj Bielański, Paweł Adamski i Zbigniew Witkowski.⁶⁰

⁶⁰ http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/2014-Bielanski_et_al_Usefulness_of_gps_tracking.pdf

5.2.5 Intervjui kako bi se otkrile preferencije u Nacionalnom parku Tatra (SK)

Metodologija: intervjui

5.2.5.1 Opis

Nacionalni park Tatra prvi je park proglašen u Slovačkoj te zajedno s poljskim dijelom Tatri čini UNESCO-ov rezervat biosfere od 1993. godine. U parku nalazimo planinsku i visokoplaninsku floru kao što su patuljasti bor, borove šume i ostalo bilje. Ovdje žive i rijetke životinjske vrste kao što su orao, medvjed ili svizac.

Najviša planina u Slovačkoj je jedan od vrhova Visokih Tatra - Gerlachovský štít (2655 m). Park sadrži više od 100 planinskih jezera i nekoliko slapova. Najveće i najdublje jezero Tatri je Velké Hincovo pleso, dok je jezero na najvećoj visini Modre pleso (2192 metra nadmorske visine). Najposjećenija jezera su Štrbské pleso i Popradské pleso. U 2015. godini vrednovane su „društvene norme“ planinara s naglaskom na poželjne i prihvatljive ekološke i društvene uvjete u dva prirodna rezervata u Nacionalnom parku Tatra u Slovačkoj, koji su među najposjećenijim tijekom ljetnih sezona. Informacije o posjetiteljima parka dostupne su uglavnom u kvantitativnom obliku (broj noćenja, karte za parkiranje i žičare itd.). Ukupan broj posjetitelja parka može se samo procijeniti zato što ne postoji složeni sustav praćenja posjetitelja. Ove su informacije korisne za provedbu strategija održivog turizma koje mogu ispuniti očekivanja posjetitelja i cilj zaštite prirode.

Sl. 21 - Krajolik u Nacionalnom parku Tatra. (Izvor: <https://pixabay.com/it/tatry-alti-tatra-il-parco-nazionale-2768121>)

5.2.5.2 Metodologija

Istraživanje je provedeno na slučajno odabranim posjetiteljima kojima je predloženo sudjelovanje u anonimnom izravnom intervjuu na licu mjesta. Glavno istraživanje trajalo je 65 dana, od kraja svibnja do rujna 2012. i 2013., uključujući vikende i državne praznike (od 9 do 17 sati). Upitnik je strukturiran tako da se dobiju informacije o različitim temama relevantnim za upravljanje posjetiteljima. Društvene norme posjetitelja mogu se mjeriti agregiranjem podataka dobivenih anketom među posjetiteljima i izračunatih za srednje (prosječne) ili medijanske vrijednosti. Prihvatljivost uvjeta ispitanicima (posjetiteljima) koja je predstavljena skupom fotografija, može se prikazati u grafu. Fotografije se ocjenjuju uz pomoć skale

Likertova tipa, gdje se uvjeti koji se ocjenjuju prikazuju na horizontalnoj osi (tj. broju ljudi na fotografiji) i skali Likertova tipa na vertikalnoj osi. Nakon toga se na grafikonu prikazuje prosječna ocjena svake fotografije. Dobivena linija (koja povezuje prosječne ocjene), koja se u literaturi naziva normirana krivulja, može se tumačiti u smislu raspona prihvatljivih uvjeta (pozitivni rezultati), normativnih standarda (minimalnih prihvatljivih uvjeta, gdje normirana krivulja reže horizontalnu os) i neprihvatljivih uvjeta utjecaja posjetitelja (negativni rezultati). Razina konsenzusa o društvenoj normi (dispersija podataka oko točaka koje definiraju krivulju) naziva se kristalizacijom. Kako bi se uspostavile takve normirane krivulje za gomilanje i gubitak vegetacije, park je izradio skup fotografija koje pokazuju sve veći broj ljudi kod slapa Skok i na slapovima potoka Studený. Slično tome, napravljen je još jedan niz fotografija kako bi se prikazao gubitak vegetacije kao posljedica gaženja u dolini Mlynická. Koristili su format dugačkih pitanja (npr. od ispitanika je zatraženo da ocijene prihvatljivost svake fotografije u svakom setu) i skalu Likertova tipa od sedam točaka, gdje je +3 = vrlo prihvatljivo stanje (optimalno) i -3 = vrlo neprihvatljivo stanje. Rezultati su interpretirani kao grafikoni u smislu preferiranih (optimalnih) uvjeta, normativnog standarda (minimalno prihvatljivog stanja), raspona prihvatljivih uvjeta i neprihvatljivih uvjeta koji zahtijevaju upravljanje. Za kristalizaciju norme izračunali su standardna odstupanja rezultata po fotografiji. Uz to, pitali su ispitanike koliko su ljudi susreli putem, što je zatim uspoređeno s rezultatima vizualnih simulacija.

5.2.5.3 Rezultati

Sl. 22 - Set od dvije fotografije ponuđene posjetiteljima da odaberu jednu. (Izvor: <http://slovakia.travel/en/national-park-of-high-tatras>)

Rezultat studije što se tiče upravljanja, bilo je postavljanje standarda za rekreacijsku uporabu. Uvijek bi trebalo upravljati na način da se poštuju društveni i ekološki kapaciteti zaštićenog područja. Ako poznaje preferencije posjetitelja, park može pokrenuti inicijative kojima će ih usmjeriti na drugi dio parka. Osim toga, uspoređujući turističku nosivost i prirodni kapacitet, park može provesti radnje potrebne za održavanje ravnoteže i ciljeva zaštite.

Ako želite znati više o istraživanju, posjetite sljedeću poveznicu:
<http://www.austriaca.at/0xc1aa5576%20x0031dc91.pdf>

5.2.6 Ankete u kombinaciji s GPS praćenjem za profiliranje posjetitelja u svjetskoj baštini UNESCO-a Parku Průhonice (CZ)

Metodologije: ankete i GPS praćenje

5.2.6.1 Opis

Park Průhonice, koji je od 1992. godine na UNESCO-ovu popisu svjetske baštine, jedan je od najznačajnijih nacionalnih povijesnih parkova Češke i predstavlja izuzetan primjer stila kojem pripada. Na površini od oko 250 hektara, s 30 km staza, park se nalazi na strateškom položaju, samo 15 kilometara jugoistočno od središta Praga, što ga čini lako dostupnim i savršenom destinacijom kako za domaće, tako i za inozemne posjetitelje. Park ima neka od najjedinstvenijih i najzanimljivijih obilježja krajolika u zemlji i ističe se svojom posebnom kombinacijom okolišnih i kulturnih vrijednosti, zajedno s važnom komponentom rekreacije na otvorenom.

5.2.6.2 Metodologija

Istraživanje je kombiniralo sustavni pristup koji se sastoji od dva dijela: upitnika i GPS ankete, te je strukturalno podijeljeno u tri glavne faze: prikupljanje podataka, analizu istraživanja i sintezu podataka.

Sl. 23 - Dvůr Pruhonice i jezero u blizini Praga, Češka. (Izvor: <https://www.prague.eu/en/object/places/2350/pruhonice-park-pruhonicky-park>)

Tijekom jedanaest nasumičnih dana u lipnju 2012., posjetitelji su zamoljeni da prije registracije na glavnom ulazu u park sudjeluju u istraživanju. Posjetitelji koji su odlučili sudjelovati upoznati su s istraživačkim ciljevima i zamoljeni da popune upitnik za što im je trebalo između 5 i 10 minuta. Nakon toga, ispitanicima je isporučena GPS naprava i od njih je zatraženo da je nose do kraja svog posjeta. Po završetku posjeta vratili su GPS naprave i svi podaci su zabilježeni u geografski informacijski sustav (GIS), kako bi se mogle provesti sve potrebne prostorne i vremenske analize. Napravljeno je ukupno 112 anketa među

posjetiteljima. Nakon toga, GPS skup podataka povezan je s ekvivalentnim upitnicima, točnije profil posjetitelja povezan je s informacijama o posjetu, kao što su najpopularnija posjećena mjesta, preferirane rute, vrijeme provedeno na svakoj atrakciji te dužina i brzina putovanja. Na kraju, rezultati su se preklapali s GIS popisom Parka Průhonice, koji sadrži različite vrijednosti, atrakcije i sadržaje.

5.2.6.3 Rezultati

Nalazi su pokazali da se Park Průhonice uglavnom koristi u blizini glavnog ulaza, a posjetitelji obično provode jedan do dva sata u parku, pokrivajući prosječnu udaljenost od 4,2 km po posjetu.

Sl. 24 - Park Průhonice u jesen. (Izvor: <https://www.prague.eu/en/object/places/2350/pruhonice-park-pruhonicky-park>)

Najviše upotreba posjetitelja zabilježeno je u blizini važnih kulturnih i prirodnih atrakcija, kao što su kompleks dvoraca, ribnjak Podzamecký, alpski i botanički vrt. Stoga je bilo moguće identificirati različita područja parka prema njihovoj podložnosti gužvi i zonama gdje se mogu pojaviti potencijalni ekološki utjecaji uslijed ljudskih aktivnosti te ih povezati s različitim profilima posjetitelja. Ankete su korištene za profiliranje posjetitelja i potreba.

To može omogućiti realizaciju investicija usmjerenih na zaštitu ili obnovu prirode te bolje uvažavanje sklonosti turista i time povećanje zadovoljstva.

Ako želite saznati više o ovoj dobroj praksi, posjetite sljedeću poveznicu: http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/2014-Monteiro_Monitoring_the_patterns_of_visitor_use.pdf

5.2.7 Metoda St. Gallen za analizu prekograničnih strateških turističkih tokova u Parku prirode Primorske Alpe (IT) i Nacionalnom parku Mercatour (FR)

Metodologija: Metoda St. Gallen

5.2.7.1 Opis

Sl. 25 - Krajolik u Parku prirode Primorske Alpe u Italiji. (Izvor: <http://en.parcoalpimaritime.it/>)

Metoda St. Gallen korištena je u okviru Strateškog turističkog plana Primorskih Alpi u okviru Programa prekogranične suradnje Interreg V-A Francuska - Italija (Alcotra) 2014. - 2020. između Parka prirode Primorske Alpe i Nacionalnog parka Mercantour.

Sl. 26 - Francuski Nacionalni park Mercantour jedno je od najbogatijih prirodnih područja. (Izvor: <http://www.mercantour.eu/index.php/nature-et-culture/vallees-et-villages/vallee-du-haut-verdon>)

Konkretno, bila je potrebna strateška analiza tokova posjetitelja kako bi se identificirali tržišni segmenti, njihovi proizvodi i najprikladnije marketinške akcije koje treba primijeniti kako bi se privukli posjetitelji iz određenih skupina. Kako bi se postigao taj rezultat, korištena je metoda St. Gallen koja omogućuje identifikaciju tokova posjetitelja počevši od onih koji ih najbolje poznaju, turističkih djelatnika. Ovim modelom bilo je moguće prikazati tokove strateških posjeta, tj. prostorna područja koja je odredio turist koja mogu generirati poslove, što ima strateški značaj za odredište. Ova metoda omogućuje da se skrene pozornost na tip turizma koji je poželjan, u ovom slučaju održivi turizam, identificirajući načine za njegovu provedbu i podržavajući one koji već postoje.

5.2.7.2 Metodologija

Kako bi se primijenila metoda St. Gallen, odlučeno je uključiti reprezentativan izbor nuditelja ponude, nastojeći dati prostor različitim sektorima i granama: smještajnim objektima, skloništima, restoranima, vodičima, prijevozu, trgovini, turističkim agencijama, lokalnim upravama.

Sl. 27 - Primjer sastanka dionika

Sudionicima u nekoliko fokus-grupa podijeljene su karte teritorija u različitim mjerilima kako bi se omogućilo predstavljanje i „makro“ tokova, koji obuhvaćaju vrlo veliko područje (kao što su izleti na velike udaljenosti ili ture biciklima i električnim biciklima) i „mikro“ tokova, onih koji se odnose na vrlo precizne dijelove područja i povezani su s vrlo specifičnim aktivnostima ili resursima: posjet dvorcu, penjanje po stijenama, posjet biotopu, događajima itd.

Za svaki tok, sudionici su opisali uključene geografske lokacije, resurse i usluge na tom mjestu koje gosti traže, sudionici i djelatnici uključeni u pružanje usluga, ali i izazove vezane uz taj određeni tok i moguće intervencije za poboljšanje iskustva na određenom mjestu. Za svaki tok određen je stupanj zrelosti (razvoj, zrelost, pad) kako bi se shvatilo kakva su strateška sredstva potrebna, tj. treba li podržati njihov razvoj ili upravljati njihovom zrelošću, isprobavati oblike inovacija u proizvodnji. Zatim su agregirane slične karte kako bi se stvorila homogena platforma proizvoda, kao što su biciklističke ture, planinarske staze itd.

5.2.7.3 Rezultati

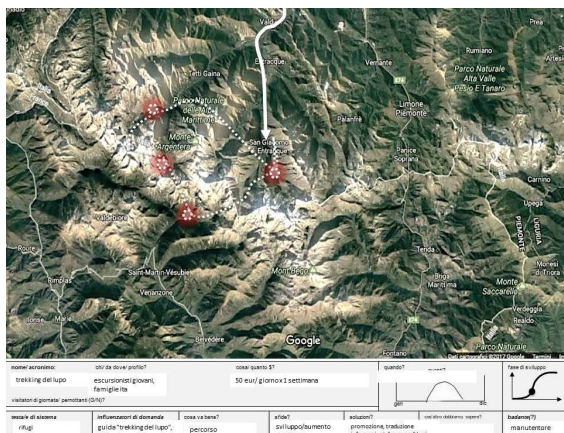
U ovoj metodologiji uključeno je 75 turističkih djelatnika iz različitih sektora i različitih vještina (smještajni kapaciteti, skloništa, vodiči, restorani itd.) koji su podijelili svoje znanje o fenomenu turizma prikupljanjem 130 strateških tokova koji su tada omogućili izgradnju šest „platformi proizvoda“ prikupljenih u tri makro skupine: *outdoor* (planinarski te aktivni i obiteljski), *priroda* (turizam i prirodni *wellness*) i *baština* (ruralnost i povijest i kultura).

Za svaku platformu proizvoda izrađene su detaljne liste podataka za glavne iskustvene proizvode. Svaka lista sadrži informacije dobivene iz analize toka: potencijal, problemi, prioritete intervencije i voditelji sustava ili subjekti uključeni u projekt.

Tijekom marketinškog procesa za svaku platformu identificirane su različite aktivnosti i posljedično različite zadaće i odgovornosti, koje se mogu povjeriti jednom ili više subjekata na temelju vještina i dostupnosti tog subjekta, ali i na temelju vrste aktivnosti koja će se provesti. Postoje i proizvodi koji zahtijevaju intervencije na strateškoj razini, za koje je potrebno snažno usmjeravanje i koordinacija pod vodstvom nadteritorijalnog tijela, koje može upravljati procesom stvaranja ponude i usmjeriti ga.

Platforme su „spremnici“ planova u kojima se prikupljaju i sistematiziraju relevantne informacije, ključni akteri i promotivne aktivnosti kako bi se donositeljima odluka o destinaciji putem omogućilo:

1. da razviju željeni turistički proizvod
2. unaprijede turističko iskustvo kroz strukturne mjere ili na uslugama povezanim s tokom posjeta
3. učinkovitije definiraju marketinške akcije vezane uz proizvod
4. povećaju svijest i znanje o proizvodu putem raznih *online/offline* kanala
5. definiraju najprikladnije kanale za trgovinu svakim proizvodom, kako bi se pristupilo potražnji na koju se odnosi kupnja.

Sl. 28 - Ovdje su turistički tok identifikirali dionici koji predstavljaju određenu stazu u blizini grada Entracquea

Sl. 29 - Ovdje su sve turističke tokove identifikirali dionici koji predstavljaju sve staze u blizini grada Entracquea

Ako želite saznati više o ovoj dobroj praksi, možete pročitati članak „Piano Turistico Strategico delle Alpi del Mediterraneo“ koji je napisan u suradnji projekta Interreg ALCOTRA i Nacionalnog parka Mercantour⁶¹.

⁶¹ <http://it.marittimercantour.eu/media/b7d23fa.pdf>

5.2.8 Korištenje društvenih medija za identifikaciju preferiranih mjesta u Nacionalnom parku Pallas-Yllästunturi (FI)

Metodologija: društveni mediji

5.2.8.1 Opis

Sadržaj koji generiraju korisnici sve se više prepoznaje kao komplementarni izvor podataka za tradicionalne skupove prostornih podataka. Društveni mediji temeljeni na lokaciji pružaju konstantne izvore podataka bogatih sadržajima koje generiraju korisnici različitih platformi i dijele svoja iskustva i zapažanja na mreži. Ti podaci imaju potencijal za obogaćivanje postojećih metoda prikupljanja podataka za mapiranje prostorno-vremenskih obrazaca aktivnosti i iskustava ljudi temeljenih na lokaciji. Koristeći najpopularniji nacionalni park u Finskoj, Nacionalni park Pallas-Yllästunturi, kao područje studije slučaja, istraživači su ispitali potencijal podataka s društvenih medija u pružanju relevantnih informacija o posjetu nacionalnom parku. Nacionalni park Pallas-Yllästunturi je područje zaštite na većem dijelu lanca velikih fjeldova u zapadnoj Laponiji te šuma i močvara koje okružuju fjeldove. U nacionalnom parku postoji gotovo 100 km lanca fjeldova.

Cilj studije bio je usporediti sadržaj podataka iz društvenih medija i rezultate dobivene tradicionalnim anketama među posjetiteljima nacionalnog parka. Uz to, pronađene su komplementarne informacije koje bi mogle biti izvedene iz podataka s društvenih medija o obrascima posjeta i aktivnostima u parku. Osim toga, ova se metoda pokazala ekonomski i vremenski učinkovitom.

5.2.8.2 Metodologija

Sl. 30 - Treći najveći nacionalni park u Finskoj, smješten u Laponiji. (Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Pallas-Yll%C3%A4stunturi_National_Park)

Podaci za geotagirane objave na društvenim medijima prikupljeni su preko Instagram API-ja (www.instagram.com/developer) koristeći proljeće 2016. kao krajnju točku pretraživanja medija. Prikupljanje podataka provedeno je s pomoću prilagođenog alata pisanog za programski jezik Python.

Preko API-ja su zatražene sve javno dostupne objave geotagirane unutar 10 km radijusa Nacionalnog parka Pallas-Yllästunturi u razdoblju od siječnja 2014. do svibnja 2016. koristeći središnje točke čelija mreže veličine 2x2 km (centroidi za prikupljanje) kao ulazne koordinate u upitu. Sve objave geotagirane unutar parka ili unutar radijusa 100 m od granice nacionalnog parka uzete su u obzir pri analizi i podvrgnute su ručnoj klasifikaciji. Osim toga, bilo je 246 objava s oznakom mjesta „Pallas-Yllästunturin kansallispuisto/ Pallas-Yllästunturi National Park“, koja je bila dodijeljena koordinatama 4 km izvan granica parka. Te su objave uključene u statistiku na razini parka, ali su filtrirane pri traženju najčešće označenih podregija unutar parka. Lokacijske informacije o postovima s Instagrama u vrijeme prikupljanja podataka dodane su unaprijed definiranim točkama interesa. U praksi, korisnici Instagrama odabrali su unaprijed definiranu lokaciju s popisa prilikom geotagiranja svoje fotografije i time se točne koordinate u skupu podataka agregiraju na ove točke interesa. Instagram je od društvenih medija izabran kao izvor podataka zbog svoje popularnosti u području istraživanja i dostupnosti podataka u vrijeme izrade studije.

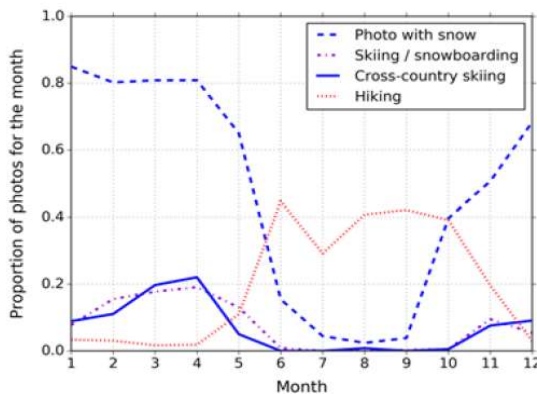
Geotagirani podaci s društvenih medija zatim su agregirani na podregije na temelju njihovih koordinata. Sadržaj slika objavljenih na Instagramu je ručno klasificiran prema glavnoj temi slike:

- relevantnost za studiju
- klasifikacija prema šest glavnih kategorija definiranih prisutnošću ili odsutnošću ljudi, aktivnosti, krajolika, životinja i infrastrukture
- potklasifikacija ovih kategorija, na primjer jedna osoba, par, grupa, ljudi koji rade aktivnosti itd.

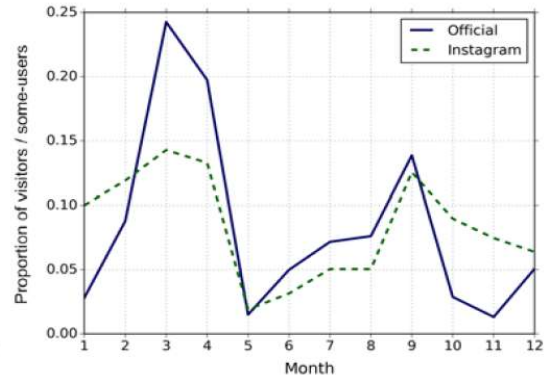
5.2.8.3 Rezultati

Usporedba između anketa o posjećenosti i broja objava na društvenim medijima s istih područja pokazala je da je moguće identificirati najpopularnija područja u parku uz pomoć podataka iz društvenih medija. U manje popularnim podregijama, broj korisnika društvenih medija bio je relativno malen u usporedbi s dvije najpopularnije podregije.

Pokazalo se da podaci s društvenih medija mogu odražavati ukupnu mjesečnu varijaciju u broju posjetitelja u parku i vremenske obrasce aktivnosti. Sadržaj društvenih medija otkrio je slične vremenske obrasce za najpopularnije aktivnosti; zimski sportovi bili su najpopularniji u zimskim mjesecima, planinarenje tijekom ljeta. Uz ispitane aktivnosti, podaci s društvenih medija sadržavali su sezonske informacije o promatranjnoj okolini, primjerice o prisutnosti/odsutnosti snijega u krajoliku.

Sl. 31 - Najpopularnije aktivnosti tijekom mjeseci, prema podacima s društvenih medija

Sl. 32 - Službeni broj posjetitelja i aktivni dnevni korisnici Instagrama

U ovoj studiji istraživači su otkrili da podaci s društvenih medija potencijalno mogu imati važne implikacije u informiranju praćenja posjetitelja i upravljanju zaštićenim područjima te pružiti brzu i ekonomičnu alternativu tradicionalnim anketama na kontinuiran i ponavljajući način. Na primjer, kontinuirano praćenje društvenih medija omogućilo bi nadležnim tijelima za zaštitu prirode da bolje razumiju prostorno-vremenske promjene u preferencijama posjetitelja, pomoglo u procjeni profila posjetitelja i socio-ekonomskih pozadina, razumijevanju osjećaja posjetitelja putem analize sadržaja i identificiranju novih aktivnosti, koje se ne mogu obuhvatiti unaprijed definiranim anketama.

5.2.8.4 Bilješke

Društveni mediji mogu se koristiti za procjenu broja posjetitelja kada park ima veliki broj podataka, ali su i općenito korisni za razumijevanje protoka turista tijekom godine. Društveni mediji mogu se koristiti i za slanje *online* anketa preko oglasa ako možete segmentirati ljude prema mjestu gdje su/bili.

Ako želite saznati više o ovoj dobroj praksi, možete posjetiti stranicu MDPI baze časopisa sa slobodnim pristupom i pročitati članak „Korisnički generirane geografske informacije za praćenje posjetitelja u nacionalnom parku: usporedba podataka s društvenih medija i istraživanja posjetitelja“, koji su napisali Vuokko Heikinheimo, Enrico Di Minin, Henriikki Tenkanen, Anna Hausmann, Joel Erkkonen i Tuuli Toivonen.“⁶²

5.2.9 Korištenje *time-lapse* videosnimanja za brojenje posjetitelja i razumijevanje rekreativnih upotreba Nacionalnog parka Donau-Auen (AT)

Metodologija: videokamere

5.2.9.1 Opis

Nacionalni park Donau-Auen nalazi se na istoku Austrije i proteže se od grada Beča uz rijeku Dunav do granice sa Slovačkom. Godine 1996. područje je proglašeno nacionalnim parkom. Nacionalni park zauzima

⁶² <http://www.mdpi.com/2220-9964/6/3/85>

površinu od oko 9300 hektara. Lobau, bečki dio nacionalnog parka, prostire se na površini od 2400 hektara. Već nekoliko desetljeća Lobau je tradicionalno rekreacijsko područje za bečko stanovništvo kao i za stanovnike okolnih zajednica. Broj posjetitelja rezultirao je s oko 0,6 milijuna (2007.) posjeta Lobauu godišnje.

Sl. 33 - Pogled na Nacionalni park Donau-Auen (AT). (Izvor: http://www.orth.at/Seiten/050_Kultur/02_NationalPark/00_NationalP_ENGL.html)

5.2.9.2 Metodologija

Oprema za videonadzor sastojala se od crno-bijele videokamere otporne na vremenske uvjete s integriranim grijanjem i dva *time-lapse* videosnimača. Kako bi se izbjegao vandalizam, videokamera je bila pričvršćena na ograđenu zgradu koja je nedostupna posjetiteljima. *Time-lapse* videosnimač snimao je fotografiju svakih 1,6 sekundi tijekom dana. Anonimnost je osigurana niskom rezolucijom crno-bijele kamere i minimalnom udaljenosti između posjetitelja i kamere. Podaci su snimljeni i zabilježeni u MS Excel tablici: datum i dan u tjednu, vrijeme posjeta, smjer kretanja, broj osoba, veličina grupe, vrsta aktivnosti i broj pasa.

Sl. 34 - Nadzorne videokamere. (Izvor: <https://pixabay.com/it/fotocamera-rotante-monitoraggio-1316677/>)

5.2.9.3 Rezultati

S dobro strukturiranom strategijom praćenja videokamerama, uprava parka može identificirati:

- obujam javne upotrebe
- vremensku distribuciju javne upotrebe
- prostornu distribuciju javne upotrebe
- dužinu ruta
- utjecaj vremena
- također, uprava može kontrolirati i proučiti neke specifične oblike javne upotrebe kao što su šetanje pasa, bicikliranje itd.

Da biste saznali više o ovoj dobroj praksi, možete pročitati članak „Usporedba rezultata pasivnog infracrvenog brojača s *time-lapse* videonadzorom na zajedničkoj urbanoj rekreacijskoj stazi“, koji su napisali Albert Kahler i Arne Arnberger.⁶³

5.2.10 Procjena tokova upotrebom geotagiranih fotografija i gravitacijskog modela na području svjetske baštine UNESCO-a Dolomiti (IT)

Metodologija: statistički model

5.2.10.1 Opis

Dolomiti u sjeveroistočnoj Italiji na popis svjetske baštine UNESCO-a uvršteni su 2009. godine zbog estetske i geomorfološke vrijednosti dolomitskih planina. Područje se sastoji od devet različitih jedinica ukupne površine 141 903 ha i dodatnih 89 267 ha tampon-područja. Na ovom području nalazi se 18 vrhova iznad 3000 m nadmorske visine i prekrasni planinski krajolici koje karakteriziraju okomite stijene i duboke doline. U Dolomitima postoji vrlo razgranata mreža staza (stotine kilometara), dobro održavana i s infrastrukturom. Svake godine Dolomite istražuju stotine tisuća posjetitelja, iako se njihov broj uvelike razlikuje između i unutar pojedinih jedinica. Najviše je posjetitelja u srpnju i kolovozu (što odgovara visokoj sezoni), dok je u lipnju i rujnu znatno manje (niska sezona).

Područje svjetske baštine UNESCO-a Dolomiti nema sustavni program praćenja iako se neki tokovi posjetitelja mjere na nekim mjestima na kojima su postavljeni brojači posjetitelja.

⁶³ http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/kahler_albert_arnb-2008-a_comparison_of_pass.pdf

Sl. 35 - Krajolik Dolomita. (Izvor: <https://pixabay.com/it/dolomiti-montagne-italia-alto-adige-2348579/>)

5.2.10.2 Metodologija

Ova tehnika koristi metodologiju utemeljenu na GIS-u za procjenu tokova posjetitelja u prirodnim područjima koristeći geotagirane fotografije za identificiranje popularnih destinacija i gravitacijski model za procjenu obujma tokova kao funkciju popularnih pristupnih i odredišnih točaka i uzimajući u obzir napor potreban za put između jedne i druge točke.

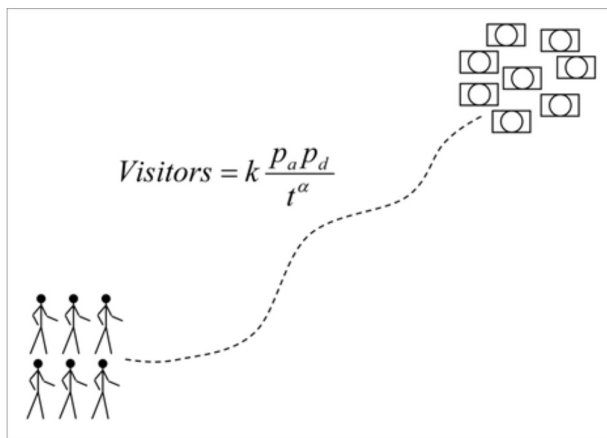
Gravitacijski model: pretpostavke korištene u ovom primjeru navode da se posjetitelji uglavnom kreću od različitih pristupnih točaka (parkirališta ili autobusne stanice) do širokog spektra odredišta (prirodne atrakcije, kolibe itd.). Nadalje, obujam ovog kretanja trebao bi biti:

- razmjeran turističkoj prisutnosti na pristupnoj točki i atraktivnosti odredišta
- obrnuto proporcionalan udaljenosti između pristupne točke i odredišta (metrička vrijednost, potreban napor itd.).

Primjena ove jednadžbe u kontekstu upravljanja prirodnim područjem nije jednostavna zbog nekih neobičnih obilježja kretanja posjetitelja na prirodnim područjima: mnoštva ruta, raznolikosti potencijalnih pristupnih točaka i odredišta i složenosti terena. Konkretno, ovaj pristup ima četiri glavna izazova:

- identifikacija pristupnih točaka i odredišta (za ovu su studiju pristupne točke identificirane prema cestama te žičarama i postajama sjedežnica na planini)
- procjena popularnosti pristupnih točaka (broj kreveta u općini u kojoj se nalazila pristupna točka i susjednim općinama) i odredišta (gustoća geotagiranih fotografija)
- procjena vremena putovanja, vremena potrebnog za put od polazne točke do točke dolaska ovisno o karakteristikama staze
- kalibriranje parametara modela.

Baza podataka geotagiranih fotografija za područje studije uključuje 3656 fotografija dostupnih na Google Panoramio® i objavljenih na Google Earth®. Fotografije su preuzete pojedinačno i provjerena je njihova geografska dosljednost.

Sl. 36 - Pretpostavlja se da je broj posjetitelja koji se kreću stazom proporcionalan populaciji na početnoj točki i popularnosti određene točke (mjereno gustoćom geotagiranih fotografija) i obrnuto proporcionalan vremenu putovanja između tih točaka, putem konstanti k i α . (Izvor: http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/mmv6_392_393.pdf)

5.2.10.3 Rezultati

Glavni rezultat ove analize je karta koja prikazuje očekivanu razinu stvaranja gužve u različitim dijelovima mreže staza. Iako brojke prikazane na karti ne predstavljaju stvarne brojke, one pružaju točnu sliku očekivanih tokova posjetitelja. To upraviteljima parkova može biti korisno za identifikaciju prenapučenih područja koja zahtijevaju odgovarajuće mjere za preusmjeravanje tokova posjetitelja kako bi se zadovoljili standardi kvalitete.

Prednost metodologije upotrijebljene u ovom slučaju je njezina jednostavnost i minimalne potrebe za podacima iz terenskog rada. Zbog toga je prikladna za velika prirodna područja gdje prikupljanje podataka može biti skupo i dugotrajno.

Da biste saznali više o ovoj dobroj praksi, možete pročitati članak „O upotrebi geotagiranih fotografija i GIS analizi u otkrivanju obrazaca putovanja u zaštićenim područjima“ Francesca Orsija i Davidea Genelettija.

64

5.2.11 Upotreba bioakustike u detektiranju ljudske aktivnosti u prirodnom okruženju

Metodologija : bioakustika

⁶⁴ http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/mmv6_392_393.pdf

5.2.11.1 Opis

Ova studija slučaja obrađena je u sklopu LIFE+ programa AMIBIO „Automatsko akustično praćenje i inventarizacija bioraznolikosti“ kako bi se detektirala ljudska aktivnost u prirodnom okruženju analizom njihove akustične emisije. Ovom metodologijom istraživači su željeli predložiti tehniku koja bi mogla provesti sustavan i neintruzivan audionadzor korištenjem stanice za daljinsko praćenje.

Cilj njihova rada bio je otkriti zvuk ljudskih aktivnosti poput govora, pucanja, automobila i motocikla u prirodnim rezervatima na temelju signala zabilježenog jednim mikrofonom. Osim toga, razmatrali su i glasanje ptica, zvukove kiše i vjetra.

5.2.11.2 Metodologija ⁶⁵

Parametrizacija

Parametrizacija sljedeće tri skupine akustičnih parametara:

- a) mel-frekvencijski kepralni koeficijenti (engl. *Mel Frequency Cepstral Coefficients*, MFCC)
- b) deskriptori MPEG-7 audiostandarda niske razine (engl. *Audio Standard Low Level Descriptors*)
- c) perceptualna integracija valnog paketa (engl. *Perceptual Wavelet Packet integration*, PWP).

Prepoznavanje zvuka

Prepoznavanje zvuka temelji se na pretpostavci da svaki izvor zvuka ima odgovarajući akustični obrazac s posebnim načinom distribucije svoje energije i sadržaja frekvencije. Ovaj neponovljivi obrazac može se otkriti i modelirati uz pomoć statističkog algoritma za raspoznavanje obrazaca. Za ovu studiju istraživanja su slijedila pristup skrivenog Markovljeva modela (engl. *Hidden Markov Model*, HMM) u kojem je svako stanje modelirano modelom Gaussove mješavine (engl. *Gaussian Mixture Model*, GMM) s dijagonalnom matricom kovarijance.

Model test

Kako bi pronašli topologiju koja nudi najveću točnost klasifikacije, osmislili su eksperiment koji se sastoji od dvije faze. U početku su koristili MFCC-ove i proveli jednostavan eksperiment s obzirom na dvije različite topologije klasifikacije:

- Prva se sastoji od jedne faze, a druga se služi hijerarhijskom shemom koja prvo odvaja zvučne događaje koji se pojavljuju u slučaju ljudske prisutnosti od onih drugih.
- Zatim slijedi još jedna faza u kojoj se predviđa točna vrsta novog zvučnog događaja.

Motivacija za eksperimentiranje s dvofaznim pristupom leži u činjenici da on ograničava problematični prostor kao i da je podjela u skladu s opsegom ovog rada s obzirom na prepoznavanje zvučnih događaja vezanih uz ljudske aktivnosti. Jedan od glavnih problema s kojima se sustavi prepoznavanja zvuka moraju suočiti je smanjenje njihova učinka s povećanjem broja kategorija. Koristeći dvostupanjsku topologiju, najveći broj kategorija koje sustav treba identificirati je četiri, dok je u slučaju jednofazne topologije odgovarajući broj klasa sedam.

Simulacija

⁶⁵ Ntalampiras S., Potamitis I., Fakotakis N.; Acoustic Detection of Human Activities in Natural Environments, Journal of Audio Engineering Society, 2012.

Situacije koje uključuju ljudske aktivnosti u prirodnom okruženju umjetno su stvorene spajanjem odgovarajućih audiosignala. Spajanje audiosignala provedeno je pri različitim omjerima energije kako bi se uočio način na koji sustav reagira čak i u posebno teškim uvjetima. Nakon spajanja, svaki *output* se normalizira prema svojoj maksimalnoj vrijednosti kako bi se prilagodila ukupna glasnoća pojedinog zvučnog zapisa tako da je vrhunac glasnoće na punoj razini (dobiva se normalizacija). Potom se dotična sekvenca koeficijentata značajki izdvaja i učitava u statističke modele koji osiguravaju najveću točnost prepoznavanja tijekom prethodne eksperimentalne faze.

Tijekom prve faze simulacijskih eksperimenata, ciljani i neciljni događaji dani su kao *input* u dvofaznom probabilističkom modelu, a uslijed ljudske aktivnosti kao *output* su dobiveni vjerojatni *logovi*. Primijećeno je da čak i u ekstremno bučnim uvjetima (SNR = 0 dB) predloženi okvir pokazuje prilično dobre performanse. Kako se omjer signala i buke (engl. *Signal-To-Noise-Ratio*, SNR) povećava, stopa detekcije rapidno se povećava. Iz provedenih testova slušanja s obzirom na spojene signale proizlazi da su, kada je SNR jednak 5 dB, uvjeti iz stvarnog svijeta adekvatno predstavljeni. U određenom omjeru sustav je osigurao relativno nisku stopu jednakih grešaka (engl. *Equal Error Rate*, EER) koji pokazuje pouzdanu detekciju zvučnih događaja koji nas zanimaju. Zaključeno je da su analizirani rezultati vrlo ohrabrujući i podcrtavaju važnost odabrane statističke arhitekture u koju su ugrađene značajke koje obuhvaćaju različite aspekte audiostrukture.

Sl. 37 - Primjer instalacije bioakustične opreme za snimanje. (Izvor: <http://www.frontierlabs.com.au/shop/bioacoustics/bioacoustic-audio-recorder.html>)

5.2.11.3 Rezultati

Otkrivanje ljudskih aktivnosti poput neovlaštenog prolaska, lova itd. u prirodnom okruženju može odigrati vrlo važnu ulogu u njegovu očuvanju. Analizirana je metodologija za automatsko akustično otkrivanje prisutnosti ljudi u specifičnoj vrsti okoliša.

Da biste doznali više o ovoj dobroj praksi, možete pročitati članak „Akustična detekcija ljudskih aktivnosti u prirodnom okruženju“ Stavrosa Ntalampirasa, Ilyasa Potamitisa i Nikosa Fakotakisa⁶⁶.

5.2.12 Fokus-grupa za identificiranje VERP načela u Nacionalnom parku Gesaeuse (AT)

Metodologija : fokus-grupe

5.2.12.1 Opis

Ovaj nacionalni park nalazi se u Enštalskim Alpama koje su dio sjeveroistočnih vapnenačkih Alpa u Austriji. S površinom od 11 054 hektara, Nacionalni park Gesaeuse treći je po veličini od šest austrijskih nacionalnih parkova. „Prirodnom zonom“ proglašeno je 86% nacionalnog parka, u kojoj je netaknuti krajolik pod zaštitom prirode. Ostatak je takozvana „zona zaštite prirode“. Glavni predmet zaštite ovdje je područje prirodne zemlje koju je čovjek kultivirao.

Cilj upravljanja posjetiteljima bila je zaštita karakterističnih životinja i biljaka ove regije, održavanje povoljnog stanja očuvanosti Natura 2000 staništa i vrsta, kao i visoka kvaliteta iskustva posjetitelja u rekreaciji i obrazovanju.

Sl. 38 - Enštalske Alpe u Štajerskoj, Austrija, dio Nacionalnog parka Gesäuse. (Izvor: https://www.flickr.com/photos/bernd_thaller/29401870764)

5.2.12.2 Metodologija

Koncept upravljanja posjetiteljima uglavnom se temelji na „iskustvu posjetitelja i zaštiti resursa“ (engl. *Visitor Experience and Resource Protection*, VERP) - načelima koja se trenutačno koriste u mnogim nacionalnim parkovima SAD-a, ali su prilagođena potrebama Nacionalnog parka Gesaeuse, uzimajući u obzir pravnu situaciju zaštićenog područja, kao i resurse i turističku pozadinu. Osim toga, moraju se uključiti i

⁶⁶ <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.653.448&rep=rep1&type=pdf>

Natura 2000 standardi. U tu svrhu prilagođen je koncept analize rizika za Natura 2000 vrste i staništa autora PROEBSTL et al. (2007.). VERP je proces koji se bavi nosivim kapacitetom s obzirom na prirodne resurse i kvalitetom iskustva posjetitelja. Sadrži standarde za željene buduće uvjete resursa i turizma te definira koji su intenziteti korištenja prikladni gdje, kada i zašto.

5.2.12.3 Rezultati

Plan upravljanja nacionalnim parkom je instrument za ispunjavanje strategija i ciljeva nacionalnog parka koji uključuje sve aspekte upravljanja. Iz tog razloga koncept upravljanja posjetiteljima uzima u obzir sve ostale planove za nacionalni park, tj. upravljanje biljnim i životinjskim svijetom, istraživanje, edukaciju itd. Ovom metodom moglo se napraviti sljedeće:

- opis iskustva posjetitelja i stanje resursa
- procjenu utjecaja posjetiteljske upotrebe osjetljivih staništa i vrsta (analiza rizika)
- određivanje zona upravljanja i područja sukoba
- definiranje pokazatelja i standarda za svaku zonu
- definiranje aktivnosti upravljanja
- praćenje resursa i društvenih pokazatelja.

Ovi elementi korisni su za primjenu uspješnog plana upravljanja posjetiteljima koji može promicati strategije ekoturizma.

6 Pogovor

Zagovornici održivog turizma unutar zaštićenih područja vjeruju da osmišljavanje putovanja i interpretacija mogu pomoći u ublažavanju negativnih utjecaja turizma na ljude i okoliš i izgraditi obrazovanu i motiviranu zajednicu koja podržava očuvanje okoliša. Drugim riječima: zaštita prirode i održivo korištenje biološke raznolikosti mjerama koje pomiruju kratkoročne potrebe s dugoročnim koristima.

Ovaj priručnik prikazuje napore i upravljačke alate različitih nacionalnih, regionalnih i parkova prirode, rezervata biosfere i drugih turističkih subjekata kako bi se istražilo mogu li proizvodi održivog turizma - putem suradnje i otvorenosti - utjecati na edukacijske ishode u turizmu i potporu zaštiti okoliša. Prikazane su prakse i načela održivog turizma koje mogu primijeniti upravitelji zaštićenih područja za dobrobit drugih.

Međutim, rezultati upućuju na to da se upotrijebljene egzaktne metode uvijek moraju prilagoditi lokalnim značajkama; biti specifične za društvenu, političku, kulturnu, okolišnu, geografsku pozadinu, okolnosti i poslovne kapacitete dostupne na licu mjesta. Ako se provodi oprezno, održivi turizam može postići pozitivne promjene u znanju, stavovima i ponašanju turista u vezi sa zaštitom okoliša i izvršiti konstruktivan utjecaj na lokalno društvo i gospodarski razvoj.

Iako postoje jedinstvene karakteristike različitih zemalja svijeta, nema sumnje da su neka od iskustava o kojima se govori u ovom priručniku prenosiva na druga mjesta, gdje uprave zaštićenih područja koriste poticajne mjere za poboljšanje zaštite i održivog korištenja biološke raznolikosti. Naposljetku, rješavanje sukoba, uključenost, sudjelovanje, motivacija i dobrovoljna želja za postizanjem zajedničkih ciljeva od temeljne su važnosti.